דער יוד

(DER JUDE)

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.6 פלארין.
האַלביאָהריג —.3 „
פירטעליאָהריג 1,50 „
דייטשלאנד —. 10 מארק.
ארץ ישראל —. 12 פראנק.
אנדערע לענדער —. 15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

דער פרייז פיר רוסלאנד:
גאנץ יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל:
פיערטעל יאָהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט
20 קאפ.

קראקויא, אדר ב׳ תר"ס. — נומר 12. — Krakau. 22 März 1900.

אינהאלט:

ה. תר"ס ← וואכענקאלענדער (לוח) ← 1900

די טעג פון: חודש	וואָך	אדר ב׳ (מאַרט) מערץ־מארזעץ		נייער ס. מערץ	אלט. ס. מארט
כד	זונטאג			25	12
כה	מאנטאג			26	13
כו	דינסטאג			27	14
כז	מיטוואך			28	15
כח	דאנערס.			29	16
כט	פרייטאג			30	17
א	שבת	תזריע ר"ח ניסן פ׳ החודש		31	18

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
כד	ה תקעח	האָט קיסר אלכסנדר I פערבאָטען דעם בלוט-בלבול.
כה	ג. תתצט	איז בטל געוואָרען די גזרה פון קיסר אדריאנוס אז יודען זאָלען נישט האלטען שבת און מצות מילה.
כו	ה.תס"ר	פערברענט אויף קדוש השם פיעל אנוסים אין שפאניען.
כז	ג. שס"ד	יהויכין מלך יהודה בעפרייט פון תפיסה אין בבל.
א	ג. תי"ג	איז עזרא מיט פיעל יודען ארויסגעצויגען פון בבל.
„	התרל"ט	די יודען אין קוטאיס בעפרייט פון בלוט-בלבול.

צו אבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25,
mündlich: Twarda 6, Thür II

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

דער יוד' איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

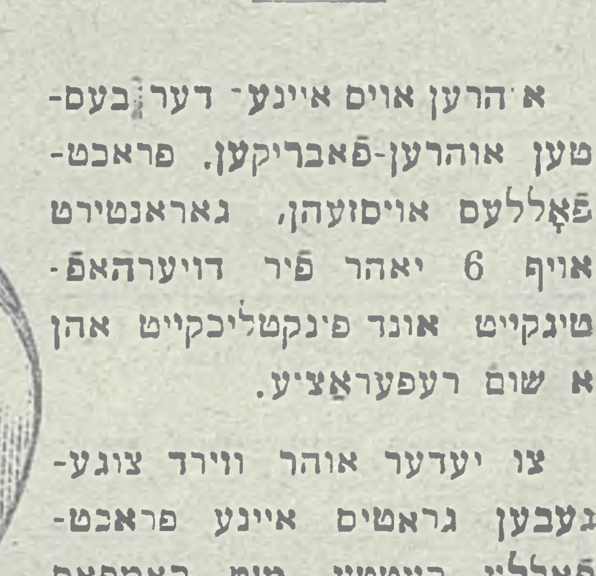
„וואס טהוט זיך
אויף דער וועלט"

דאס בוך מיט דעם טיטעל, וועלכעס מיר האבען צוגעזאגט אלס פרעמיע אלע אבאנענטען וואס האבען געהאלטען "דעם יוד" דאס גאנצע יאהר 1899 ווערט באלד פארטיג אין דרוק, און נאך פאר פסח וועלען מיר עס צושיקען אלעמען וועמען עס קומט.

חברת אחיאסף.

ציוניסטען אוהרען.

א הרען אויס איינע דער בעסטען אוהרען-פאבריקען. פראכט-פאללעס אויסזעהן, גאראנטירט אויף 6 יאהר פיר דויערהאפטיגקייט אונד פינקטליכקייט אהן א שום רעפעראציע.

צו יעדער אוהר ווירד צוגעגעבען גראטיס איינע פראכט-פאללע קעטטע מיט קאמפאס מגן דוד פון עכטען אמעריקאנישען גאלד. די אוהרען ווערדען געשיקט פר. נאכנאהמע נאך עמפאנג 2 רובעל אנגאבע.

מארקע גענצלך געשיצט

פרייז פון ציוניסטען-אוהרען:

שטאהל אנקער איינע זייטע אפפען ערסטער קוואליטעט 9 רובעל.
„ „ „ עקסטרא „ 10
„ „ ביידע זייטען געדעקט „ „ 11
„ „ פיר דאמען „ 10.50
זילבערנע אנקער ביידע זייטען געדעקט:
„ שליסעל אויפצוג עקסטרא קוואליטעט 14 רובעל.
„ רעמאנטואר „ „ 15
„ פיר דאמען „ „ 13.50

הויפט-נידערלאגע פיר ציוניסטען אוהרען פיר גאנץ רוסלאנד און פאלען איז ביי

ש. בודראצקי, ווארשא, גראניצשנא שטר' 6.

Sz. Budrazki, Warszawa, ul. Graniczna 6.

שפירט לחג הפסח!

הויפט-פערקויף פון יום-טוב'דיגען שפירט אונטער דער פירמע יוסף טענענבוים, הורט און איינצעל פון מנישעווער און גאזעלינער זאוואדען. אויך צו בעקומען פערשיעדענע וויין, קאניאק, רוסישע אויך ספעציעל אויסלענדישע ווייגען און זיסע שנאפס אויך א"י כרמל.

בריעף אדרעסע:

J. TENENBAUM, WARSZAWA, Franciszkańska 16,
róg Bonifraterskiej, N. 2.

נור מיט עטליכע רובל

קאן יעדער מענש ביי זיך אויפ'ן ארט א גוטע פרנסה איינפיהרען, אזוי ווי איך גיב צו ערקלערען דורך א בריעף געגען א 7 קאפ' מארקע.

אדרעסירען:

Warschau, Russie. Post-Restant, Mr. I. Naiditsch.

ו ו י כ ט י ג פ י ר ה ו י ז ב ע ז י צ ע ר !

וויכטיג פיר הויזבעזיצער!

וויכטיג פיר הויזבעזיצער!

וויכטיג פיר הויזבעזיצער!!!

אלע פערשידענע בוימאטעריאלען צו נייע און אלטע געביידעס פון אייזען, גוס, מעטאל, צעמענט, טאל, האלץ און שטיינער, בעשלאג פון מעש און אייזען, פארקעט, טעראקאט און צעמענט-טאפעלען צו טויערען, פאדערצימער א. ז. וו. ווערד בעזארגט שנעל און פינקטליך פון די קלענסטע ביז די גרעסטע אויפטרעגע

לויט אן-גרא און פאבריקספרייזען

אויף יעדע אנפראגע גיב גענויע אויסקינפטע.

זיך ווענדען אן

I. ANDRES, Warschau,
Bielańska 16.

ו ו י כ ט י ג פ י ר ה ו י ז ב ע ז י צ ע ר !

שענע פרעזענטען צו בר-מצוה און דרשה נעשאנק!

תפלין זעקלעך פון 50 ביז 75 קאפ' טלית זעקלעך פון 1,25 ר' ביז 1,75 ר' טישטיכלעך צו דעקען חלה אויף שבת, יו"ט און פסח מיט 14 ריסונקעס פון 1,25 ר' ביז 2 ר' א שטוק. אלעס פון סאמעט פערשיעדענע פארבען זעהר פרעכטיגע ריסונקעס און שריפט. סוחרים בעקומען ראבאט! פאר דעם נאמען און פאמיליע אויפדרוקען 30 קאפ'. אדרעס:

L. Mowszowitz, Warszawa,
Dzika 38.

!! נייעס !!

אפאראט פיר ליידענדע אויף מערידען אונד פוקרעס, וועלכער היילט גרינדליך אהנע אפעראציע.

פרייז מיט איבערזענדונג 2 רוב' 50 קאפ'.

D. Moszkowski, Warschau,
Muranow 16.

וויין סט. רפאל

Vin de Saint Raphael.

דער בעסטער מאגענפריינד.

פון אלע בעריהמטע ווייגען קרעפטיגט אם בעסטען דער וויין סט. רפאל. ער האט אין זיך פיעל טאנין און פרישט אויף. ער איז אויסגעצייכענט אין טעם. לויט דעם געוויסען פאסטארס מיטטעל האלט ער זיך לאנג און ווערט נישט פערדארבען, צו יעדען פלאשעל ווערד צוגעגעבען אביכעל פונ'ם ד"ר דע'בארדע: „איבער דעם וויין ס"ט רפאל ווי א היילמיטטעל וואס זאטטיגט און קרעפטיגט"; פערקויפט זיך אין די בעסטע וויינעשעפטען אויך אין אלע אפטייק-מאגאזינען און אפטייקען.

היט זיך פון נאכגעמאכטע געפאלשטע וויינע.

COMPAGNIE DU VIN DE SAINT-RAPHAEL, VALENCE
(Drome, France.)

II. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 12.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאָהרליך —.3 רוביל.
פיערטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת "אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אֶסטרייך-אונגארן —.6 פלארין.
האַלביאָהריג —.3 "
פירטעליאָהריג 1.50 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אַנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

Krakau, 22 März, 1900. נומער 12. קראַקויא, אדר ב׳ תר"ס.

מיר בעטען אלע אבאנענטען ביים אריינשיקען די צווייטע ראטע אויפצוגעבען דייטליך דעם נומער פון אדרעס.

צו די געעהרטע אבאנענטען!

די יעהרליכע אבאנענטען וועלכע האבען נור איינגעצאהלט די ערשטע ראטע 2 רובל, אויך די וואס האבען אבאנירט נור אויף ¼ יאהר געפינען מיר פאר נייטהיג צו דערמאנען, אז מיט דעם נומער 13 ענדיגט זיך זייער אבאנאמענט און מיר בעטען ווי באלד צו שיקען

די צווייטע ראטע 2 רובל

(און די וואס אבאנירען קווארטאלנע 1,50 רובל)

כדי מיר זאלען קענען פעראָרדנען, אז יעדער זאל בעקומען די ווייטערע נומערן פונ'ם "יוד" פינקטליך אין דער צייט.

מיר זענען דערביי מודיע, אז ביי דעם איינצאהלען די צווייטע ראטע האבען אלע יעהרליכע אבאנענטען דאס רעכט צו בעקומען די יודישע געשיכטע פון פראפעסאר גרעטץ, וועלכע קאסט 4 רובל, **פיר 1 רובל** (אויסער פארטא 50 קאפ.)

מיר בעטען אלע אבאנענטען ביים אריינשיקען די צווייטע ראטע אויפצוגעבען דייטליך דעם נומער פון אדרעס.

ציוניזם אלס יְשוּעָה פאר'ן פאלק.

אונזערע חֲכָמִים האבען געזאגט: אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד — ווער איז א אֶמֶת'ר חכם, דער וואס זעהט פאראויס וואס שפעטער וועט זיין. א מענש אהן שֵׂכֶל לעבט ווי א בְּהֵמָה נור חַיֵּי שָׁעָה, ער געניסט דאס וואס דער אויגענבליק ברענגט, און וואס עס וועט זיך שפעטער טהון, דערפון קלערט ער נישט און עס ארט איהם נישט. דערפאר ווען עס קומט די שלעכטע צייט קען ער זיך טאקי נישט העלפען און פאלט אונטער דער מַשָּׂא פון די צָרוֹת; א קלוגער מענש אָבער בערעכענט שטענדיג דעם עָתִיד — די שפעטערדיגע צייט, ער סטארעט זיך זיין לאגע צו פערבעסערען און זיך צו פערהיטען פון א אומגליק איידער עס קומט.

דאס זעהט מען ביי איינצעלנע מענשען, אָבער נאך מעהר איז דער כְּלָל ריכטיג ביי א גאנץ פאלק: דער כֹּחַ פון יָחִיד איז אפטמאל צו שוואך בייצוקומען די קראפט פון פיעל סִבּוֹת וואס טרעפען זיך אין לעבען, און נישט שטענדיג איז ער גענוג שטארק זיך צו קענען בעשיצען פון די צרות און אומגליקען, וואס ער זעהט אפילו פריהער אז זיי קענען קומען אויף איהם; אָבער א פאלק איז שטארקער פונ'ם מַזָּל און פון דער צייט; א פאלק קען זיך גיכער העלפען ווי דער יחיד, עס מוז און קען מיט איינענע כֹּחוֹת זיך שאפען א בעסערע לעבען, און נור דאס פאלק וואס פערלאזט זיך אויף פרעמדע הילף איז פערלאָרען.

מיר דארפען נישט ווייט זוכען רְאָיוֹת צו פערשטארקען אונזערע ווערטער. די דערשלאגענע מַדְרֵגָה צו וועלכער אונזער פאלק אליין איז געקומען דורך דעם, וואס עס האט זיך אין דער לעצטער צייט פערלאזט אויף חֶסֶד לְאוּמִים — אויף רַחֲמָנוּת פון פרעמדע פעלקער — איז דער בעסטער, לעבעדיגער בעווייז. אפשר האט מען נאך א ביסעל רחמנות אויף אונז, מען ווארפט אונז נאך א מאל צו א שטיקיל ברויט, עס געפינט זיך נאך א מאל איינער וואס זאגט: עס איז קיין יושר נישט דעם יודען אַזוי צו דריקען; זאל ער אָבער נור דערמאנען דאס ווארט נאציאָן, זאל ער נאך פרייווען פערלאנגען כָּבוֹד אלס פאלק — דא ווערט מען שוין ברוגז אויף איהם; לְאָמִיר נור נישט וועלען טאנצען ווי פרעמדע שפיל'ען — דא ווארפט מען אונז באלד אויף: עַם קְשֵׁה עֹרֶף...

און אין אזא טרויריגער לאגע זעהען מיר אונזער פאלק נישט פון היינט.

אונזער געשיכטע פון גָּלוּת איז פון טאָוועל צו טאָוועל געשריבען מיט טרעהרען און מיט בלוט. די גאנצע אכצענהונדערט יאהר וואס מיר זענען נָע וָנָד האבען מיר לײדער געהאט אַזוי ווייניג גוטע צייטען, אז דאס שלעכטע איז ביי אונז געווארען ווי אַ דֶּרֶךְ הַטֶּבַע און דאס גוטע ווי א הֵיפֶךְ לְדֶרֶךְ הַטֶּבַע. אויב אונזערע ברידער האבען אויף א מאל געהאט

א פאר גוטע יאהרען איז וואהל צו די וואס האבען זיי געהאט, אצונד אבער איז שלעכט, און ווער ווייס אויב עס וועט נישט ווערען נאך ערגער.

מען זאגט: היינט האבען שוין יענע צייטען אויפגעהערט, ווען מען האט יודען געטריבען, ווי פריהער פון ענגלאנד, פון פראנקרייך און פון שפאניען, אבער דאס איז א נחמה פון קורצזיכטיגע נארען. אמת, מען טרייבט היינט נישט דעם יודען אזוי ווי פריהער, אבער מען בענעהט זיך מיט איהם אזוי, אז ער מוז אליין געהן. וואס זאלען למשל טהון אונזערע ברידער אין רומעניען און אין גאליציען? פון גאליציען טרייבט מען זיי טאקי נישט, אבער מען רייסט זיי דעם לעצטען ביסען פון מויל און מען רודפ'ט זיי מיט וואס מען קען, די ארימע יודען וואלטען זיך שוין גליקליך געשעצט, ווען זיי וואלטען נור געהאט אויף הוצאות מיט וואס צו אנטלויפען און ווען זיי וואלטען נור געוואוסט וואוהין צו לויפען. מען מוז געדענקען אז פון איין גאליציען וואלטען נעמוזט ארויס לכל הפחות 300000 אונזערע ברודער. וואו וועט מען אבער אריינלאזען אזא מאסע יודען? אין אמעריקא רעדט מען שוין לאנג דערפון די יודען נישט אריינצולאזען, און מען מאכט שוין אצונד די יודישע עמיגראנטען גרויסע שוועריגקייטען; עס וועט נישט לאנג דויערן וועט מען פשוט פאר זיי די גרעניצען צו מאכען, און מען קען זיך ריכטען, אז דאס אייגענע וועט אויך זיין אין ענגלאנד און אומעטום.

נאר נישט די עקאנאמישע לאגע אליין איז אזוי טרויריג, דער גייסטיגער צושטאנד פון אונזער אונגליקליך פאלק איז נאך פיעל ערגער ווייל ער איז נוגע אלעמען.

און אין אזא שווערער צייט, ווען ארום און ארום איז אזוי פינס־טער, און דורך געוויסע סבות האפט זיך אויף א גרויסער טהייל פון פאלק פון זיין לאנגען דרימעל, און הויבט אן צו קלערען ווי צו פערבעסערען זיין ביטערע לאגע, ווי ווידער אויפצובויען זיין צובראכען לעבען אין זיין אייגען לאנד — קומען אונזערע פרומע און ווילען שטערען דעם פאלק אין זיין ארבייט; זיי געפעלט נישט ציון; די ציוניסטישע אידעע, זאגען זיי, וועט שאדען די אמונה. איהר קורצזיכטיגע מענשען! צי זעהט איהר דען נישט אז אין פינסטערן גלות קען ערשט רעכט א יוד נישט האלטען די תורה? קומט קיין מערב־אירופא וועט זיך אייער הארץ פרייען ווי די תורה, וואס איהר האט אזוי מורא זי זאל נישט מחולל ווערען דורך די ציוניסטען, זעהט דארט אויס! מען שיקט קינדער אין די שולען, און מען מוז עס טהון — מיינט איהר אפשר, אז איהר האט פיעל אויסגע־פיהרט, אויב איהר האט שוין אפילו געפועל'ט, אז אייערע קינדער זא־לען נישט שרייבען שבת? גאר נישט! זיי ווייסען סיי ווי סיי נישט פון קיין שבת און פון קיין יום־טוב, ווער רעדט שוין פון קומען אין א מקום קדוש אדער הלילה פון לערנען לשון הקודש, זיי קענען אפילו נישט דאווענען — אט דאס איז די פרומקייט, וואס איהר ציטערט אזוי אז דער ציוניזם זאל עס הלילה נישט צושטערען! און אז דאס קינד ווערט על־טער, אז עס ווערט שוין א מענש — איז ער ערשט רייכט ווייט פון אמונה, נישט דוקא פון שלעכטקייט, נאר מעהרסטענס ווייל דאס לעבען ברענגט איהם דערצו. א נאציאנאלער יוד קען מען נאך זיין אפילו אין גלות, דען ווער קען פערווערען צו האבען אין הארצען א יודיש געפיהל, אבער א פרומער יוד צו זיין אין גלות, דאס איז כמעט גאר ניט מעגליך, און דאך זענען דוקא די פרומע די ערשטע געגנער פון ציוניזם!

עס איז דא יודען ביי אונז, וואס ווילען זיך פיעל נישט ברעכען דעם קאפ איבער א זאלכע זאכען; זיי זאגען וואס געהט אונז אן דאס אלעס, קענען מיר זיין יודען איז גוט ווען נישט — איז נישט, אדרבה, מיר מוזען זיך נאך סטארען די יודישקייט אוועקצולייגען, און ווען מיר אליין שעמען זיך נאך אפילו זיך אבצוזאגען פון יודישקייט, דארפען מיר דאס טהון אונזערע קינדער צו ליעב, זיי וועלען אונז געוויס דערפאר דאנקען, וואס מיר האבען זיי אראבגענומען די קייטען פון די הענד. דאס הייסט אויף איין אופן ווי א מענש וואס ליידט גרויסע יסורים וואלט זא־גען: צו וואס דארף איך אזוי פיעל ליידען, איך קען מיר דאך בעסער דאס לעבען נעהמען. אבער דער רוב מענשען האט דאך פארט ליעב דאס לעבען, מען טראגט איבער די גרעסטע יסורים און מען איז זיך דאך נישט ממית. הוין דעם מוז מען דאך נישט פערגעסען, אז ווען אפילו א מענש קען זיך יא דאס לעבען נעהמען, קען דאס דאך נישט א פאלק. מיר האבען דאצו א ראיה, און נישט נור פון די יודען פון שפאניען, נאר די ראיה איז טאקע פאר אונזערע אייגענע אויגען. דאס יודישע פאלק אין דייטשלאנד האט זיך אנגעהויבען נעהמען דאס לעבען און מען לאזט עס נישט, מען לאזט דאס יודישע פאלק נישט שטארבען, מען וויל קיין יודען ליידען, אבער נאך מעהר האט מען פיינד א משומד, ווייל די געשמד'טע יודען זענען א סכנה פאר דער קריסטליכער אמונה; שוין היינט שרייט מען און מען פילדערט אויף די געשמד'טע יודען, און עס איז זיכער, אז ווי באלד עס וועלען זיך נאך

פעלעטאן.

בלעטליך פון א קרעמער'ס טאג־ביכעל.

ה.

„... איהר קענט רעם סוחר אלי־חנה,
וואס פיהרט פערקויפען ווינד מיט רויך
„און האלט אקרעטשמע אויף דער לבנה?"...
(ש. פרוג.)

עס איז שבת נאכט, אקארשט נאך תהלים; אין מנין איז שוין רעכט רונקעל. אבער נאך בריה מעריב צו דאווענען, עס ווילט זיך דער שבת זאל נאך אביסעל דויערען, נאך א איבריגע האלבע שעה זיין פריי פון דעם וואכעדיגען יאך. „לאזען די כתים ווהען נאך אווילע, — זאגט זיך אייד, — דער גיהנם וועט ניט קאלט ווערען," און טראכט בשעת מעשה וועגען די לעבעדיגע, וועגען דעם גיהנם אויף דער וועלט. דער יונגער עולם איילט זיך אפילו אבדאווענען און פערדרייבערען, אבער ביי אונז אין „קליינעם מנין" האבען נאך די עלטערע די אויבערהאנד און מען דאווענט מעריב שפעט. קליינע קינדער זיצען אויפ'ם טרעפיל ביים ארון קודש, דערצעהלען זיך מעשיות פון צוועלף גזלנים, און גרויסע יודען זיצען קופקעליכווייז און שמועסען פון וועלטזאכען, תוך־אינטערעסען. אין איין ווינקעל שטעהט צלאל דער שמיעד ארום איהם עטליכע יודען, ער טייטעלט מיט'ן פינגער, שמעקט טאבאק פערמאכענדיג דאס רעכטע אויג פון גרויס הנאה, ווייזט דורכ'ן פענסטער אויפ'ן הימעל און זאגט צו א בראסט. יודען ציאקלען מיט'ן קאפ און קוקען אויף צלאל'ען מיט פריינדליכע אויגען, גלייך ווי ביי איהם אין די הענד ליגט דער מארגענדיגער פראסט. אין נאך א ווינקעל, ביים גרויסען משניות־טיש, א בעצויגענער מיט בלעך און מיט הלב, זיצען נאך עטליכע יודען און רעדען פון יודישע פרנסות, פונ'ם הייאהריגען שענעם אסיען, וואס ניט גע־דאכט זאל ער ווערען, און פון די באנקראטען אין די גרויסע שטערט, פון וועלכע מען איז אומגליקליך, אנגעוואהרען דעם רובעל קרעדיט, ניטא אפילו וואו „א צובראכענעם שילינגער" א גמלות חסר צו קריגען, חאטש ווער די כפרה און צאפעל זיך ווי א פיש אויפ'ן אייז..

אך, ניט געדאכט זאל טאקי ווערען אזא הערבסט ווי היינטיגעס יאהר: יודען — קרעמער ווערען איהם יאהרען לאנג מיט א ביטערען קרעכץ און א טיעפען זיפ'ץ געדענקען. עס איז אפילו אמת אז יעדעס יאהר זינגט מען דאס זעלבע ליעדיל אז היינטיגעס יאהר איז דאס ערגסטע, און אז דאס קומענדע יאהר איז נאך ערגער דערמאהנט מען דאס פאריגע גוטע יאהר, אבער דאך, דוכט מיר, אז אזא הערבסט ווי הייאהר איז שוין טאקי לאנג ניט געוועזען. דעם גאנצען זומער, א טאג — א יאהר, זיצט מען אין קראם און מען געהניצט ביז טרעהרען, א קונה זעהט מען ניט אין די אויגען, א מזומן רובעל פדיון — ניטא אויף א רפואה, דער פויער איז ניט ביי געלד. זומער־לעב, די גאנצע וועלט איז ווי אויף דאס ניי בעלעבט, די גאנצע נאטור פוצט זיך אויס יום־טוב'דיג עס טריקענט אויס אפילו די גרויסע קאליזשע אין מיטען מארק, און אט דאן פאלט ערשט ווי אטויט־שלאף אויף דאס גרויסע יודישע קרעמער־געזינדעל: אין פעלר ביי דער ארבייט בעדארף דער פויער קיין שטיוועל, קיין נייעם חאלאטיל, נאר אבענד — שלאפט ער שוין זיס מיעד פון דער ארבייט, און ער בעדארף קיין ליכט, קיין לאמפ, קיין קעראסין; די ארבייט זיצט אויפ'ן האלדז און עס איז ניטא קיין צייט פאהרען אין שטאדט נאך טהעע, צוקער. דער פויער קומט אב מיט א שטיק פאלאווען ברויט, א צעהנדליג בליגעס פון זווערטייג, און פערזופט מיט א שיסעל קאלטען באטווינעק: נישקשה דער מאגען, אהן עין הרע, נעהמט עס צו גאנץ פריינדליך.. און עס דרעמעלט א גאנץ זומער דער לעדער־קרעמער

מעהר יודען שמד'ען, וועט די רעגירונג אוודאי געצוואונגען זיין דאַגעגען וואָס צו טהון...

די היסטאָריע לערנט אונז: הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, דער קלוגער האָט אויגען אין קאָפּ, ער זעהט וואָס עס טהוט זיך און זאָרגט פאַר שפּעטערע צייטען. מיר זעהען אַז מיר יודען זענען אַ פאָלק און מיר מוזען אַ פאָלק אויך בלייבען; אונזער לאַגע מבית ומבחוץ איז שלעכט און קען נאָך פיעל ערגער ווערען, זאָלען מיר דען אַזוי צוקוקען און גאָר נישט טהון? איך מיין אַז אַלע וועלען מודה זיין, אַז דאָס איז קיין פלאַן נישט, קיינער קען נישט אָבלייקענען, אַז דער ציוניזם איז איינס פון די גרעסטע אידעאַלען וואָס קען אונזער אומגליקליך פאָלק אַרויסהעלפען פון זיין ביטערער לאַגע. איך בין מודה אַז עס זענען דאָ אַ זאַלכע וואָס עס געפעלט זיי אפשר נישט די הַנְהָגָה פון פאָליטישען ציוניזם; זיי זענען אפשר אויך גערעכט אַז עס געפעלען זיי נישט פיעל מַעֲשִׂים פון די מַנְהִיגִים — דאָס האָט אָבער גאָר נישט צו דער זאַך: ווען מיר געפעלט נישט דער שניידער וואָס דאַרף מיר מאַכען אַ ראָק און אויך נישט די סְחוֹרָה צום ראָק, איז נאָך דערמיט נישט געזאָגט אַז איך דאַרף גאָר קיין ראָק נישט.

אַז מיר ווילען היילען אונזער פאָלק, מוזען מיר זיך פריהער פון אַליין גרינדליך בעקענען מיט זיין לאַגע, מיר מוזען זיך צוזאַמענקומען, רעדען דעריבער, און בעראַטהען זיך מיט די בעסטע קרעפטע פון פאָלק. עס איז אָבער טאַקי אַ אייביגע בּוּשָׁה פאַר אונז, אַז ווען דער ערשטער באַזעלער קאָנגרעס איז צוזאַמענגערופען געוואָרען זענען די "מְיוּחָסִים" אונזערע, די פרנסים און מנהיגים געשטאַנען פון דער ווייטענס, ווי נישט זיי מיינט מען; עס האָט זיי נישט געפּאַסט זיך צוזאַמענצורעדען מיט זייערע אָרימע ברידער און אויסצוהערען זייערע צרות, דערנאָך האָבען זיי נור געקענט שרייען: ווי קענט איהר פערלאַנגען, אַז מיר זאָלען דאָס טהון, וואָס אַ פּאָר שרייבערליך און אַ פּאָר יונגליך ווועלען אונז דיקטירען? יאָ, איך בין אייך מודה אַז איהר זענט אפשר גערעכט, אָבער וואו זענט איהר געווען, איהר גרויסע מְיוּחָסִים און בַּעֲלֵי גְדוּלָה ווען יענע "שרייבערליך" און "יונגליך" זענען געקומען?

נאָך אַצונד איז צייט אַוועקצוואַרפען די גַאֲוָה און דאָס בייזע פערשטאָקטע האַרץ, זיך אַרומצוקוקען און זעהן ווי עס געהען אוים די כחות ביי אונזער אומגליקליך פאָלק, וואָס עס קען נישט לעבען, נישט שטאַרבען. בערעכענט אייך וואָס דערפון קען נאָך ווערען! איהר זאָגט די הַנְהָגָה פון פאָליטישען ציוניזם געפעלט אייך נישט, טאָ פאַר וואָס־זשע שטעהט איהר פון ווייטענס? געהט איהר אַריין אין דער הנהגה!

איהר זענט בייז וואָס אויף די אֲסֵיפוֹת פון די ציוניסטען זידעלט מען אייך, מען קריטיקירט די גדולים און די מיוחסים; איהר האָט דאָס אָבער עהרליך פערדינט: דורך אייער רייכטהום און אייער לוקסוס האָט איהר אויף אונז אויסגעגאָסען די שִׂנְאָה פון אַלע פעלקער, און אַצונד אַז מיר געפינען זיך אין אַזאַ לאַגע, דערווייטערט איהר זיך פון אונז, און אייער האַנד ריהרט זיך נישט אונז מיט צו העלפען!

קומט צו אונז ווי אמת'ע, געטרייע ברידער, זעהט ווי דֶער רייכער און געבילדעטער איטאַליענער בעגעהט זיך מיט זיינע אָרימע אונגעבילדעטע ברידער; טהוט ווי די גוטע מענשען פון די אוּמוֹת העוֹלם, וועלען מיר אַוודאי אייער אַרבייט מיט דאַנק אָננעהמען.

מיר מוזען דעם אמת זאָגען, אַז די פאָליטישע ציוניסטען טהוען אויך פון זייער זייט אַ גרויס אונרעכט, וואָס זיי בויען נור אויף דער מאַסע, אויף די אונגעבילדעטע, און בעווייזען וועניג אינטערעס צו דער יודישער אינטעליגענץ, צו אונזערע מַשְׂכִּילִים, איך האָב שוין געזאָגט אַז איך האַלט די גאוה פון די געבילדעטע פאַר אַ גרויס אומגליק און פאַר אַ אומרעכט. איך האָב ליעב מיין פאָלק, איך האָב בעזונדערס ליעב דעם נידריגען עולם. ווייל איך ווייס אַז אונזער אָרים פאָלק איז זיך מַקְרִיב פאַר דעם קיום פון דער יודישקייט און פון אונזער נאַציאָן; איך האָב אויך גרויס רחמנות אויף אונזער אָרימען המון און בעשולדיג איהם אפילו נישט אין זיינע חֶסְרוֹנוֹת, ווייל איך ווייס אַז אונזערע אָרימע ברידער קריגען קיין גוטע ערציעהונג און זייער אָרימקייט ברענגט זיי אָפט מאָל צו שלעכטע מעשים; אָבער דערפאַר טאַקי דאַרפען אונזערע פאָליטישע ציוניסטען זיך מעהר אָבגעבען מיט תּוֹרָה און חָכְמָה. מען מוז אויך צוציהען די וואָס קענען אונזער פאָלק פון וויעג ביז צום היינטיגען טאָג, און זיך נישט פערלאָזען אויף דער רויער בלינדער מאַסע אַליין. אַ פאָלקס אַרבייט בעשטעהט נישט פון לויטער פאָליטיק נאָר אויך פון קולטור און בילדונג. מען מוז אין יעדער פאָלקס בעוועגונג האָבען מענשען וואָס קענען גרינדליך דעם כאַראַקטער און די נשמה פונ'ם פאָלק. דאָס קען מען נור לערנען אין די פיעלע סְפָרִים פון אונזער פאָלק, וועלכע זענען געשריבען געוואָרען אין די צייטען פון זיינע יְסוּרִים און רְדִיפוֹת, און אין וועלכע דאָס פאָלק האָט אַריינגעלעגט זיין נְשָׁמָה, זיין מֹחַ און זיין בלוט!

זיצענדיג אויפ'ם ביינקעל ביי דער קראָס, ער זעהט אין חלום אַ ים קויטה, אין וועלכען עס טאַנצט אום אַ גאַנצע מחנה פּים מיט צעריסענע שטיוועל און עס געהט איהם איבער אַ שמייכעל איבער די ליפען; עס שנוידעט ביים פולט דער מאַנופאַקטיר-קרעמער, ער זעהט אין חלום דעם גאַנצען הימעל בעדעקט מיט וועקסעליך און עס פאַלט איהם אַ שווערער שטיין אויף דאָס האַרץ; עס שלאָפט דער קאָלאָניאַל-קרעמער און זעהט אין חלום דאָס זעלבע וואָס אויפ'ן וואָהר: אַ ליידיגע קעשעניע, אַ קראַנק ווייב און אַ האַלב טוץ קינדערליך... אַ גאַנצע וועלט לעבט, אַרבייט פריש, מונטער; נור דאָס אָרימסטע בעשעפעניש אויף דער וועלט — דער יודישער קרעמער שלאָפט און שטאַרבט ביסליכווייז. זיין גאַנצער אויסקוק, זיין איינציגע זיסע האָפנונג איז דער אָסיען; דער פויער ווערט פריי פון דער אַרבייט זעהט מען איהם אין שטאָדט: ער פאַרקויפט תבואה, זאָמען, אַביסעל פלאַקס, ער זעהט זיך מיט אַ גראָשען און ער טראַכט שוין וועגען אַ שיך, אַ קלייד; ער נעהמט זיך אַביסעל נאָכגעבען: קויפט אַ פערטיל טהעע, אַ קעפיל צוקער, אַ „בורנוס" פאַר דער טאָכטער, אַ פעלץ פאַר דעם ווהן און שמיעדט פאַר זיך אַ נייעם שליטעל; עס שפּרינגט אונטער דער פריזיוו און מען מוז די „נאָוואָבראַנצעס" בענעהען, בעקליידען און וועג אַריין; עס הערען זיך אין דאָרף חתונות און מען פראַוועט „די גאַב". הכלל, דער קרעמער חאַפּט זיך אויף פון שלאָף, רייבט אויס די אויגען, מען בעשטעלט סחורה, מען מוז „אָבפרישען דאָס רומעל", ווי מען רופט עס ביי אונז; עס ווערט אַ פאָהרעניש, אַ לויפעניש, מען זאָרגט, מען באָרגט, מען לייהט גמלות חסדים ביי די עטליכע תקיפים אין שטעדטיל און מען צאָהלט פאַר סחורה אין „מקום" העלפט מזומן, מיט דעם געליהענעם הונדערטער, און די אַנדערע העלפט אויף אַ וועקסעל צו צאַהלען אין „צוויי חדשים מיט צעהן טעג", מען האָפט דאָך צו לייזען, אָבנעהמען אַ רובעל חוב. עס איז אַ שמחה, אַ גדולה אויף דער יודישער גאַס: די שענע בת-מלכה טהוט אָן איהרע טרויער קליידער. עס וועלקען די בלעטעליך אויף די בוימער, עס חמאַרעט זיך דער הימעל, „עס געהט צו אָסיען"... און נאָך די אַלע הכנות, נאָך אַלע האָפנונגען, נאַ דיר אַניאָסיען וואָס ניט געדאַכט זאָל ער ווערען, וואָס מען איז פערשוואַרצט געוואָרען נאָך ערגער ווי זומער! ראשית חכמה איז געוועזען דעם גאַנצען אָסיען דערטרונקען צו ווערען אין בלאָטע, עס זענען כסדר געגאַנגען אָט די גיטע אָסיענדיגע קליינע, געדיכטע רעגענדליך, וואָס נעהמען דורך די ערד ביזן תהום, און עס גיסט זיך פאַרנאַנדער אויפ'ן וועג אַ שיטערניס, אין וועלכען עס טרינקט דאָס פערד ביז'ן בויך; ווי נור אַ זונטאג, אַ מאַרק טאָג, האָט עס גענעצט אַזוי אַז מען האָט אַ לעבעדיגען מענשען ניט געזעהען. און דאָס גוטע שיטערניס איז געשטאַנען און פערצוימט אַ וועלט ביז סאַמע חנוכה. ניט פון דאָרף אין שטאָדט, ניט פון שטאָדט אין דאָרף און מען זיצט „ווי אויף אַ אינזעל". היינט דערצו דעם פויערים אָרימקייט; אויף די פעלדער איז ניט אויסגעוואַקסען; אַרבעס, באָב — ניטאָ קיין זכר; קאָרען, גערשטען — דאַרע, קוואַרע, און דער פויער האָט ניט פאַר וואָס געלד צו נעהמען; עס איז ניטאָ קיין פּראָסט, „ברויכט" אויסלאַנר קיין „פּוטער" ניט און „קיניגסבורג" קויפט ניט קיין האָבער, וויקע; טאָמער האָט נאָך געפעהלט צו דער שמחה האָט זיך דער „ענגלענדערקע" פאַרוועלט מלחמה האַלטען מיט די אַפריקאַנער איז עס געוואָרען אַ דוחק אין שיפען, און די „דייטשען" אין ריגא, אין ליבוי האָבען אויף דעם חשבון ווייטער געוואָרפען די מקחים; פלאַקס קען מען ניט „אויפהויבען" איבער די רע-גענס, די אויפגעהויבענע קען מען ניט אַרביטען איבער די נייע געזעצען, עס מוז זיין געבאָרשטען, ריין ווי גין-גאָלד, במחילה גאָר אָהן וואַסער און אפילו אָהן קאָסטרע. די איינציגע זאַך פאַר וואָס דער פויער האָט יאַ אַביסעל געלד גענומען איז זאָמען (ליינזאַאט), דאָס איז גראַדע אין מקח געוועזען, איז אָבער וועניג אויסגעוואַקסען, אַ שליש פון פאָריגען יאָהר, און וואָס זאָל דער פויער מיטן ביסעל געלד פריהער טהון: זיך אַ נייעם בגד, אַ פּאָר שטיוועל קויפען, אָדער צאָהלען אָרענדע דעם פּריץ און אָבצאָהל „רער קרוין"?... היינט, נאָך אַזעלכע פּדיונות, נאָך אַזאַ הונגער אויף אַגראָשען, געה צוריים זיך אויף שטיקליך, מאַך געלד פון פינגער און צאָהל היינט רעם גמלות חסד און מאָרגען דעם

זייט ווען איז דען באמת ביי אונז געוואָרען דאָס עם־הארצות א מעלה און דאָס וויסען א חסרון? מען וויל אונז איינרעדען, אַז אונזער פֿאָלק איז דעריבער אזוי פֿערשוואַרצט און פֿערפֿינסטערט, ווייל מיר האָבען זיך פֿון אייביג אָן צוברעכען דעם קאָפּ איבער די ספרים; אָבער ערשטענס מוזען מיר ענטפֿערן, אַז ווען אונזערע עלטערן האָבען צו פֿיעל געלערנט, איז נאָך קיין ראיה נישט אַז מיר דאַרפֿען גאָרנישט לערנען, און צווייטענס מיינט איהר דען באמת, אַז אונזער פֿאָלק האָט די כחות פֿערלאָרען דורך דעם לערנען? וואו זענען די שמרונים וואָס קענען נור דאָס ביסעל תורה און לערנען זי אויך נישט זעהר פֿיעל? די שמרונים, פֿון וועלכע עס איז נאָך געבליבען אַ קליין דאָרף, זענען געוועזען אין די פֿריהערע צייטען דער גרעסטער טהייל פֿון אונזער אומה; זיי האָבען ניט געלעבט אין דער פֿרעמד, נאָר אויף זייער שטיקעל ערד און זענען פֿאָרט אויסגעשטאָרבען. מיר יודען אָבער, וואָס זענען אויסגעשטאַנען אַזוי פֿיעל רדיפות וואָס זייער גלייכען געפֿינען מיר נישט ביי קיין אומה ולשון; מיר, וואָס פֿון מיליאָנען אונזער פֿאָלק איז אַזוי פֿיעל נפשות אומגעבראַכט געוואָרען, זענען דאָך ביז היינט ביים לעבען געבליבען. דאָס האָבען מיר טאַקי נור צו פֿערדאַנקען די ספרים, ווייל נור דורך זיי האָבען מיר געקענט דורכליידען אַזאָלכע מורא'דיגע צרות, און דאָך נישט פֿערלירען דאָס מענשליכע געפֿיהל, די גוטע מדות און די זעלבסטאַכטונג.

איך האָב שוין אַ מאָל אין "דער וועלט" געשריבען, אַז די ציוניסטען דאַרפֿען נישט מבזה זיין די געלערנטע אונטער אונזער פֿאָלק, מיינט נישט אַז יעדער וואָס געפֿינט אפילו אַ חסרון אין דער הנהגה איז אַגעגנער פֿונ'ם ציוניזם. האָטש איך האָב ליעב מיין פֿאָלק וויל איך איהם די חסרונות קלאָר און דייטליך אַרויסזאָגען. טאַקי ווייל איך האָב מיין פֿאָלק אַזוי ליעב, וועל איך דאָס טהון. אַ פֿאַלשער פֿריינד איז אַ חונף אָבער אַ אמתר זאָגט דעם אמת ווי ביטער ער מעג אויך זיין; און ווען די פֿאַלשע פֿריינד וועלען אויף קומען איבעררעדען דאָס פֿאָלק און אין זייערע אויגען פֿערשפּאָטען די אמת'ע פֿריינד, אויך דענסטמאָל מוזען מיר זיך מקריב זיין פֿאַר'ן אמת און פֿאַר אונזער אומגליקליך פֿאָלק; מיר מוזען זיך אפילו לאָזען מבזה זיין און קיין מאָל נישט אויפֿהערען זאָגען דעם אמת.

דר. ש. בערנפֿעלד.

די פֿאָלקסבילדונג אין ענגלאַנד.

(פֿאָרטזעצונג).

ביז צום 19-טען יאָהרהונדערט איז די פֿאָלקסבילדונג אין ענגלאַנד געשטאַנען אויף זעהר אַ נידריגער מדרגה. די רעגירונג האָט זיך ניט געמישט, און די אַרבייט פֿון איינצעלנע מענשען און חברות איז נאָך געוועזען צו שוואַך. ערשט דעם 19-טען יאָהרהונדערט האָט ענגלאַנד צו פֿערדאַנקען די גרויסע רעזולטאַטען, וואָס זי האָט דערגרייכט אויף דעם אַרבייטספעלד. די געשיכטע פֿון די ענגלישע פֿאָלקסשולען איז פֿעסט פֿערקניפּט מיט די נעמען פֿון לאַנקאַסטער און בייל, וועלכע האָבען זיך איבערגעגעבען מיט זייער גאַנצען לעבען דער אַרבייט פֿאַר פֿאָלקסבילדונג. אין יאָהר 1798 האָט יוסף לאַנקאַסטער — נאָך דאַן אַ 20 יעהריגער יונגער מאַן — געעפֿענט אַ שולע פֿאַר אָרימע קינדער. אין אַ קורצע צייט אַרום האָט ער שוין געהאַט 100 שילער, וועלכע האָבען געצאָהלט אַ קליינעם שכר־למוד אָדער זיך געלערנט גאָר אומזיסט. אַזוי ווי זיינע מיטלען זענען געווען זעהר קליין, האָט לאַנקאַסטער איינגעפֿיהרט ביי זיך אין שולע אַנשטאָט לעהרער בעהעלפֿער פֿון די בעסערע שילער, וועלכע האָבען געלערנט אונטער זיין השגחה. די שיטה פֿון בעהעלפֿערס, וועלכע האָט פֿאָרגעשלאָגען בייל, האָט זיך אַרויסגעוויזען גאַנץ גוט, און אויף אַזאַ אופֿן האָט לאַנקאַסטער געקראָגען די מעגליכקייט מיט קליינע מיטלען אַליין ווייטער צו פֿערגרעסערען זיין שולע. זיין אַרבייט האָט געשטאַרקט דאָס אינטערעס צו פֿאָלקסבילדונג. די נדבות פֿאַר זיין שולע פֿלעגען וואַקסען מיט יעדעם טאָג. איבער 6 יאָהר אַרום האָט שוין זיין שולע געהאַט אַ סך קלאַסען מיט 6000 שילער. לאַנקאַסטער האָט זיך ניט בעגנינגענט מיט זיין שולע אַליין, ער איז אַרומגעפֿאָהרען איבער גאַנץ ענגלאַנד, געהאַלטען אַ פֿיעל שטעדט רעדען וועגען דער וויכטיגקייט פֿון פֿאָלקסבילדונג און וועגען די מעלות פֿון בעהעלפֿער־סיסטעם, מיט וועלכען מען קען ביליג עפֿענען שולען פֿאַר'ן פֿאָלק. אומעטום האָט מען געזאַמעלט געלד, מען האָט פֿערגרעסערט די אַלטע און געעפֿענט אין פֿיעל ערטער נייע שולען. בעת דאָס אינטערעס צו דער פֿאָלקסבילדונג איז געוואָרען אַזוי גרויס, אַז ס'איז שוין געוואָרען צו שווער פֿאַר איין מענשען צו האַלטען אין זיין האַנד אַזאַ גרויסע און וויכטיגע אַרבייט, האָבען זיך פֿעראייניגט עטליכע מענשען אונטער דעם נאָמען "בריטאַנישע געזעלשאַפֿט", וועלכע האָט גענומען אויף זיך ווייטער צו פֿיהרען די אַר־

וועקסעל. צאָהל! מיט וואָס? לונג איז ניט קיין מטבע און מאַרך, דאַרע, אויסגעהאָרעוועטע יודישע מאַרך, איז ניט קיין בלאַנקער בילעט. אָלא צאָהל ניט — טאָ נאַ דיר אַ דונער מיט אַ בליטץ אין איינעם, אַ באַנקראָט נאָך אַ באַנקראָט; וועד עס האָט אַ קאָפּיקע אַנטלויפֿט, פֿאַרשליעסט זיך מיט צעהן שלעסער, עס פֿערשליעסט זיך אַ וועלט...

— ניט פֿרעהליך די אינטערעסען,— מאַכט צו מיר מיין אַלטער בעקאַנטער, בעריל דער געלער, צוזעצענדיג זיך לעבען מיר אויפ'ן שמאָלען ביינקעל ביים אייווען, און שמייכעלט דערביי צו. (אַציקאַווער יוד אָט דער בעריל דער געלער, טראַכט איך ביי זיך, ער זעהט, בעמערקט און פֿערשטעהט אַלעס, און קען נאָך דערביי שמייכלען, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען דאָס) — ניט פֿרעהליך מיט אחינו בני ישראל, מען שטעהט, מישטיינס געזאָגט, אַזוי פֿיעל אויף היהנערשע פֿיסליך, אַז ווי נור עס דערלאַנגט אַבלאָז אַ קליין ווינטעלע פֿון דער נויט קען מען זיך שוין ניט איינהאַלטען, יודעליך קייקלען זיך, פֿאַלען ווי שטערען פֿון הימעל און בלייבען אייביגע קאַליקעס. אָי, אברהמ'יל ברודער, ניט גוט אַז אויף היהנערשע פֿיסליך שטעהט אַ גרויסער, אַ שווערער גוף, אַ גאַנצע אומה, מאַן און ווייב און קליינע קינדער... אָט נעהם, אַשטייגער, אָט די אַלע הורטאָוושציקעס, "פֿירמעס" וואָס האָבען די לעצטע צייט געמאַכט פליטה, איבער געשריעבען האַק און פּאַק אויף דעם ווייב'ס, דער שוויגער'ס נאָמען און אָנגעזאָגט בעלי טובות אַז פֿאַר אַ רובעל וועלען זיי מוחל זיין נעהמען אַ גילדען, אַלע פּורים אַ קאָפּיקע אויסצוצאָהלען,-- אָט נעהם קוק זיי אָן נעהענטער אַביסעל, וועסט דו זעהען אַז זיי שטעהען אויף היהנערשע פֿיסליך און עס איז אַ גרויסער חדוש ווי זיי האָבען זיך ביז היינט געהאַלטען. דאָס רוב פֿון די אַלע הערען זענען אַמאָל געוועזען גאַנץ נידערגעשלאָגענע ברואים'ליך, איינפֿאַכע פּריקאַשציקעס; מען האָט געהאָרעוועט, קריעה געריסען, מיט אַ קונה זיך די לעבער אויפֿגעגעסען. און מיט אַמאָל איז מען געוואָרען אַליין גרויסע, בערען, בעלי בתים פֿון "פֿירמעס". ווייסט דו ווי דאָס געהט צו דאָס פּלוצימדיגע אייסוואַקסען? איך וועל דיר קלאָר מאַכען דעם ענין. מען איז אָב עטליכע יאָהר אַ פּריקאַשציק, פֿריהער קעהרט מען די קראָב, פֿאָלגט מען דעם בעל הבית אַ גאַנג; דערנאָך ווערט מען אַ סחורה־פּאַקער, אַ פֿערקויפֿער סחורה, מען איז שוין בעקאַנט מיט קונדען, מען ווייס שוין יעדענ'ס טרוף, און לסוף ווערט מען אַנ'איינקויפֿער סחורה. דאָס איז די גרעסטע מדרגה ביי אַ פּריקאַשציק. אַזאַ פּריקאַשציק נעהמט שוין אַ גוטע שכירות, מען בעדאַרף איהם האָבען צום געשעפֿט, ער ווייס אַביסעל צו פֿיעל די סודות פֿון געשעפֿט, און ער איז אַ מיוחס. דער בעל הבית טראַכט ביי זיך אַז ער האָרעוועט, פּראַצוועט פֿאַרין פּריקאַשציק און איז זיך גערעכט. דער פּריקאַשציק אָבער טראַכט ביי זיך, אַז ער האָרעוועט פֿאַרין בעל הבית, לעגט פֿאַר איהם אוועק דאָס לעבען, מאַכט דעם בעל הבית פֿאַר אַ גביר און אַליין בלייבט ער אַ פּריקאַשציק אַנ'אָרימאַן, — און ער איז זיך אויך גערעכט. "מען איז שוין ניט קיין קליין יונגעלע, מען בעדאַרף חתונה האָבען, אָדער מען האָט שוין חתונה געהאַט און מען ווערט אַ „בעל הוצאה", עס ווילט זיך לעבען ווי אַ מענש, אַ יצר הרע האָט יעדערער, און די שכירות איז אַ געצעהלטער גראָשען. עס הויבט זיך אָן טראַכטען וועגען אַנ'אייגענעם געשעפֿט, און מען מאַכט אַ רעכנונג: אין געשעפֿט איז מען ברוך השם אַ בריה, מיט אַלע קונדען איז מען אויסגעבונדען, פֿינגער בפֿינגער, אין די איינקויפֿ'ס שטעלען קען מען זיך אויך. אַפּאָר טויזענד רובעל איז דאָ אייגענע, אַ מעקלער פֿון הלואות אויף צוקריגען נאָך אַפּאָר טויזענד אין דער זייט איז קיין דאגה ניט, מען בעדאַרף זיך מעהר נישט ניט דינגען אויף אַ פּראָצענט. און מיט פֿיער־פֿינף טויזענד רובעל מזומנים איז מען אַ סוחר אויף סחורה אין דער גאַנצער וועלט: אין לאָדז, אין וואַרשא, אין ביאַליסטאָק, אין פּעטערבורג א. ד. ג. עס איז אַוועלט מיט פֿאַבריקאַנטען, סקלאַדען, אַגענטען, יעדער וויל לייזען, דאָס ערשטע מאָל איז מען דאָך געוויס אַ בטוח, עס פֿיהרט זיך ניט מען זאָל חאַפּען סחורה און אַנטלויפֿען, און אַז מען קריכט שוין מיט יענעם אַריין אין געשעפֿט אַמאָל צוויי, ווערט מען דאָך שוין ממילא אַ בטוח. און דאָס געשעפֿט דרעהט זיך אַוועק. די שכירות וואָס מען האָט ביים בעל הבית גענומען וועט

בייט, וואָס לאַנקאַסטער האָט אָנגעהויבען מיט גרויס גליק. „די בריטאַנישע געזעלשאַפֿט" האָט געוואָלט אַז איהרע שולען זאָלען קענען פּאַסען פאַר אַלע טהיילען פֿון ענגלישען פֿאָלק, דערפֿאַר האָט זי זיך געסטאַרעט אָבצושיידען די ערציהונג פֿון די גלויבענסמיינונגען נאָך דער אָדער דער אַנדערער שִׁיטָה. „די בריטאַנישע געזעלשאַפֿט" האָט געוואָלט צו איהר אַרבייט צוציהען אַלע קריסטען, מעגען זיי זיין קאַטאָליקען, פּראָטעסטאַנטען אָדער אַנגליקאַנער. אַזוי ווי פֿאַר אַלע קריסטען זענען הייליג די תּוֹרַת־משֶׁה און בְּרִית־הַחֲדָשָׁה — די פֿערשידענע גלויבענס ערקלערען נור פֿערשידען די דאָזיגע ביכער — דערפֿאַר האָט לאַנקאַסטער איינגעפֿיהרט אַז אין די שולען זאָלען געלייענט ווערען תְּנַ"ךְ און דאָס עוואַנגעליום, אָבער אָהן יעדען פְּשַׁט אין זינען פֿון וואָס ס'איז פֿאַר אַ בעשטימטען גלויבען. „די בריטאַנישע געזעלשאַפֿט" איז געבליבען טריי דעם יסוד, וועלכען האָט איהר געגעבען לאַנקאַסטער, און ביז איצטער ווערען אין זייערע שולען תנ"ך און עוואַנגעליום געלייענט ווי פּשוט'ע לעזעביכער. די קינדער קריגען אין די שולען נור אַלגעמיינע בעגריפֿע פֿון אֱמוּנָה און מוּסָר אָהן יעדען צוזאַמענהאַנג מיט וועלכעם ס'איז אַ בעשטימטען גלויבען. די שולע גיט די קינדער נור די יְסוֹדוֹת, וועלכע זענען פֿאַראַן אין אַלע אֱמוּנוֹת, און די שטרענגערע רעליגיעזע ערציהונג, וואָס אַנבעטריפֿט פֿרומקייט אָדער די דֵעוֹת פֿון איינצעלנע גלויבענס, ווערט פֿריי געשטעלט די עלטערן.

„די בריטאַנישע געזעלשאַפֿט" האָט אויף איהר אייגענעם חֶשְׁבּוֹן שולען געבויט, לעהרער געדונגען, פּראָגראַמעס אויסגעאַרבעט, קורס'ן, גענומען אויף זיך די אַלע אַרבייטען פֿאַר פֿאָלקסבילדונג, וועלכע זענען אומעטום אַרויפֿגעלעגט אויף די רעגירונגען. וואָס ווייטער האָט זיך די אַרבייט פֿון דער געזעלשאַפֿט אַלײן מעהר פֿערגרעסערט. די געזעלשאַפֿט האָט אויך אָנגעהויבען אַרויסצוגעבען גוטע און ביליגע ביכער פֿאַר'ן פֿאָלק און פֿאַר די שולען, עפֿענען קינדערגאָרטענס, אויסבילדען לעהרער. עס פֿערשטעהט זיך, אַז די בריטאַנישע געזעלשאַפֿט האָט זיך שוין לאַנג אָבגעזאָגט פֿון די בעהעלפֿערס, איהרע שולען זענען איצט זעהר גוט איינגעאָרדנעט, די לעהרער קריגען אַ גוטע ספּעציעלע בילדונג אין די לעהרערסעמינאַרען, וועלכע די געזעלשאַפֿט האַלט אויס אויף איהר אייגענעם חֶשְׁבּוֹן.

די „בריטאַנישע געזעלשאַפֿט" האָט ניט געקענט רעכענען אויף די צופֿרידענהייט פֿון די גייסטליכע, וועלכע ווילען ניט אָבטהיילען די ערציהונג פֿון אֱמוּנָה. די גייסטליכע אין ענגלאַנד זענען גענוג שטאַרק צו קענען דורכזעצען זייערע אייגענע דֵעוֹת, דערפֿאַר האָט די אַרבייט פֿון דער „בריטאַנישער געזעלשאַפֿט" אַרויסגערופֿען אַ בעוועגונג צווישען די גייסטליכע. אין ענגלאַנד האָט מען גענוג סַבְלָנוּת צו פֿרעמדע דֵעוֹת און פֿרעמדער אַרבייט, דערפֿאַר האָבען די גייסטליכע, וואָס זענען געווען אונצופֿרידען מיט דער בריטאַנישער געזעלשאַפֿט, זיך ניט גענומען שטערען איהר אַרבייט, נאָר זיי האָבען זיך אַליין גענומען צו דער אַרבייט פֿאַר פֿאָלקסבילדונג נאָך זייער אייגענער שִׁיטָה. בייל וואָס איז אַליין געווען אַ גייסטליכער האָט אָנגעהויבען צו אַגיטירען וועגען עפֿענען שולען פֿאַר'ן פֿאָלק און וועגען ערציהונג אין גייסט פֿון דער אֱמוּנָה. די ענגלישע גייסטליכע האָבען איהם אונטערשטיצט אין זיין אַרבייט, און אין יאָהר 1811 איז געגרינדעט געוואָרען אַ חֶבְרָה אונטער דעם נאָמען „נאַציאָנאַלע געזעלשאַפֿט", וואָס האָט זיך געשטעלט פֿאַר איהר צוועק צו עפֿענען און אונטערשטיצען שולען אין גייסט פֿון דעם הערשענדען אַנגליקאַנישען גלויבען. איבער צוויי יאָהר אַרום זענען שוין אין די שולען פֿון דער נאַציאָנאַלער געזעלשאַפֿט געווען 42000 שילער. איצט לערנען זיך אין די שולען פֿון דער נאַציאָנאַלער געזעלשאַפֿט כִּמְעַט אַ העלפֿט פֿון אַלע ענגלישע שולקינדער (ביז צוויי מיליאָן). די בריטאַנישע און די נאַציאָנאַלע געזעלשאַפֿטען זענען נאָך עַד־הַיּוֹם די וויכטיגסטע אין ענגלאַנד. דער אונטערשיעד צווישען זיי איז נור דער, וואָס די שולען פֿון דער בריטאַנישער געזעלשאַפֿט זענען פֿריי פֿון אַ בעשטימטער רעליגיעזער ערציהונג, און די שולען פֿון דער נאַציאָנאַלער געזעלשאַפֿט זענען איינגעאָרדנעט אים זינען פֿון דעם אַנגליקאַנישען גלויבען. אין דער ערשטער געזעלשאַפֿט אַרבייטען די פֿרייערע פּאַרטייען, אין דער אַנדערער דאָס רוֹב גייסטליכע.

ביז צום יאָהר 1833 האָט די ענגלישע רעגירונג איבערהויפּט קיין שולען אונטערשטיצט, און אויך די שולען פֿון די ביידע געזעלשאַפֿטען האָבען עקזיסטירט נור פֿון פּריוואַטע נְדָבוֹת. נאָך עַד־הַיּוֹם האָט די בריטאַנישע געזעלשאַפֿט הַכְנָסָה פֿון נְדָבוֹת און פֿון פּראָצענטען פֿון אָבגעזאָגטע עוֹלָמוֹת־געלד 100,000 פֿונט שטערלינג אַ יאָהר, און די נאַציאָנאַלע געזעלשאַפֿט 769,000 פֿונט. איצט קריגען אויך די ביידע געזעלשאַפֿטען גרויסע שטיצע פֿון דער רעגירונג—די ערשטע געזעלשאַפֿט קריגט יעהרליך 350,000 פֿונט, די נאַציאָנאַלע 2,600,000 פֿונט אַ יאָהר.

(פֿאָרטזעצונג קומט) — י. ל.

מען, מיט גאָטים הילף, געוויס אויסאַרבייטען, היינט צו וואָס זאָל מען האָפֿען צו אַ מענשען, בעסער האָפֿען צו גאָט און צו גאָט איז גוט צו האָפֿען"... דאָ ווערט מען שוין אַ גאַנצער בעל־בטחון, און אגב איז עפּיס זעהר אַנגענעהם צו זיין אַ מענש לייטען גלייך, האָבען בויגעליך פּאַפּיער, קאָנווערטליך אָבגעדרוקט מיט דער אייגענער פירמע און ניט זיין אַניעבד כנעני ביי יענעם... די רעכנונג איז ריכטיג און אין עטליכע וואָכען אַרום ווערט למזל־טוב אַ נייע קראָם פֿון לעדער, מאַניפֿאַקטור, קאָלאָניאַל אז"וו. עס בויען זיך נייע בנינים אויף היהנערשע פּיסליך; די אייגענע עטליכע רובעל, אויף וועלכע מען האָט אָבגעהאָרעוועט די גאַנצע יוגענד, צופֿליהען זיך ווי פֿעדערען: אַנ'אויפֿגאָב אויף אַ קראָם, אַ טאָרגאָוויע סווידעטעלסטווע, שכירות אַ צוויי דריי פּריקאַשציקעס, העלפֿער ביי דער האַנד, אויף אַצוויי דריי חדשים פֿאַר זיך צולעבען ביז עס ווערט דאָס נייע געשעפֿט בעקאַנט, אַצוויי דריי נסיעה'ליך, און דאָס ביסעלע קאַפּיטאַל איז אָבגעשטאָרבען, און דאָס גאַנצע געשעפֿט דרעהט זיך אַוועק דורך מיט פֿרעמד געלד, אויף קרעדיט... בעריל האָט זיך אַנידער געשטעלט, צו געגאַנגען צום שלחן, אַ גוטען שמעק געטהון פֿון דער קהל'ישער פּושקע (שבת, אַז מען קען ניט רויכערען, שמעקט ער) און איז צוגעגאַנגען צוריק.

— דאָס געשעפֿט דרעהט זיך אַוועק,— האָט ער זיך ווייטער געקאָכט: -- ווארום געהן, געהן רוהיג, אַ טריט נאָך אַ טריט, קען עס ניט, עס קען זיך נור דרעהען, הודיען ווי אין אַ מיהל, עס זאָל זיך ניט הערען ווי עס חריפּעט, ווי עס חאָרחעלט... דאָס ערשטע ביסעל געלד נעהמט מען אויף פּראָצענט, און אויף אַ פּראָצענט דינגען זיך קען מען ניט, מען איז געבונדען; די סחורה נעהמט מען אויף קרעדיט, און פֿאַר קרעדיט מוז דער פֿאַבריקאַנט ווייטער אַרויפֿרעכענען פּראָצענט, ער מאַכט דאָך אַליין אויך ניט קיין געלד, צו פּראָצענט רעכענט נאָך דער פֿאַבריקאַנט, דער אַגענט, אַרויף אויף איינפֿאַל, אַ בעל הוצאה ווערט מען אַ גרויסער, גוט פֿערדיענען קען מען ניט: עס זענען דאָ קראָמען ווי זאַמד אויפֿ'ן ברעג ים, בלייבט די איינציגע זאַך — לייזען, אָבזעצען סחורה. זיי, די הורטאָווישציקעס, האָבען זיך אַ ווערטיל: „צו דער שווינדזוכט העלפֿט עסען און אַ קראָם — לייזונג". און מען לייזט; יונגליך, קליינע פּריקאַשציקעס, לויפֿען אַרום איבער די וואַגזאַלען, איבער די אכסניות חאַפּען אַ קונד, מען מאַכט מיט דעם קונד ווי ער וויל, פֿאַר געלד, אָהן געלד, אַבי ער זאָל צונעהמען די סחורה און מעל זאָל קענען קויפֿען אַנדערע: דאָס גאַנצע גליק בעשטעהט אין דעם אַז מען בעקומט אַ נאָמען פֿון אַן „אָבזעצער סחורה". דעם קונדיס וועקסעל גיט מען דעם פֿאַבריקאַנט, דעם אַגענט אַנשטאַט געלד, און יענער צוריק גיט דעם וועקסעל וואו ער איז שולדיג, עס איז געוואָרען אַ פֿערפֿלייצונג פֿון וועקסלען, אָהן אַ שום זכר פֿון מזומן געלד. מיינער אַ בעקאַנטער הורטאָווישציק זאָגט אַז, אַשטייגער, אין לאָדז זעהט מען אַזוי קיין געלד ניט, אַז וועקסלען קויפֿט מען אויך פֿאַר אַ וועקסעל... זיי, די הורטאָווישציקעס, האָבען איינגעפֿיהרט נאָך אַ נייעם מנהג: מען בעדינגט זיך אין אַ פֿאַבריק אַרויסצונעהמען פֿאַר אַ יאָהר אַזוי פֿיעל און אַזוי פֿיעל סחורה, וואָס מעהר סחורה מען נעהמט אַרויס בעקומט מען לסוף יאָהר אַ גרעסערען פּראָצענט אויסצאַהלונג פֿון פֿאַבריקאַנט, ראַבאַט הייסט עס אויף זייער לשון, היינט פֿערשטעהסט דו דאָך שוין אַז יעדער פֿון זיי שטופּט זיין סחורה אין אַלע לעכער אָהן אַ שום פֿערדיענסט, אויף ריינע קרן, אַבי לסוף יאָהר וועט ער זיין ראַבאַט אָבנעהמען. און אַזוי דרעהט זיך דער עולם, איינער געבונדען אָן דעם אַנדערען, מען זירירט וועקסלען איינער דעם אַנדערען, אַנשטאַט וואָס אַמאָל פֿלעגט מען לייהען אַ מזומנעם גמילות חסד, און ווי עס זאָל נאָר איינער אויסציהען אַ פֿוס ליגען שוין אַרום איהם אַ גאַנצע קופּקעלע הרוגים... אַט זעהסט דו, אַברהמ'יל ברודער,— לאָזט אויס בעריל ווייטער מיט אַ שמייכעל: — אַט זעהסט דו צלאל דעם שמיד, הוכט זיך גאָר אַ פּראָסט מענשעלע, און ביי איהם אין האַנד ליגען אַלע אונזערע יודישע גרויסע הורטאָווישציקעס, פירמעס: וויל צלאל געהט עס אַ שניי, ווערט אַ פּראָסט, עס שטעלט זיך דער וועג, עס ווערט פּריון. און יודען קרעמער לייזען, מאַהנען חוב, צאָהלען אַ וועקסעל צו דער צייט און עס דרעהט זיך דאָס רעדיל; וויל צלאל אָבער ניט קיין פּראָסט, נאָר אַ רעגען

פאליטישע איבערזיכט.

נאָך קראָניעס געפאַנגענשאַפט איז אָראַניען כמעט אין גאַנצען געבליבען אָהן חיל און דער וועג קיין בלעמפאנטיין איז פאַר די ענגלענדער געבליבען אָפען. די ידיעות וועגען דעם גרויסען חיל פון די בויערען און וועגען די דייטשע אָפיצירען, וואָס העלפען זיי אין מלחמה, האָבען זיך אַרויסגעוויזען פאלש. עס זענען נור 4000 בויערען געפאַנגען און די אָראנישע אַרמעע איז מעהר ניט פאראן. קיין דייטשע אָפיצירען זעהט מען אויך ניט. און דאָס רופט נאָך אַרויס מעהר בעוואונדערונג און התפעלות צו דער גבורה פון די בויערען, וואָס מיט אַזאַ קליינער צאָהל האָבען זיי אַזוי לאַנג געקענט שטעהן אנטקעגען די ענגלענדער. דער פעלדמאַרשאַל ראָבערטס איז שוין אַריין מיט זיין חיל אין בלעמפאָנטיין און די ענגלישע פאָהן הייגגט איצטער אויף דעם פרעזידענט שטיינ׳ס פאלאַץ. די לאַגע פון די ביידע רעפובליקען ווערט אַלץ געפעהרליכער, יעדע אויסזיכט אויף נצחון איז אין גאַנצען אויסגעלאָשען. שטיין און פרעזידענט קריוגער האָבען געפינען דערפאַר פאַר נייטהיג זיך צו ווענדען צו ענגלאַנד און בעטען שלום. אין זייער דעפעשע זאָגען זיי אַז זיי האָבען אָנגעהויבען די מלחמה ניט כדי צו שאַדען דער ענגלישער רעגירונג, זיי זענען נור אַרויסגעטרעטען צו פערטהיידיגען זייער אייגענע זעלבסטשטענדיגקייט. שוין גענוג, זאָגען זיי, בלוט פערגיסען אומזיסט, שוין צייט צו מאַכען אַ עק פון דעם עלענד און צרות, וואָס עס האָט אַרויסגערופען די מלחמה. כל זמן זיי זענען געווען זיעגער האָבען זיי ניט געקענט בעטען אום שלום, ווייל זיי האָבען געוואוסט אַז דאָס וואָלט געווען אַ בעליידיגונג פאַר ענגלאַנדס כבוד, אָבער איצט, בעת דאָס גליק איז אויף ענגלאַנדס זייט האַלטען זיי פאַר נייטהיג פאָרצושלאָגען פריעדען. דער שלום, זאָגען זיי ווייטער, קען אָבער נור געמאַכט ווערען מיט דעם תנאי אַז טראַנסוואַל און אָראַניען זאָלען בלייבען זעלבסטשטענדיגע, פרייע מלוכות. אויב ניט, וועלען זיי זיין געצוואונגען ווייטער מלחמה צו האַלטען ביז צום לעצטען טראָפען בלוט.

די דעפעשע, מיט וועלכער קריוגער און שטיין האָבען געוואָלט אַרויסרופען וואַרעמערע געפיהלען צו זיך אין ענגלאַנד, האָט איהר צוועק ניט עררייכט. דאָס ענגלישע מיניסטעריום האָט געענטפערט קאַלט און טרוקען, אַז ענגלאַנד וועט בשום אופן ניט מסכים זיין אויף די זעלבסטשטענדיגקייט פון טראַנסוואַל אָדער אָראַניען. די דעפעשע פון די פרעזידענטען מיט דעם ענטפער פון ענגלישען מיניסטעריום זענען געווען פאָרגעלייענט אין פאַרלאַמענט און מיט „בראַוואָ“ און „הורראַ“ האָט דאָס פאַרלאַמענט אויסגעהערט, נאָר אייצעלנע שטימען האָבען פראָטעסטירט געגען דעם מיניסטערס אוננערעכטען און אונבאַרמהערציגען ענטפער.

די ביידע אומגליקליכע רעפובליקען האָבען זיך איצט געווענדט צו די אייראָפעאישע מלוכות מיט דער בקשה, זיי זאָלען זעהן צו מאַכען שלום צווישען זיי און ענגלאַנד. אָבער די האָפענונג אויף די פרעמדע מלוכות איז צו קליין. האָטש גאַנץ אייראָפאַ און אַמעריקאַ האַלטען פאַר די בויערען, וועט זיך דאָך אָבער קיין מלוכה ניט אַריינמישען און אָנרייצען אויף זיך אַזאַ געפעהרליכען שונא ווי ענגלאַנד. די ביידע רעפובליקען ליגען נור אין ענגלאַנדס קרעפטיגע הענד, וועלכע וועלען געווים זיך ניט אַזוי גיך פונ׳אַנדער לאָזען. די ענגלענדער שיקען נאָך אַלץ נייע חיל. דער פאַרלאַמענט האָט איצט אויך געגעבען זיין הסכמה דעם מיניסטעריום וואָס האָט געפאָדערט צו דער מלחמה 60 מיליאָן פונט שטערלינג. די דאָזיגע סומע וועט גדעקט ווערען טהיילס דורך נייע אָבצאַהלונגען אויף צוקער, טהעע, ספירט א. ד. ג. טהיילס דורך אַ הלואה.

גרויסע אויפרעגונג איז איצט אין דייטשלאַנד צוליעב 2 פראַגען, וואָס זענען געשטעלט געוואָרען אין פאַרלאַמענט. דאָס זענען די פראָיעקטען איבער מוסר אין פאָלקסלעבען און מעדיצינישע קאָנטראָיל איבער פלייש.

אין דייטשלאַנד בעקלאַגט מען זיך שוין לאַנג אויף די גראָבקייט און שלעכטע זיטען פון פאָלק, די פאָדערונגען פון מוסר ווערען ניט געהאַלטען, דער גלויבען פאַלט, דאָס פאַמיליענלעבען האָט פערלאָרען זיין ריינקייט, מען וויל דערפאַר געפינען מיטלען ווי צו בעקעמפפען די שלעכטיגקייט וואָס הערשט אין פאָלק. נאָך אין יאָהר 1892 זענען פאָרגעלעגט געוואָרען אין פאַרלאַמענט פיעל תקנות וועגען מוסר. אין דעם פראָיעקט האָט מען געוואָלט פערוועהרען די פראָפעסאָרען און געלערנטע צו שרייבען צו פריי געגען גלויבען, און בעשטראָפען די מחברים, וואָס וועלען מיט זייערע ספרים בעליידיגען דאָס מאראלישע געפיהל. אַזוי ווי אַזאַ געזעץ האָט געקענט אָנטהון גרויסען שאָדען, ווייל ער וואָלט צוגענומען די מעגליכקייט פון דער ליטעראַטור און דער וויסענשאַפט פריי צו אַרבייטען אין זייער זוכען דעם

אָדער א קויטה, איז ניטאָ מיט וואָס דעם וועקסעל צו צאָהלען. עס פלאצט א רעדיל נאָך א רעדיל און עס שטעלט זיך די גאנצע מאשינע...

— מיין אייניקיל, אליה-אהר׳קע, א גרויסער „בעל לשון“ און ליגט א גאנצען טאָג אויף די צייטונגען, דערצעהלט מיר אָפט מעשיות פון די צייטונגען. דו ביסט דאָך אויך איינער פון זייערע חסידים און גלויבסט אין זיי ווי, להבדיל, אין א גוטען יודען, און איך זאָג דיר אז זיי, די צייטונגען אייערע, האָבען גאָר קיין שכל ניט. מיין אליה-אהר׳קע דערצעהלט מיר דאָ ניט לאנג אז עפּיס א צייטונג איינע מאָהנט ביי יודען פאַר וואָס זיי זענען אלע קרעמער און נעהמען זיך ניט צו פאבריקען. עפּיס טענה׳ט די צייטונג מיט הארץ און אליה-אהר׳קע מיינער טענה׳ט איהם נאָך, אז אויף פאבריקען האלט זיך איצטער די גאנצע וועלט, אז קרעמעריי וועט און מוז אונטערגעהן, און יודען ארט עס ניט, זיי האלטען זיך ביי זייער אלטער פרנסה. נו האָבען, פרעג איך דיר, אזעלכע דבורים עפּים א פנים? וואָס זאָלען יודען טהון, ווי אזוי זאָלען דאָס יודען ווערען מיט אמאָל פאבריקאנטען, אז זיי האָבען די ערשטע קאָפּיקע ניט דערצו? א פאבריק קען מאכען נור דער, וואָס בעדארף גיט זוכען אויפ׳ן טאָג חיונה; ווער עס קען ווארטען ביז זיין פאבריק וועט זיך איינארבייטען, איינקויפען זיך א שם ביי דער וועלט, און דערווייל לעגט ער אויך ניט די צייהן אויף דער פאָליצע, ער האָט אויף אייגענע הצטרכות און מיט וואָס ארבייטער צו בעצאָהלען, א פעקיל סחורה אָנקלייבען, — אָט אזא עושר קען און מאכט א פאבריק און ווערט נאָך א גרעסערער עושר; אָבער א יוד וואָס מוז יעדען טאָג בעזונדער דאגה׳ן פשוט אויף דער אכילה, אויף דירה געלד און שכר-למוד פאַר׳ן יונגיל, אָט אזא יוד, און אזעלכע יודען זענען אלע אחינו בני ישראל, קען און מאכט א קראָם, פון וועלכער ער מיינט אז ער פערדיענט אלע טאָג זיין הוצאה. און והא ראיה אז יודען פערשטעהען אויך וואָס גוט איז, טאָ נא דיר גארבארנעס, כלומרשט לעדער פאבריקען. מיט א גארבארנע איז מען עפּיס, ווי זאָגט מען, מחצה על מחצה, האלב קרעמער, האלב פאבריקאנט. קיין גרויסע קונצען בעדארף מען דערצו ניט. קיין מייסטערים פון אויסלאנד אויך ניט. מען שטעלט א צאָפּ, מען גיעסט אריין וואסער מיט רובאָווע קאָרע, פעל לעגט מען אריין נאָך דעם קאפיטאל און א פראָסטער פויער מייסטערט זיי אויס, מאכט פון די פעל דאָס גוטע יאָהר ווייסט זיי ווי זיי רופען דאָס: יוכטען, פאסטעל; מען פערקויפט די, לעגט מען אנדערע „אין דער ארבייט“, און א מעשה מיט אנ׳עק. אויף די „פאבריקען“ האָבען זיך טאקי יודען איצט א שיט געטהון ווי די היישריקען, עס איז נאָך זייער קעשעניע, מען זאָגט אז אין סמארגאָן, א שטעדטיל אין דער ליטא, איז אזוי פיעל גארבארנעס אז פון יעדען יודען דאָרט שמעקט דער ריח פון לעדער. נו, וואָס זשע מיינסט דו איז דער סוף? איז געוואָרען גארבארנעס א גאנצער ים, וואו נור אפאָר פיס וואָס טראָגען שטיוועל איז דאָ א גארבארנע, א זאוואָד כלומרשט, און מען עסט זיך אויף איינער דעם אנדערען מיט הויט און ביינער. מהיכי תיתי א זאוואד פון צוקער, פון אייזען און נאָך אזעלכע ארטיקלען, זאוואָדען אין וועלכע עס ארבייטען אפינף-זעקס טויזענד ארבייטער, זענען מסתמא בעסער ווי א קרעמיל פון צוקער מיט צילינדערים צו לאָמפען, פון אייזען און זעגעכץ, אָבער וואו נעהמט מען די קלינגערס דערצו? אדרבה, לאָזען זיי, די צייטונגען, די חכמים אייערע, געבען א מיטעל וואו צו נעהמען דאָס געלד „זעלען זיי זעהען אז יודען וועלען וויסען וואָס מיט דעם געלד צו טהון... אָבער איצטער אז מען שטעהט אויף היהנערשע פיסליך און עסען ווילט זיך שווימט מען אין דער לופט. מאכט מען געשעפטען מיט ווינד און מיט רויך, און אז עס גיט זיך עטוואָס א טרייסעל...

דער שמש האָט פלוצים א פאטש געטהון אויפ׳ן שלחן אזוי הילכיג אז עס האָבען געציטערט די שויבען. עפּיס א קורנאָסער יוד, א ניטהיגער, משמעות א יאָהרצייט, איז צוגעגאנגען צום עמוד און האָט אזאָג געטוהן מיט א וויינענדיג, פערדומפט קול: „והוא רחום יכפ-אַ אַר עון“... בעריל האָט זיך א חאפ געטהון צום האנרפאס, א טונק געטהון די הענד אינוועניג און א שאָקעל געטהון זיך מיט האסט צו ברכו... איך האָב קוים אָבגעדאווענט מעריב און דער ערשטער ארויס פון מנין: עס האָט מיר געשפאלטען דער קאָפּ...

עס איז געגאנגען א געדיכט, קאלט רעגענדיל...

אבגד האדרעי.

אמת אין לעבען און אין דער נאַטור, זענען די פראָטעסטען געגען דעם פראָיעקט געווען אַזוי שטאַרק, אַז דער פּאַרלאַמענט האָט געמוזט זיך אָבזאָגען פֿון אַזוינע געזעצען. איצט האָט מען ווידער פֿאָרגעלעגט דעם פּאַרלאַמענט אַ פראָיעקט מיט פֿיעל תקנות ווי אויסצוראָטען די שלעכטע זיטען אין פֿאָלק. אין דעם איצטיגען פראָיעקט איז די ווי־סענשאַפֿט שוין ניט דערמאַנט, עס איז דאָ אָבער אין איהם אַ פונקט, וועלכער פֿערוועהרט אין די טעאַטערן צו שפּיעלען אַזוינע זאַכען אָדער זינגען אַזוינע ליעדער, וועלכע קענען שע־ליך ווירקען אויפֿ׳ן מוסר פֿון פֿאָלק; מען זאָל אויך פֿערוועהרען אַרויסצושטעלען אין פֿענסטער אָדער אויף פּלעצער בילדער און שניצונגען, וועלכע בעליי־דיגען דאָס מאָראַלישע געפֿיהל.

די כונה פֿון געזעץ איז געוויס גוט, עס ווערען זעהר אָפֿט אין אַלע לענדער פֿערברייטעט ביכער און בילדער, וועלכע האָבען מיט דער ליטעראַטור און קונסט ניט צו טהון און וועלכע וועקען נור די גראָבע תאוות און שלעכטע געפֿיהלען, אבער איבערצוגעבען די אויפֿ־זיכט דער פּאָליציי האט מען אין דייטשלאַנד מורא. די דייטשע מחברים און קינסטלער גלויבען ניט אין די מבינות פֿון דער פּאָליציי אין זאכען פֿון ליטעראַטור און קונסט און זיי זאגען אז אַזאַ געזעץ וועט צונעהמען די פֿרייהייט, וועלכע די מחברים און שריפֿטשטעלער דאַרפֿען האבען אין זייער ארבייט. דער צוועק פֿון ליטעראַטור און קונסט איז צו מאַכען עדעלער און בעסער דעם מענשליכען גייסט, צו וועקען אין מענשען העכערע געפֿיהלען פֿון מוסר און שענקייט און אין אַזאַ הויכער און עדעלער ארבייט ווילען די דייטשען ניט די אויפֿזיכט פֿון אנדערע. דערפֿאַר זענען איצט אין גאַנץ דייטשלאַנד גרויסע פֿאָלקספֿערזאַמלונגען, וואו מען פראָטעסטירט געגען דעם פּונקט וועגען קונסט און ליטעראַטור. ווי עס ווייזט אבער אויס, וועט דאָס געזעץ דאָך אָנגענומען ווערען, נאָר קלערער און בעשטימטער, כדי די פּאָליציי זאָל קענען פֿערוועהרען נור די אמת שעדליכע זאַכען.

דאָס צווייטע געזעץ וואָס רופֿט ארויס אַ גרויסע בעוועגונג אין דייטשלאַנד איז איבער קאָנטראָיל אויף פֿלייש. עס איז שוין פֿון אַ צייט דערוויזען געוואָרען אַז פֿלייש פֿון קראַנקע בהמות איז שעדליך פֿאַר דעם מענשענס געזונד. שלעכטעס פֿלייש איז אָפֿט די סבה פֿון קראַנקהייטען אָדער עס גיט איבער די קראַנקהייטען פֿון דער בהמה צום מענשען. צו פֿערהיטען אייגענטליך אַזוינע קראַנקהייטען האבען אונזערע חכמים איינגעפֿיהרט די פֿיעל דינים איבער שחיטה, פֿיעל מאָל זענען אייראָפּעאישע ציי‌טונגען ארויסגעטרעטען, אַז מען זאָל אויך אין אייראָפּא איינפֿיהרען דינים וועגען בדיקה, און די דייטשע רעגירונג האט איצט אויסגעארבייט אַ פראָיעקט וועגען מעדיצינישע אויפֿזיכט אויף פֿלייש. נאָך דעם פראָיעקט דאַרפֿען זיין ״ערליי בדיקות; ערשטענס, וועט מען דאַרפֿען בודק זיין די בהמות איידער מען וועט זיי קוילען און צווייטענס וועט מען דאַרפֿען בודק זיין דערנאָך דאָס פֿלייש בע־זונדער. דער פראָיעקט, וואָס וויל נור פֿערהיטען די געזונדהייט פֿון פֿאָלק, וועט אָבער אָנמאַכען גרויסע שוועריגקייטען אין האַנדעל, ווייל פֿיעל פֿלייש קריגט דייטשלאַנד פֿון אויסלאַנד און דערהויפּט פֿון אמע־ריקא. די דייטשע גוטסבעזיצער זענען אָבער דערמיט זעהר צופֿריעדען; נאָך מעהר, זיי האבען אפילו פֿאָרגעלעגט אַז מען זאָל אין גאַנצען פֿערוועהרען אריינצופֿיהרען אויסלענדישעס פֿלייש קיין דייטשלאַנד, דערמיט אבער מיינען זיי שוין ניט צו ניצען דער געזונדהייט פֿון פֿאָלק, נאָר די אייגענע טובה, ווייל דורך די געזעצען וועט טייערער ווערען פֿלייש און זיי וועלען פֿון דעם אַ סך מעהר פֿערדינען. דערום איז קיין וואונדער ניט, וואָס דאָס געזעץ וועגען פֿלייש מיט די תקנות, וועלכע די גוטסבעזיצער האבען פֿאָרגעלעגט, רופֿט ארויס שאַרפֿע פּראָטעסטען אי פֿון פשוט׳ען עולם, ווייל פֿלייש וועט דורך דעם צו טייער ווערען, אי פּראָטעסטען פֿון דער סוחרישער וועלט, פֿון וועלכער עס וועט ווערען צוגענומען אַ גאַנצע צווייג פֿון פּרנסה. די פּראָטעסטען האבען געצוואונ־גען די רעגירונג צו ערקלערען, אַז דורך דעם געזעץ וועגען פֿלייש וויל זי נור פֿערהיטען דאָס פֿאָלק פֿון קראַנקהייטען און אַז זי וועט ניט דורכלאָזען די תקנות אין דעם זינען פֿון די גוטסבעזיצער, וועלכע זוכען דערווייל די געלעגענהייט צו שאַדען דעם דייטשען האַנדעל.

י. ל.

פורים־אבענד פֿון יודישע ליטעראַטען.

הייגטיגען פורים האָבען די יודישע שרייבער אין ווארשא אין דער זאַלע ״הארמאניע״ געמאַכט איין אָבענד, וואו זיי האָבען יום־טוב׳דיג פֿרעהליך פֿערבראַכט.

יודישע שרייבער זענען ניט געוואהנט פֿרעהליך צו זיין ווייל שווער לעבט זיך ביי יודען זייערע שרייבער. זיי האָט זיך אויך געוואָלט אַ פֿרעהליכע מינוט פֿערברענגען מיט זייערע חֲבֵרִים, זיי האָט זיך אויך געוואָלט אַ לאָך טהון האָטש ״אַמאָל אום פורים״. דער פורים אָבענד פֿון יודישע ליטעראַטען איז געווען אַזאַ נייעס אַז איינינע היגע צייטונגען האָבען נאָך פֿריהער געשריעבען וועגען איהם. צום אָבענד זענען געווען פֿערבעטען די ליטעראַטען און הערויסגעבער מיט זייערע פֿרויען און אויך פֿון דער יודישער אינטעליגענץ די ליעבהאַבער פֿון דער יודישער לי־טעראַטור מיט זייערע פֿאַמיליעס.

צעהן אַזייגער פֿון אָבענד האָט זיך געעפֿענט די זאָל. ביי די טהירען פֿון אַריינגאַנג זענען געשטאַנען יודישע סטודענטען פֿון אוני־ווערזיטעט און טעכנאָלאָגישען אינסטיטוט, וועלכע האָבען בעגעגענט די געבעטענע געסט. יעדען שרייבער האָט מען ביים אַריינגאַנג געשיינקט אַ גאָלדענע פֿעדער, וועלכע מען האָט צוגעשפּיעלעט אויף די לייצען פֿון ראָק. די אויסגעקליבענע בַּעֲלֵי בָּתִּים און פֿיהרער פֿון דעם אָבענד האָבען אָנשטאָט פֿעדערען געטראָגען רויטע ראָזעטקעס און אויב דער אויסגע־קליבענער איז געווען אַ ליטעראַט האָט ער געטראָגען ביידעס צוזאַמען.

דער אָבענד האָט זיך געעפֿענט מיט ״אַ וואלס״, אין וועלכען עס האָבען געטאַנצט ביז דרייסיג פּאָר, איבערהויפּט האָט זיך דער אָבענד אויסגעצייכענט מיט פֿיעל שענע פֿריילין און דאַמען און מיט זייערע טואַלעטען. דאָס האָבען אַלע בעמערקט און דער יודישער עוֹלָם איז שטאָלץ געווען אויף די שענקייט פֿון יודישע טעכטער. ניט קיין בעז־זאנדערע רייכע קליידער האָט מען דאָ געזעהן, נאָר אמת׳ע יודישע פֿרויען־שענקייט, יודישע עֲנִיוּת מיט יודישען חֵן געמישט מיט עכטער גראַציע. דאָס אַלעס צוזאַמען האָט בעשיינט די בעלייכטעטע זאַל פֿון ״הארמאניע״. און וועגען די טענץ זעלבסט קענען מיר זאָגען אַז נור אין ווארשא קען מען זעהן אַזוי טאַנצען. די טענץ זענען געווען פֿול מיט קונסט און גראַציע.

פונקט איינס אַזייגער האָט זיך אָנגעהויבען די פּראָצעסיע פֿון היסטאָרישע פּערזאָנען און פֿאַנטאַסטישע קאָסטיומען. איבער דער גאַנצער זאַל אין אַגרויסען קיילעכיגען ראָד האָבען זיך אויסגעשטעלט פּאָרען־ווייז סטודענטען. יעדעס פּאָר האָט אין דער לופֿטען איבער זיך גע־האַלטען האַלב־דרייפֿענדיגע גירליאַנדען שען בעפּוצט מיט בלומען. ווען די טהיר פֿון זאַל האָט זיך געעפֿענט, האָט די מוזיק געשפּיעלט אַ רַעַש׳ענ־דיגען ״מאַרש״ און די פּראָצעסיע פֿון פּערזאָנען אין היסטאָרישע קאָסט־יומען האָט אָנגעהויבען צו געהן צווישען בעפּוצטע גירליאַנדען: 1) אַ יוד וואָס געהט אַרויס פֿון מִצְרַיִם געקליידעט נאָך יענער צייט מיט אַ לאַנגען שטעקען פֿון אַ וואַנדערער. 2) אַ יוד פֿון בָּבֶל נאָכ׳ן חוּרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי, 3) אַ יוד פֿון 15־טען יאָהר הונדערט געקליידעט ווי אַ שפּאַנישער גראַנד מיט אַ געלע לאַטע אויף די פּלייצעס. 4) אַ יוד אין גָלוּת מיט אַ שוועד־רער טאַטשקע אויף אַ איינגעבויגענער פּלייצע. 5) אַ פּערזישער יוד (מרדכי). 6) האַלב דייטש־ האַלב יוד. 7) אַ יודישע קאַלאָניסטקע מיט אַ סערפּ, אַ צייכען פֿון יודישער ערדאַרבייט, צוקונפֿט און האָפֿנונג. 8) מִרְיָם הַנְּבִיאָה. 9) די מוטער רָחֵל. 10) רִבְקָה מיט אַ קרוג וואַסער. 11) שוּלַמִית. 12) דאָס רויטע יודיל פֿון יענער זייט סַמְבַּטְיוֹן.

ווען די היסטאָרישע פּערזאָנען זענען דאָס ערשטע מאָל דורכ־געגאַנגען אַרום זאַל איז געוואָרען אַ גרויס געשריי פֿון ״בראַוואָ״, ״ביס״ און די פּראָצעסיע איז ווידער געגאַנגען. דער עוֹלָם האָט ניט אויפֿגעהערט זיי ווידער אַרויסרופֿען, אַזוי זענען זיי פֿינף מאָל אַרומגעגאַנגען און דער

עולם האָט ווייטער ניט אויפגעהערט קלאַפּען „בראַוואָ" און „ביס". נאָך די מוטער רחל איז מיד געוואָרען פון געהן, רבקה׳ן איז געוועזען שווער צו טראָגען דעם קרוג וואַסער און דעם גלות־יודיל זיין טאַטשקע אַזוי אַז דאָס זעקסטע מאָל האָט זיי דער עולם מעהר ניט געקענט אַרויסרופען.

נאָך דעם האָט זיך ווייטער אָנגעהויבען טענץ אין וועלכע די זעלבע „קאָסטיומירטע פּערזאָנען" האָבען אַנטהייל גענומען און זיך פערמישט צווישען דעם עולם. דאָס האָט זעהר געוויילט דעם עולם. איבערהויפּט האָט מען געקוואָלען פון סמבאַטיער רויטען יודיל (ה׳ סירקין). ער האָט קיין אַנדער שפּראַך ניט גערעדט ווי העברעאיש.

אָריגינעל און אינטערעסאַנט איז געוועזען דער קאָסטיום פון דעם האַלב יודיל־ האַלב דייטש: פון איין זייט האָט מען געזעהן אַ צילינדער, אַ געגאָלטע באַק, אַ שוואַרצען פראַק, אַ לאַנגע הויז אַ געפּוצטער שטיוועלט און פון דער צווייטער זייט אַ יאַרמאַלקע, אַ ציגען בערדיל, אַ לאַנגע קאַפּאָטע און שיך מיט ווייסע זאָקען. שען זענען אויך געוועזען רחל, רבקה, מרים, שולמית און די קאָלאָניסטקע. און דער פּאוזע פון די טענץ האָט ה׳ וועגנעראָוו געלעזען אַ שיר „פורים באַל". ה׳ סירקין אין זשאַרגאָן אַ געדיכט „דער המן־טאַש". ה׳ פרין האָט געשיינקט מישלח מנות: אַ מאַגנעט דער וואַרשעווער יודישער געמיינדע, עס זאָל זי מעהר ציהען צו יודישקייט, אַ שטרוי מיט שוועבעליך ווער עס וויל האָבען יודישע התלהבות, ביטערע מאַנדלען פאַר די רעדאַקטאָרען, ווייל זייער אַרטיקלען זענען צו זיס געשריעבען אַז די לעזער קענען הו״ש בעקומען אַ צוקער קראַנקהייט א. ד. ג.

אינטערעסאַנט זענען אויך געוועזען די הומאָריסטישע טעלעגראַמעס. נאָך דער פּאוזע האָט מען ווידער געטאַנצט און איצט האָבען שוין אַנטהייל גענומען 60 פּאַר. 4 אַ זייגער האָט מען זיך געזעצט צו אַבענדברויט. ביי דעם טיש איז געוועזען זעהר אינטערעסאַנט. דער האָט געזאָגט שירים, דער גראַמען, ה׳ ווידעמאַן האָט אויסגערעכענט אַ אינטערעסאַנטען יודישען מוזייאום. פול מיט טאַלאַנט האָט געשפּראָכען אויף „מאַמע לשון" וועגען דעם פורים אָבענד ה׳ סאָקאָלאָוו, דער עולם האָט פיעל געלאַכט און איהם אָבגעדאַנקט מיט „בראַוואָ". דאָס רויטע יודיל פון סמבטיון האָט זיך געוואונשען אַז ווען ער וועט אי״ה איבער אַ יאָהר פורים קומען צו אונז זאָל מען די העברעאישע שפּראַך שוין מעהר פערשטעהן און עס זאָל האָבען מיט וועמען צו רעדען, ווייל אויף דעם יעצטיגען אָבענד האָבען איהם וועניגע פערשטאַנען וואָס ער האָט דערצעהלט פון דעם טייך סמבטיון. ה׳ יאַסינאָווסקי האָט געזאָגט אַ פּאָר וואַרעמע ווערטער וועגען דעם „אַז יודען דאַרפען פריהער פאַר אַלעמען יין יודען", ה׳ זילבערשטיין האָט געטרונקען לחיים פאַר דער שיינקייט פון יודישע טעכטער — פאַר ציון׳ס טעכטער. ד״ר עליאַשעוו האָט געטרונקען פאַר דעם געזונד פון יודישע ליטעראַטען.

אין איין אַנדער צימער זיצענדיג ביים טיש האָט אײנער אַ גאַסט, ה׳ האָכבערג פון קאַנסק, דערצעהלט אַז „פון דעם אָבענד האָט ער זיך דערוואוסט פון „הצפירה", און פון דער פּראָווינץ איז ער עקסטראַ געקומען צום יודישען ליטעראַטען־אָבענד. ערלויבט מיר, זאָגט ער, צו טרינקען פאַר דעם געזונד פון יודישע ליטעראַטען וואָס וואָהנען אין דער פּראָווינץ. ה׳ ספּעקטאָר האָט איהם געדאַנקט און געטרונקען פאַר דעם געזונד פון די ליעבהאָבער פון דער יודישער ליטעראַטור.

עס איז אויך צו דערמאָנען אַז די מוטער רחל, רבקה, מרים הנביאה, שולמית האָבען אַרומגעטראָגען משלוח מנות או האָבען בעקומען פורים־געלד.

בכלל האָט זיך דער אָבענד איינגעגעבען מעהר ווי מען האָט געקענט ערוואַרטען, די פיהרער פון דעם אָבענד האָבען זעהר העפליך און פריינדליך אויפגענומען די פערבעטענע געסט און געזאָרגט אַז דער עולם זאָל דעם פורים־אָבענד פרעהליך פערברייננגען.

אַ גרויסען דאַנק פערדיענט דער קאָמיטעט פון דעם אָבענד ה׳ י. יאַסינאָווסקי, י. זילבערשטיין, ד״ר יעליאַשעוו און ל. וועגנעראָוו.

דער אָבענד האָט זיך פערצויגען ביז האַלב אַכט פריה.

דער ערשטער אָבענד פון יודישע ליטעראַטען האָט געלעגט דעם ערשטען שטיין צו פעראייניגען יודישע שרייבער וועלכע האָבען זיך ביז איצט קיין מאָל ניט געפונען אינטער איין דאַך, יעדער האָט געצויגען אין איין אַנדער זייט. אין דעם אָבענד האָבען אַלע פערגעסען זייערע פערשיעדענע וועגען און האָבען זיך געפיהלט פאַר גלייכע אַרבייטער אום נוצען בריינגען זייער פאָלק.

אַ בעקאַנטער.

צווישען אונז גערעדט.

ווער געדענקט די צייטען ווען עס פלעגען אַרומפאָהרען חזנים און אויך יונגליך חזנים׳ליך, ווי דאָס יונגעלע פלעגט זיך שטעלען פאַר דעם עמוד אויף אַ בענקעלע מיט אַ טלית אויף די אַקסלען, אויף די קעפּ פלעגט מען אין שול אָדער אין בית־המדרש שטעהן פון גרויס ענגשאַפט, יונג און אַלט פלעגען זיך וואונדערען „ווי דאָס יונגעלע שטעהט", די ווייבער פון זייער שול פלעגען הערען ווי דאָס יונגעלע קנאַקט דאָס שבת׳דיגע דאַווענען און זיי פלעגען זיך בענשען מיט אַזוינע יונגליך, און זיך ווינשען אַזוינע קינדער. די שענסטע בעלי־בתים פלעגען זיך רייסען איבער׳ן יונגעלע, יעדער פלעגט וועלען ער זאָל ביי איהם עסען שבת. פרעהליכע שבתים פלעגט מען פערברענגען ווען עס פלעגט קומען צו פאָהרען אַ יונגעלע — אַ חזן, און אַלעס פלעגט מען דעם שבת׳דיגען טאָג פערגעסען און נור רעדען פון חזן, נאָכנעזונגען זיינע שטיקליך און יודען פלעגען האָבען שבת׳דיגע פערגניגען.

די צייטען האָבען זיך געביטען, די חזנים און, ווער שמועסט, יונגליך — חזנים האָבען אויפגעהערט פאָהרען. מען זעהט זיי מעהר ניט, זיי זענען ווי אין וואַסער אַריין. עס ווייזט אויס אַז יודען לעבט זיך איצט שווערער, דער קאָפּ איז נעביך ניט צום זינגען, אַנשטאַט חזנים האָבען אין די לעצטע יאָהרען אָנגעהויבען אַרומפאָהרען מגידים, אָדער ווי זיי רופען זיך היינט אָן „מטיפים", רעדנער וועלכע זאָגען דעם עולם מוסר, דערמאָנען דעם יודען אָן זיינע צרות, וועקען אין איהם זיינע שוואַכע כחות, זאָגען אַ מאָל אַ גלייך ווערטיל, פערטייטשען אַ מאָל קלוג אַ פשט׳ל א. ד. ג. הערען אַ גוטען מגיד איז אויך אַ יודישעס פערגניגען. נאָר צום אומגליק אָבער האָבען אויך אָנגעהויבען אַרומפאָהרען יונגליך.

פון פיעל ערטער קלאָגט מען זיך אין בריעף צו אונז אויף די דאָזיגע יונגליך מטיפים. אין איינעם פון די בריעף דערצעהלט ה׳ מ. ראָזענבערג אַז עס פאָהרען אַרום יונגליך וועלכע געבען זיך נעמען „מטיף לאומי", „דורש לציון" און שטעלען זיך מיט גרויס הוצפּה אויפ׳ן בימה, מוסר׳ן דעם עולם, פון זיי הערט מען ניט קיין לעבעדיג וואָרט, וועלכעס זאָל בעריהרען אַ וויכטיגע פראַגע ווי חנוך, צרכי־צבור אָדער איינפלאַנצען גוטע מדות, ווירקען אויפ׳ן המון — חלילה! פון זיי הערט מען אויך די איינענע „רבה בר בר חנה׳ס" וואָס מיר פלעגען הערען פון די אַלטע מגידים, נאָר דער אונטערשיעד איז מעהר ניט אין דעם: די אַלטע מגידים פלעגען זאָגען אַז די „פעטע געניעליך" וואָס רבה בר בר חנה האָט בעגעגנט אין מדבר מיינט מען דאָס לומדים און דאָס שמאַל׳ץ מיינט מען די גבירים, וואָס ווילען ניט מיטהעלפען די אָרימע לערנערס, און היינטיגע מטיפים קעהרען איבער דעם פּעלץ אַז די גענז מיינט מען „ציון", ישוב ארץ־ישראל, ד. ה. די איינענע „יענטע" נאָר אַנדעריש געשלייערט.

מיר מיינען חלילה ניט די געעהרטע גוטע מטיפים, וועלכע זענען באמת ווערט דעם נאָמען „מטיף־לאומי". ליידער איז ביי אונז אַזוינע מטיפים זעהר ווייניג. מיר מיינען דאָ די נאָכגעמאַכטע פאַלשע מגידים׳ליך, וועלכע וואַקסען איצט ווי קראָפּיווע, פּשוט׳ע יונגליך, ישיבה־בחורים׳ליך אָדער גלאַט עזות־פנים׳ר, וועלכע האָבען אַ העזה שטעלען זיך אויף דער בימה און אויסרעדען צעהן מאָס נאַרישקייטען, נבול־פה, לצנות, און אַזוינע געבען זיך נעמען „מטיף־לאומי", „דורש־לציון". אַמאָליגע יאָהרען ווען אַזוינע בחורים פלעגען קומען אין אַ שטאָדט פלעגען זיי זיך בעגניגען דערמיט ווען אַ בעל־הבית האָט זיי גענומען אַלס אורח אויף שבת און איצט אין נאָמען פון „ציון" קריכט יעדער אָרים־בחור צו דער בימה און שטעלט אַ טעלער אויפ׳ן טיש ביי דער טהיר וואו עס הערט זיך קלאַפּען „צדקה תציל ממות..."

די אַלטע פראַגע „מי ילך לנו", אָדער די „שאלת המגידים" איז נאָך ביז איצט ניט אויסגעווירקט, ביי אונז האָט מען נאָך גאַנץ ווינציג

געשריבען וועגען דעם. אויף דער פֿראַגע ווער זאָל זיין ביי אונז זאָגערס און וואָס זאָלען זיי זאָגען, אויף דער שאֵלה געפֿינען מיר גאַניץ זעלטען איין תּשובה. ביי איצטיגער צייט איז די פֿראַגע איינע פֿון די וויכטיגסטע. ניט קיין מַגידים וואָס שלעפּען זיך אַרום מיט דריי פֿיער דְרָשות לפּ׳ קֹרַח, ניט קיין יונגליך וואָס נאָך זייער אָוועקפֿאָהרען האָט מען חָרָטָה נאָך וואָס האָט מען זיי געהערט... מיר דאַרפֿען האָבען מַגידים, וואָס זאָלען פֿערשטעהן וואָס די צייט פֿאָדערט, מַגִידים וואָס בְעֵת זיי שטעהן אויף דער בִימָה זאָל דאָס האַרץ פֿיהלען וואָס דאָס מויל רעדט, מַגִידים וואָס זאָלען פֿערשטעהן אַז רַבָּה בַּר בַּר חָנָה׳ס פֿעטע גענזעליך קענען איצט שאָדען צו דעם יודישען ליידיגען מאָגען...

ווערטער ריינע, ווערטער ריכטיגע, ווערטער וואָס געהן פֿון האַרץ פֿערלאַנגען מיר פֿון די מַגִידים.

נור אַזוינע מַגִידים וואָס זענען פֿעהיג צו אַזוינע ווערטער מעג מען צולאָזען צו דער בִימָה. נור אַזוינע דאַרף מען הערען.

מ. חיות.

מען שרייבט אונז :

ב. פאטין פֿון קישינוב: די קאָרעספּאָנדענץ פֿון קישינוב אין נומער 6 „יוד" האָט אַביסעל צווויגט אונזערע פילאַנטראָפּען, זיי האָבען זיך אָנגענומען, ווי מע זאָגט, מיט האַרץ און האָבען זיך גענומען מיט חשק זאַמלען נדבות פֿאַר זייערע אומגליקליכע ברידער און שוועסטער וואָס שטאַרבען נעביך פֿאר הינגער אין די קליינע שטעדטליך פֿון בעסאַראַביען. צו דיעזען צוועק האָבען אונזערע פֿילאַנטראָפּען מיט די געעהרטע דאָקטאָרען **ה. מוצניק** און **ה. בלומענפֿעלד** אין דער שפּיצע, צונאויף גערופֿען פֿערזאַמלונגען פֿון די חשובע בעלי בתים און האָבען פֿון זיך אויסגעקליבען גבאי-צדקה, וועלכע האָבען אויף זיך גענומען געוויסע אַבטהיילונגען פֿון דער שטאָדט צו זאַמלען נדבות פֿון יעדען פֿערמעגליכען בעל הבית פֿיר די הונגעריגע פֿאַמיליען אין בעסאַראַביען.

אויסער דעם האָט דער קאָמיטעט אָבגעדרוקט מאַרקען פֿון 5 ביז 20 קאָפּ׳ וועלכע זענען צוטהיילט געוואָרען צווישען איינגעזעהנע מענשען, די לעצטע צוטהיילען די מאַרקען צווישען זייערע בעקאַנטע און אַזוי ווערט טעגליך געזאמעלט אַ היבשע סומע פֿיר דעם קאָמיטעט.

מען דאַרף אָבער אויך ניט פֿערגעסען אונזערע היימישע אָרימע לייט. אָפּיציעל רעכנען זיי זיך ניט צווישען די „הונגעריגע" אָבער זיי שטאַרבען נעביך אויך ממש פֿאַר הונגער און קעלט. עס איז פֿאַראַן ביי אונז אַ גאַנצע קלאַסע מענשען, וועמעס שטענדיגע פּרנסה איז געוועזען טאַבאַק געשעפֿט און דאַנק דעם נישט גערעטעניש פֿון פֿאָריגען יאָהר, זענען נעביך הונדערטער פֿאַמיליעס געבליבען אָהן אַרבייט, און די געוועזענע בעלי בתים זיינען אַזוי פֿעראָרימט געוואָרען אַז אָהן אַ זייטיגע שטיצע קומט זיי נור צו שטאַרבען פֿון הונגער.

אָט וועגען אַזעלכע אומגליקליכע פֿאַמיליען מוזען מיר זאָרגען ניט וועניגער ווי וועגען די „הונגערינע" פֿון בעסאַראַביען. וועגען די פֿאַמיליעס זאָרגט קיינער, ווייל, ווי איך האָב געזאָגט, אָפּיציעל איז ניט בעקאַנט זייער נויט, אָבער מיר קישינעווער ווייסען דאָך יאָ וועמען דער שוך קוועטשט, מיר טאָרען זיך ניט פֿערשטעלען די אויגען אויך פֿאַר דער נויט פֿון אונזערע היימישע אָרומע לייט.

בן דוד פֿון אומאַן (קיעוו. גוב.): צוריק מיט אַ פּאָר וואָכען איז צו אונז אַראָב געפֿאָהרען דער בעוואוסטער מטיף ה׳ **יעווזעראָוו** און געוואָלט זאָגען אַ דרשה און בית-מדרש אויף דער אַלטער שטאָדט. — אויף דער נייער שטאָדט האָט ער געהאַלטען עטליכע רעדעס, נאָר דאָס איז קיין חידוש ניט: דאָרטען דאַוונען דאָס רוב קורצע קאַפּאָטקעליך און ציוניסטען, — אָבער אין בית-מדרש — לא מיט אַ ספּאָדעק! ווייל דאָרטען דאַוונט דער רב אַליין און פּיעל חסידים, האָבען זיי אָנגעשטעלט איינעם פֿון די גבאים, ער זאָל שרייען „ניין און ניין, פֿאַר קיין געלד ניט", און זיי האָבען טאַקי אויסגעפֿיהרט. ווי אַזוי? גאָר פּשוט: ווען דער עולם איז זיך צונויפֿגעקומען אַרום ניין דעם זייגער אויף דער נאַכט אין בית-מדרש, האָט מען געבראַכט עטליכע פּאָליציייסקע און מע האָט געבעטען דעם עולם מחילה אַ היים. —

— אַ טהייל יונגע לייט ביי אונז האָבען צונויף גענומען עטליכע צעהנדלינג רובעל און אַוועק געשיקט צו די הונגעריגע פֿון בעסאַראַביען.

ה. גאָטטליעב פֿון פּינסק: היינטיגע וואָך איז אין טעאַטער געוועזען איין אַבענד פֿיר די יודישע מעדכען שולע. דער אַבענד האָט געמאַכט נאָך אַלע הוצאות 1000 רובל.

יעקב ליסער פֿון בערדיטשעוו: יענע וואָך האָט זיך געעפֿענט ביי אונז אַ „מושב זקנים", וועלכען ר׳ ליב אַבראַמאָוו האָט געגרינדעט. מען נעמט צו אַהין נאָר מאַנזבלין עלטער פֿון 60 יאָהר. די פּאָפּעטשיטעלעס זענען ר׳ ליב אַבראַמאָוו, ר׳ משה טאַכטענבערג, ד"ר קאַדיש און ר׳ דוד מאַגאַזאַניק.

— היינטיגע וואָך האָט מען פֿון אונזער שטאָדט אַרויסגעשיקט דערווייל 1000 רובל וואָס מען האָט צוזאַמענגעקליבען פֿאַר די הונגעריגע אין בעסאַראַביען.

י. רייכעלסאהן פֿון אַלעקסאַנדריע (חערס. גוב.): די חברה צו שטיצען די אָרימע יודען אין אַלעקסאַנדריע האָט דעם 19-טען פֿעברואַר געמאַכט איין מוזיק אבענד, דער אבענד איז שוין דער דריטער, וועלכען די חברה מאכט דאָ ביי אונז. די דריי אבענדען האָבען געגעבען ניט קיין שלעכטע הילף דער חברה. דער ערשטער אבענד האָט געגעבען 218 רו"כ, דער צווייטער — ביז 300 רובעל און דיעזער אבענד — ביז 400 רו"כ.

די דאָזיגע חברה האלט אויף ביי אונז אין אלעקסאנדריע איין תלמוד תורה אין וועלכער עס לערנען זיך ביז 80 אָרימע קינדער. דיזע ת"ת קאָסט דער חברה ביז 2000 רו"כ יעהרליך, אויסערדעם גיט מען די אָרימסטע קינדער קליידונג, שטיוועל. די ת"ת איז איינגעטיילט אין דריי קלאסען אין וועלכע אויסער לשון קודש לערנט מען רוסיש און חשבון.

די יודישע וועלט

עסטרייך. אפּראָצעס וועגען בר כוכבא. אין **בודאַפּעסט** וועט בקרוב זיין א פּראָצעס וועגען דער אָפּער **„בר כוכבא"** פֿון גאָלדפֿאַדען. דאָס אונגארישע טהעאטער האָט פֿאָרגעשטעלט די אָפּער „שולמית" פֿון גאָלדפֿאַדען און האָט שטארק אויסגענומען דערמיט („שולמית" איז פֿאָרגעשטעלט געוואָרען 150 מאָל) אנדערע טהעאטערען אין בודאפּעסט האבען אויך אָנגעהייבען פֿאָרצושטעלען „בר כוכבא" פֿון גאָלדפֿאַדען, וועלכעס איז אזוי שטארק געפֿעלען דעם עולם. אבער נור איין טהעאטער האָט בעצאָהלט פֿאַר דאָס רעכט פֿאָרצושטעלען די אָפּער. די איבעריגע האָבען פֿאָרגעשטעלט אָהן איין ערלויבניש, און דאדורך וועט קומען די זאך צו א פּראָצעס.

*

רוסלאַנד. שולקמיסיאָן פֿון רער חברה צו פֿערברייטען בילדונג צווישען יודען. אויף דער לעצטער זיטצונג פֿון דער שולקאָמיסיאָן האָט מען בעקלערט דעם רעפֿעראַט **וועגען צוגרייטען פֿעהיגע לעהרער פֿאַר די יודישע עלעמענטאַרשולען.** לויט דעם רעפֿעראַט איז דער בעסטער פּלאַן צוצוגרייטען אַזעלכע לעהרער: צו גרינדען א נייעם לעהראַינסטיטוט. פֿריהער דאַרף מען נאַטירליך בעקלערען אין וועלכער שטאָדט און אויף וואָס פֿאַר איין אופֿן מען זאָל גרינדען דעם אינסטיטוט, און דערנאָך סטאַרען זיך וועגען דעם ביי דער רעגיערונג, אויסערדעם דאַרף מען אויסהאַלטען אין דעם ווילנער לעהרעראינסטיטוט א געוויסע צאהל פֿון סטיפּענדיאַטען (שילער וועלכע בעקומען אומזיסט אויסהאלטונג) וועלכע זאָלען זיך פֿערנעהמען בעזונדערס מיט יודישע וויסענשאַפֿטען. כדי צו פֿערמעהרען די צאהל פֿון די יודישע לעהרערינ׳ם האָט מען פֿאָרגעלעגט צו מאכען סטיפּענדיען פֿאַר שילערינען אין פּעטערסבורגער פֿרויענקורסען, און יעדע שילערין וועלכע וועט בעקומען די סטיפּענדיע זאָל זיך מחייב זיין צו זיין א געוויסע צייט לעהרערין אין די יודישע עלעמענטאר שולען.

כדי צוצוציעהען נייע כחות פֿאַר די שולען האָט מען פֿאָרגעלעגט איינצוריכטען קורסען פֿאַר יונגע לייט וועלכע זענען גרינדליך בעקאנט מיט דער יודישער שפּראך און געשיכטע, כדי צו לערנען מיט זיי אלגעמיינע וויסענשאַפֿטען און צו מאכען פֿון זיי גוט יודישע לעהרער.

מעגען לעהרערס פֿון יודישע שולען זיין אגענטען? דער „ווילענסקי וויעסטניק" איז מודיע, אז דער דעפּארטעמענט פֿון פֿאָלקסאויפֿקלערונג האָט ערקלערט, אז לעהרערס פֿון יודישע שולען מעגען עוסק זיין אין אגענטור פֿון אסעקוראנץ-געזעלשאַפֿטען, נאָר די נאַצשאלסטווא קען זיי אלע מאל פֿערוועהרען צו פֿערנעהמען זיך דערמיט, ווען זי וועט איינזעהען אז די אגענטור שטערט זיי אין לערנען.

דער משפּט וועגען די „אונאָרדנונגען" אין ניקאָלאיעוו. 39 פּערזאָן זענען בעשולדיגט אז זיי האָבען גענומען אנטהייל אין דעם ניקאָלאיעווער פּאָגראָם. דער משפּט וועגען דעם וועט זיין אין ניקאָלאיעוו אין מערץ. נאָך אייניגע וועלכע האָבען זיך בעטהייליגט אין פּאָגראָם וועלען נישט ווערען געמשפּט ווייל זיי זענען צורונען, איינער איז אנטלאָפֿען און נאָך איינעם האָט מען ערקענט פֿאַר משוגע.

סענאַטס ערקלערונגען. **יצחק ליב**, וועלכער איז געבארען אין דאָרף **רוקאיני** און דארט שטענדיג געוואהנט מיט ווייב און קינדער, אלס האלצ-סוחר און פּריקאזצשיק, איז אין 1892 יאהר ארויסגעפּאהרען אין דאָרף **קיענא**, אין דעמזעלבען וואלאסט, און דארט געוואהנט א גאנץ יאהר אלס פּריקאזצשיק ביי דעם סוחר סאראקין. נאכהער איז ה׳ ליב צוריקגעקומען קיין רוקאיני צו זיין פֿאמיליע, וועלכע איז דארט געבליעבען די גאנצע צייט. די ווילנער גובערנסקיע פּראַוולעניע האט געפּסקעט אז ווייל ה׳ **ליב** איז ארויסגעפּאהרען פֿון רוקאיני אויף א גאנץ יאהר האט ער פּערלארען דאדורך זיין זכות דארט צו וואהנען, און דארום געגעבען א בּצפעהל איהם ארויסצושיקען פֿון דאָרף. ה׳ **ליב** האט דערלאנגט איין אנקלאגע אין סענאט, וועלכער האט ערקלערט, אז ווייל **ליב** איז ארויסגעפּאהרען פֿון ראקאיני נור אויף א א צייט, דארום האט ער נישט פּערלארען דעם זכות צו וואהנען דארט ווייטער. א בעוויז, אז ליב איז ארויסגעפּאהרען נור אויף א צייט פֿון רוקאיני איז, דאס ער האט דארט געלאזען די פֿאמיליע און איז נאכהער אליין צוריקגעקומען

אהין. דער אוקאז פון סענאט צו דער ווילענ' גובערנסקע פראוולעניע איז געשיקט געווארען דעם 10-טען פעווי 1900 אונטער נר 1258.

קורסען פון העברעאיש. די „אדעס' נאוו:" זענען מודיע אז אייניגע מענשען פון דער יודישער אינטעליגענץ אין אדעס סטארען זיך ביים קוראטאר פון אדעסער בילדונגס-ראיאן וועגען איין ערלויבניש צו מאכען אין אדעס קורסען פון העברעאיש פאר דערוואכסענע מענשען. דער טעם פאר וואס זענען נייטהיג אזעלכע קורסען איז, דאס די לעצטע צייט האט זיך געשטארקט צווישען יודען דער חשק צו לערנען העבריאיש. די קורסען וויל מען איינריכטען זיי זאלען זיין שטענדיגע און פערשטענדליך פאר אלע. עס מעגען אויך לערנען נישט יודען און פרויען. אויף די קורסען זענען גרייט צו זיין לעהרער שפעציאליסטען, וועלכע קענען גוט העבראיש און וועלען לערנען לויט א נייעם לייכטען סיסטעם. די ערשטע צייט וועלען זיין די קורסען פאר 100 פערזאן.

די „אדעס. נאוו." זענען מודיע אז דער מיניסטער פון פאלקסבילדונג האט ערקלערט אז יודישע פרויען טארען נישט האלטען חדרים.

*

דייטשלאנד. וועגען זונטאג דאווענען. אין דער לעצטער זיצונג פון די פארשטעהער פון דער בערלינער יודישער געמיינדע איז בעקלעהרט געווארען דער אנטראג וועגען זונטאג גאטעסדיענסט אין די בערלינער שולען. דער אנטראג איז שוין איינמאל מיט אייניגע יאהר צוריק אבגעזאגט געווארען, נאר יעצט, ווייל א טהייל פון די פארשטעהער זענען אומגעביטען געווארען, האט ה' גוסטאוו לעווינשטיין ווייטער פארגעלעגט זיין אנטראג, ה. פריעדלענדער האט געזאגט זיין מיינונג אז מען זאל איבערגעבען דעם אנטראג א בעזונדערע קאמיסיאן צום בעקלערען. די ארטאדאקסען האבען געזאגט מען זאל פון דעם גאר נישט רעדען ביי די וכוחים האט זיך ארויסגעוויזען, אז ביידע צדדים נעביך האבען נישט געהאט וואס צו טענ'ען; זיי האבען ביידע ווייניג פערשטאנען די וויכטיגקייט פון דעם ענין איבער וועלכען מען האט געשפראכען. פראפ' גייגער האט אפען געזאגט אז ער מיינט נישט מען זאל דאווענען זונטאג ווי אין א וואכעדיגען טאג; אזא דאווענען וועט קיינעם נישט בעפריעדיגען דער גאטעסדיענסט אים זונטאג מוז זיין יום-טוב'דיג, און עס מוז געהאלטען ווערען א דרשה. מען מיינט נישט דאמיט נאכצוטוהן כריסטען, נאר אז עס איז נייטהיג פאר יודען און בעזאנדערס פאר קינדער וועלכע זענען פערנומען די גאנצע וואך אויסער זונטאג. פראפ' סענאטאר האט געזאגט אז אין פרינציפ איז ער נישט געגען דעם זונטאגס גאטעסדיענסט, נאר ער האלט אז עס איז אין גאנצען איין איבעריגע זאך. ווייל עס איז דא איין רעפארמטעמפעל ווי מען דאווענט נאר זונטאג און דארט איז דא גענוג פלאץ און אהין קומען אפשר א האלבע מאה מתפללים. דער פרעזידענט מייער האט געזאגט זיין מיינונג געגען דעם אנטראג, ער רעכענט אז נאכדעם ווי עס וועט איבערגעהען די ערשטע היץ וועט מען אויפהערען צו קומען אויף דעם זונטאג—גאטעסדיענסט. און מען וועט מוזען דינגען, „מנין לייט" אויך אויף זונטאג און בעצאהלען דערפאר. דער סוף איז געווען דאס מען האט איבערגעגעבען דעם אנטראג איין קאמיסיאן. מען דערצעהלט, אז די ארטאדאקסען ווילען מסכים זיין אויף דעם זונטאג גאטעסדיענסט נאר מיט דעם תנאי אז די מתפללים זאלען דעם טאג לעגען תפלין כדי עס זאל זיין איין אונטערשיעד צווישען שבת און וואך!

= אין בערלין האט זיך געגרינדעט א חברה פון יודישע פרויען אונטער דעם נאמען „נאציאנאל". דער צוועק פון דער חברה איז צו פערברייטען צווישען פאלק דעם יודישען נאציאנאלגעדאנק, צו לערנען די העברעאישע שפראך און צו בעקענען יודישע פרויען מיט דער געשיכטע פון זייער פאלק. 70 דאמען זענען גלייך ביי דער גרינדונג איינגעטרעטען אין פעראיין.

די געזעלשאפט „פאלעסטינא" אין דייטשלאנד צום פערקויף פון וויין פון די יודישע קאלאניעס און אנדערע ארץ-ישראל פראדוקטען ענטוויקעלט זיך זעהר גוט. אין האמבורג זענען אויסגעבויט געווארען גרויסע קעלערען צום פערקויף הורטאם. אין די קעלערען ארבייטען נור יודען. דער וויין האט א גוטען אבזאץ. -- אויך דער דייטשער קאלאניזאציאנספעראיין „עזרא" פערגרעסערט זיך אלעמאל און אין דעם יאהר האט ער געהאט א גרעסערע הכנסה ווי שטענדיג.

די יודישע געמיינדע אין בערלין. אין דעם סטאטיסטישען „יאהרבוך פון דער שטאדט בערלין" געפינען מיר אייניגע סטאטיסטישע ציפערן וועגען די בערלינער יודען פון דעם יאהר 1897.

אין בערלין וואהנען 86,125 יודען, און דאס איז $^1/_6$ פון אלע יודען אין דייטשלאנד. אין לויף פון 1897 יאהר זענען געבוירען געווארען קינדער נאך דער חתונה 1463, און געמישטע פארען (יודען אין קריסטינען אדער יודישע פרויען און קריסטען) — 219 קינדער, און קינדער פאר דער חתונה 101. ווען מיר זאלען רעכענען, אז פון די געמישטע פארען בלייבט די העלפט קינדער יודען קומט אויס אז די יודישע בעפעלקערונג פערגרעסערט זיך יעהרליך מיט 1674 מענשען. דאגעגען זענען געשטארבען במשך פון 1897 יאהר 1037 מענשען; איז אלזא פערגרעסערט געווארען די יודישע קהלה במשך פון 1897 יאהר מיט 637 מענשען. נאר אין דעם יאהר האבען זיך 131 יודען געטויפט עוואנגעליש, בעת פון קריסטען האבען זיך מגיר געווען נור 10 מאן, ווען מיר זאלען נאך אברעכנען די יודען וועלכע האבען זיך געטויפט אויף קאטהאליש און די, וועלכע האלטען בכלל נישט פון קיין אמונה (קאנפעסיאנסלאז) בלייבט אז די בערלינער קהלה האט זיך פערגרעסערט אין 1897 יאהר מיט 417 מענשען ד. ה. מיט 5% בעת אנדערע נאציאנען האבען זיך פערמעהרט מיט 9%.

אין יאהר 1897 איז געווע; 49 גט'ען צווישען יודען ד. ה. 16% און צווישען געמישטע פארען — 20, ד. ה. 30%.

אין 1897 יאהר זענען בעשטראפט געווארען גרעסטענטהיילס פאר קלייניגקייטען ווי בעליידיגונגען, ארבייטען אין זונטאג — 719 יודען צווישען רוצחים איז נישטא קיין איינציגער יוד.

מעג זיין א געטויפטער יוד א משורר אין שול? דער קארעספאנדענט פון דער „עסטרי' וואכענשריפט" איז מודיע פון קעלן, אז אין דער דארטיגע סינאגאגע איז שוין פון צוויי יאהר דער פיהרער פון כאר א קאפעלמייסטער פון שטאדט טהעאטער א געטויפטער יוד. די פארשטעהער פון דער געמיינדע האבען געוואוסט דערפון און נאך געוואוסט עפיס: אז דער קאפעלמייסטער האט אנגערעדט פיעל יודישע קינדער זיי זאלען איינטרעטען אין טהעאטער אלס כאריסטען. בעת מען האט אנגעהויבען שטארק צו רעדען מכח דעם ענין, און אייניגע האבען געזאגט זייער מיינונג אז מען קען געפונען פאר דער סינאגאגע איין אנדערען פיהרער פון כאר, האבען די געמיינדע-פארשטעהער געפאדערט פון כאר-דירעגענט אז ער זאל זיי צו שטעלען א בעוויז אז ער איז א יוד און אויב ניט וועט מען איהם מוזען אבזאגען.

*

פראנקרייך. דער גובערנאטאר הענדלע. עס איז געשטארבען דער איינציגער יודישער פרעפעקט (גובערנאטאר) אין פראנקרייך הענדלע. צווישען די פאפיערע; וועלכע זענען געבליבען נאך איהם האט זיך געפונען א קורצער בריעף מיט 200 פר'. אין בריעף שטעהט אזוי: איך בעט מיינע קינדער זיי זאלען מיר מוחל זיין דאס איך האב זיי מעהר נישט געלאזען קיין שום פערמעגען. איך האב שטענדיג געהאלטען פאר מיין חוב אויסצוגעבען דאס געלד וועלכעס די רעפובליק האט מיר געצאהלט פאר מיין ארבייט פאר די רעפובליק אליין.

= וויעדער דרייפוס. דעם פראנצעזישען סענאט דארף קירצליך פארגעלעגט ווערען א פראיעקט, אז מען זאל מבטל מאכען אלע פראצעסען וועלכע זענען פערבונדען מיט דעם דרייפוס-משפט. דאס איז נוגע פאר אלעמען דרייפוס אליין און אויך עמיל זאלא, פיקאר און ריינאך. די אלע האבען וועגען דעם זיך געווענדעט מיט א בריעף צו דעם פרעזידענט פון דער קאמיסיאן וועלכע בעשעפטיגט זיך מיט דעם פראיעקט.

דער בריעף פון דרייפוס:

קארפענטראס 8 מארץ 1900.

הערר פרעזידענט! איך ערלויב מיר נאכאמאל אויסצודריקען מיין פראטעסט געגען דעם פראיעקט וועלכער דארף פארגעלעגט ווערען דעם סענאט נאך דעם ווי איך האב דערלאנגט א פראטעסט אין פאריגען דעצעמבער, בעת די זאך איז צום ערשטען מאל פארגעקומען פאר דעם סענאט. דער צוועק פון דעם פראיעקט איז צו מאכען איין עק פון אלע מיינע האפנונגען, ארויסצוווייזען דעם גאנצען אמת און צו פאדערן פון קאסאציאנסגעריכט מען זאל מבטל זיין דעם נייעם פסק אויף מיר.

דער פראיעקט נעהמט פון מיר צו די האפנונג וועלכע איך האב, אז אלע ריכטער וועלען דערקענען מיין גערעכטיגקייט גלייך מיט דער רעפובליק, נאכדעם ווי דער קריעגסמיניסטער אליין האט פארגעלעגט מען זאל מיר בעפרייען פון דעם שטראף וועלכער האט אויף מיר ארויפגעלעגט דאס קריעגסגעריכט אין רען.

איך האב נישט פערלאנגט קיין חסד. דער גערעכטער מענש פערלאנגט נישט קיין חסדים, נאר איין אמת'ן משפט. די פרייהייט וועלכע מען האט מיר געגעבען איז ביי מיר געווען זעהר טהייער דאדורך ווייל איך האב גערעכענט, אז יעצט וועל איך בעקומען די מעגליכקייט צו פערריכטען דעם פעהלער וועלכען די ריכטער האבען געמאכט.

איך ערלויב מיר זיי צו פרעגען, ה' פרעזידענט, און אויך די איבעריגע יוריסטען וועלכע זיצען אין סענאט אויב נאך דעם בטל מאכען פון די פראצעסען וועל איך נאך קענען פערלאנגען דעם אמת?

איך פראטעסטיר געגען דעם פראיעקט וועלכער וויל מיך אויסשליסען פון משפט. ווען איינער זאל מיר זאגען אז עס איז נייטהיג אזוי, כדי צו בערוהיגען פראנקרייך וועל איך ענטפערען: אז קיין מענש וויל נישט מעהר ווי איך אז אין פראנקרייך זאלען אויפהערען אלע אונרוהען פון וועלכע איך האב געליטען, אבער איך בין איבערצייגט אז נור דער דין, דער אמת קען בערוהיגען פראנקרייך.

די מחילה פערוואונדעט מיר מיין הארץ. מחילה דארפען נור די שלעכטע מענשען, וועלכע האבען פערפיהרט די ריכטער, און וועלכע האבען אויף מיר געמאכט א בלבול.

א מהילה קען נוצען נור דעם גענעראל מערסיע וועלכער האט געבראכט צום פאלשען משפט פון 1894 יאהר, און וועלכער איז יעצט, דורך

אַ שפּיעל פֿון צופֿאַל, אויסגעקלויבען געוואָרען פֿאַר אַ סענאַטאָר. כּדי ער זאָל קענען געבען זיין הסכּמה מוחל צו זיין דעם אייגענעם חטא.

איך פֿערלאַנג פֿון סענאַט מען זאָל מיר נישט צונעהמען דאָס רעכט צו פֿאָרדערן איין אמת'ן משפּט, א. ז. וו.

דער בריעף פֿון עמיל זאָלאַ :

פּאַריז דעם 9 מארץ 1900.

הערר פּרעזידענט ! דער אַנטראַג, וועלכער איז פֿאָרגעלעגט געוואָרען דער קאָמיסיאָן וויל ביי מיר צונעהמען דאס רעכט פֿון יעדען בירגער געמשפּט צו ווערען פֿאַר דעם חטא וואָס איך האָב געזינדיגט איידער מען איז דערגאנגען אויב איך בין באמת שולדיג.

איך פּראָטעסטיר געגען דעם מיט מיין גאנצער קראַפֿט. איך פֿערלאנג אַ משפּט, נישט קיין מחילה. מען טאָר נישט איינהאלטען דעם משפּט און אונטערדריקען דעם דין, וועלכער איז מיין שוטץ.

ווייל איך בין אַליין אינטערעסירט אין דער זאַך, על כּן פֿערלאנג איך אַז נאָכדעם ווי מען וועט אויסהערען די פֿאָרדערונג פֿון דער ממשלה זאָל מען אויך אויסהערען מיין פֿערלאנגען. א. ז. וו. עמיל זאָלאַ.

אין דעם זין האָבען אויך געשריעבען פּ י ק אַ ר און ר י י נ אַ ך.

*

טערקיי. ד י ר ו מ ע נ י ש ע ע מ י ג ר א נ ט ע ן א י ן ט ע ר ק י י. דער Jewish Chronicle דערצעהלט אייניגע פּר-ים וועגען די רומענער יודען, וועלכע האָבען זיך בעזעצט אין קליינאזיען. נאָך מיט אייניגע יאהר צוריק עמיג-רירען פֿון ד אָ ב ר ו ד ז ש א קיין טערקיי פֿיעל מאחמעדאנער וועלכע זענען אונצופֿריעדען מיט די רומענישע אָרדנונגען. לאנג האָבען זיך די יודען נישט געקענט בעשליעסען צו עמיגרירען צוזאמען מיט די מאחמעדאנער, ווייל זיי האָבען מורא געהאט אז די טערקישע רעגירונג וועט זיי נישט בעהאנדלען אויף די זעלבע ארט ווי די מאחמעדאנישע עמיגראנטען. נאָר פֿאַר אייניגע מאָנאטען האָבען זיי זיך בעשלאָסען צו פֿאָהרען צוזאמען מיט די מאחמעדאנער. ארויס-געפֿאָהרען זענען סך הכּל 160 פּערזאָן, וועלכע האָבען נישט פֿערמאָגט אפילו 3 רובעל אויף א רייזעבילעט קיין קאָנסטאנטינאָפּעל. יודען האָבען צוזאמענגע-נומען פֿאַר זיי נדבות אויף די ערשטע רייזעקאָסטען. פֿון קאָנסטאנטינאָפּעל האָט זיי די טערקישע רעגיערונג געשיקט אויף איהרע הוצאות קיין א י ז מ י ד, און ווייטער, און זיי אויך געגעבען צו דרייסיג פּארא א טאָג אויף עסען, יעצט האָט מען זיי געגעבען ערד אין ב י י ל י ק-א ה ו ר צווישען א נ ג אָ ר א און ע ס-ק י ש ע ר נעבען דער נייער אנאטאלער אייזענבאהן.

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאַנד. = ו ו ע ג ע ן כ ר א נ פֿ ע ן-מ א נ א פּ א ל. אויף דער זיצונג פֿון דעם סמאלענסקער קוראטאריום געגען שכרות האט מען בעקלערט די מעלות און די חסרונות פֿון שטאאטס מאנאפּאל פֿון שפּירט-געטרענקע. עס האט זיך ארויסגעוויזען אז דער יעצטיגער מנהג אויסצוטרינקען דעם בראנפֿען אויף דער גאס נעבען מאנאפּאל-געוועלב איז זעהר שעדליך פֿאַר די טרינקער: דער פּויער קומט אין א גרויסען פֿראסט אויף דעם מארק. ווילענדיג זיך אָנ-ווארמען די געפֿרוירענע ביינער מיט אביסעל שפּירט, קויפֿט ער אין מאנאפּאל-געוועלביל אַ פֿלעשיל, און ווייל ער טאָר נישט טרינקען אין געוועלב געהט ער ארויס אויף דער גאס פּרופּט אויף דאס פֿלעשיל און טרינקט אויס מיט איין מאל ווייל ער וויל צוריקנעהמען געלד פֿאַר דעם פֿלעשיל. אזא מין אויסטרינ-קען פֿון שפּירט אויף דעם פֿראסט און אויף דעם ניכטערען מאגען איז זעהר שעדליך. דער שפּירט ווירקט אויף אזא אופן זעהר שטארק אויף דעם געזונד. דאס קוראטאריום האט געזאגט זיין מיינונג אז עס איז גלייך איינצוריכטען נעבען די מאנאפּאל-געוועלבען טראקטירען וואו מען וואלט זיך געקענט אָנ-ווארמען און בעקומען אויך פֿערביים.

וועגען דעם פּרייז פֿון בראנפֿען איז דאס קוראטאריום געקומען צום בעשלוס 1) אז עס איז נישט גלייך צו העכערען דעם פּרייז, ווי דער פֿינאנצ-מיניסטער האט בדעה. 2) אז מען זאל פֿערקלענערן די שטארקייט פֿון בראנפֿען אויף 5 גראד, און פֿערקלענערען בערך דעם פּרייז; 3) נישט צו פֿערקויפֿען ריינעם שפּירט אין די מאנאפּאל-געוועלבען, ווייל די פּויערים הויבען זיך אן איינצוגעוועהנען מיט שפּירט.

א מ ע ר י ק א נ י ש ע ס ח ו ר ה א י ן ס י ב י ר. פֿון סיביר שרייבט מען, אז עס קומען אן אהין זעהר פֿיעל סחורות פֿון אמעריקא. די אמעריקאנער ברענגען צו פֿיהרען קיין סיביר מעהל, מעטאלען, כּלים און נאך פֿערשיעדענע נייטהיגע סחורות, און פֿערקויפֿען זיי זעהר ביליג, און אויף אזא אופן שטופּען זיי ארויס די רוסישע סחורות. די סיבירער סוחרים האבען מורא פֿאַר דער אמעריקאנישער קאנקורענץ און סטארען זיך אז מען זאל פֿערוועהרען אריינצו-פֿיהרען סחורה פֿון אמעריקא.

= ו ו ע ג ע ן ד י ס ק א נ ט א פֿ ו ן ו ו ע כ ס ל ע ן. וועגען געלד-מאנגעל האט די רעגירונגס-באנק פֿאריגעס יאהר ערלויבט די פּריוואטע בענק צו בארגען געלד אויף וועכסלען מיט לאנגע טערמינען (פֿון 5 ביז 9 חדשים) און צו דיסקאנטירען די וועכסלען ביי דער רעגירונגס באנק. דאס מעגען זיי מאכען ביז דעם 1-טען מערץ. יעצט האט די רעגירונגס-באנק פֿערלענגערט דעם טערמין ביז דעם 15-טען יוני 1900. דאס וועט זיין א גרויסע טובה פֿאַר די סוחרים, וועלכע ליידען שטארק פֿון געלד-מאנגעל.

*

פֿראנקרייך. = ש כ ר ו ת א י ן פֿ ר א נ ק ר י י ך. דער קאמאנדיר פֿון 10 ארמעער קארפּוס, גענעראל דאנא, האט ארויסגעגעבען א בעפֿעהל אז פֿון 1-טען מערץ אן זאל מען נישט מעהר פֿערקויפֿען סאלדאטען קיין בראנפֿען. דער Figaro לויבט זעהר דעם גענעראל דערפֿאר און בעמערקט אז אין פֿראנקרייך שטארבען יעדעס יאהר פֿון שכרות טויזענדער מענשען. די ארבייטס-קלאסען געבען אויס יעהרליך $1^1/_4$ מיליארדען פֿראנק אויף טרינקען און אויף היילען די קראנקהייטען וועלכע קומען פֿון שכרות.

צִיוֹן לִיעדֶער.

VII.

„בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען“.

יְהֵי מוּנָח עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ.
(פֿון גמרא).

אִיהְר גֶעדֶענְקְט ? אִינְ'ם תַּלְמוּד נִיט וֶועלְטֶען קוּמְט־פָאַר
אַ דִין־תּוֹרָה, אַ גַאנְצֶער פְּרָאצֶעס
וֶועגֶען גֶעלְד אָדֶער חֲפֵצִים, — מֶע קְלֶערְט אוּן מֶע רֶעדְט
אוּן מֶע אַרְבֵּייט אַ גַאנְצֶען מֵעת־לְעֵת :
אֵיינֶער זָאגְט : „עֶס אִיז רְאוּבֵנְ'ס !“ דֶער צְווייטֶער זָאגְט : „נֵיין,
עֶס קוּמְט שִׁמְעוֹנֶ'ען, לוֹיט....“ אַ כְּלַל
יֶעדֶער תַּנָּא דֶערְוַויְיזְט, אַז נוּר עֶר אִיז גֶערֶעכְט.
וָואסְזֶשֶׁע זָאגֶען אוֹיף דֶעם דִי חַזַ"ל ? —
לָאז עֶס לִיגֶען בִּיז וַואנֶען ס'וֶועט קוּמֶען צוּ גֶעהְן
אֵלִיָּהוּ־הַנָּבִיא, אוּן עֶר
וֶועט אַוַדְאי שׁוֹין פַּסְקְנֶ'ען רִיכְטִיג דֶעם דִין,
אַלֶ'ץ בַּאשֵׁיידֶען — וָואס, וֶועמֶען אוּן וֶוער“....

יוּדֶען־לוֹמְדִים, רַבָּנִים ! שׁוֹין צְוויי טוֹיזֶענְד יָאהְר,
אַז מֶע אַרְבֵּייט, מֶע טְרַאכְט אוּן מֶע קְלֶעהְרְט
וָואס צוּ טְהוּן מִיט דֶעם אָרִימֶען יוּדִישֶׁען פָאלְק,
אוֹיף וָואס טוֹיג עֶס אוּן וָואס אִיז זַיין וֶוערְט ?
וָואסְזֶשֶׁע, בְּרִידֶער, זָאגְט אִיהְר ? — קוּרְץ אוּן גוּט : „מֵילָא וָואס,
לָאז עֶס לִיעגֶען אוּן וַוארְטֶען מִיט אַייךְ,
בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען צוּ גֶעהְן אוֹיף דֶער וֶועלְט
אוּן דֶערְלֵייזֶען אוּנְז אַלֶעמֶען גְלַייךְ“....
גָאר נִיט שְׁלֶעכְט, חֲלֶעבֶען, הָאט אִיהְר גֶעמַאכְט דֶעם פְּסַק־דִין
וּבִפְרַט אַז דֶערְבַּיי אִיז פַארְהַאן
אַ גְמָרָא, אַזוֹי וִוי עֶס פַּאסְט פַאר אַ רָב....
וָואסְזֶשֶׁע דַארְף מֶען אַ בֶּעסֶערֶען פְּלַאן ? —
אוּנְזֶער לַמְדָן וֶועט זִיצֶען אוּן קְוֶועטְשֶׁען דִי בַּאנְק,
עוֹלָם־הַבָּא זִיךְ אָנְגֶערֵייטֶען שֶׁען,
אוּן דֶער גְרָאבֶּער עַם־הָאָרֶץ לָאז לִיעגֶען פֶערְשְׁטוּמְט
בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען צוּ גֶעהְן....
מִיטְ'ן גְבִיר וֶועט מֶען שְׁטֶעבֶען דִי אוֹיגֶען אוּנְז.... גוּט !
גֶעלְד אֲפִילוּ דֶעם מַמְזֵר מַאכְט רֵיין...
אוּן דֶער קַבְּצָן לָאז לִיגֶען נַיין אֵיילֶען אִין דְרֶערְד
בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען צוּ גֶעהְן...
לָאז עֶר לִיגֶען אוּן יֶעדֶערֶער זָאל מִיט דִי פִּיס!

טרעטען איהם, גלייך ווי זאמד און ווי שטיין;
לאז ער ליגען און פיהלען דעם ביטערען יאך
ביז משיח וועט קומען צו געהן...
לאז ער ליגען אין בלאטע, אין טרויער, אין שאנד
און א גליקליכע רגע ניט זעהן;
לאז ער ליגען און ליגען אין קרענק און אין לייד
ביז משיח וועט קומען צו געהן....

יודען־לומדים, רבנים! איינס פערלאנג איך פון אייך
אינ'ם נאמען פון גאט אונזער הארר:
איהר בעטראכט זיך נור רוהיג, בעקלערט, וואס אויף אייך
די חז"ל וואלטען זאגען דערפאר?!......

ש. פרוג.

ערא׳נערונגען פון קינדישען לעבען.

פון י. דינעזאהן.

(פארטזעצונג)

געהענדיג אמאל שבת מנחה דאוונען האב איך דערזעהן א גאנצע מחנה הדר יונגליך, שרייען און לארמען עפים אין א מיטען גאס. איך בין צוגעגאנגען און א קוק געטהון. זאלקא פיאניצא ליגט שכור אין א רינשטאק און די יונגליך שפייען אויף איהם, בעווארפען איהם מיט בלאטע און שרייען: "זאלקא פיאניצא!" "זאלקא שכור!"

זאלקא'ן האב איך געקענט. איך האב געוואוסט, אז ער איז א גרויסער מופלג, און קען אפשר בעסער לערנען פאר אונזער רב, און ווען ער וואלט ניט געוועזען אזא שכור וואלט ער אפשר געקענט זיין דער גרעסטער גאון, איך האב אויך געהערט דערצעהלענדיג, אז אין די יונגע יאהרען זיינע איז ער געוועזען א תלמיד פון א גרויסען גאון און א גרויסען צדיק, נאר ער, זאלקא, האט דעם רבי'ן זיינעם אמאל א פרעג געטהון א הארבע קשיא, אויף וואס דער גרויסער גאון האט איהם ניט געוואוסט וואס צו ענטפערן און איז זעהר פערשעמט געווארען, האט ער איהם, זאלקא'ן, פערשאלטען: ער זאל קיין לייט ניט זיין, און זיין גוטער קאפ און שכל זאלען איהם קיין כבוד מאכען. דעריבער איז טאקי זאלקא געווארען א שכור ביז היינטיגען טאג. און ווען איך פלעג איהם זעהן, פלעגט מיר דאס הארץ צוגעהן פון רחמנות אויף זיין אומגליק, און ווי שכור ער האט ניט געקענט זיין, האב איך איהם ניט געקענט שולדיג מאכען. איך האב גוט געוואוסט, אז ער אליין וויל אפשר אויך קיין שכור ניט זיין, נאר וואס קען ער נעביך טהון, אז אויף איהם ליגט אזא קללה פון אזא צדיק, וואס לאזט איהם ניט א לייט ווערען?!

אויך די מאמע מיינע, פלעגט אויף איהם רחמנות האבען, און ווען ער פלעגט נור צו אונז אריינקומען, פלעגט זי איהם באלד שטעלען א שטוהל און זאגען: זיצט ר' זאלקא! זי פלעגט איהם אויך אלע מאל געבען עסען און טרינקען, איין אנדערס מאל א בגד שענקען, ער זאל אזוי קרוע־בלויה ניט געהן, נאר געלד פלעגט זי איהם ניט געבען. מען טאר אייך קיין געלד ניט געבען, ר' זאלקא! פלעגט זי זאגען, אייך געלד געבען, איז גלייך ווי א קליין קינד א מעסער אין האנד!... נאר אז ער פלעגט אוועקגעהן, פלעג איך אלע מאל זעהן טהרערען אין דער מאמעס אויגען, און איין אנדערסמאל פלעג איך הערען ווי זי רעדט פאר זיך: "ניט געשטראפט זאל מען ווערען, רבונו של עולם, מיט אזא קללה! אזא קאפ, אזא מופלג, אזא חכם און אזוי פערשאלטען נעביך!" דערזעהענדיג איצט, ווי ער ליגט אזוי, און די יונגליך האבען גאר קיין רחמנות, מאכען זיך לוסטיג איבער איהם און טהון איהם כל הרשעות, וואלט איך זיי אויף שטיקער צוריסען פון כעס, זיי זענען אבער געוועזען א סך און איך — איינער, איך האב זיי געבעטען מיט גוטען, רחמנות האבען אויף אזא אלטען אומגליקליכען יודען, זיי געזאגט, אז עס איז א עברה, א גרויסע עברה איהם אזוי מבזה צו זיין, מען האט מיך אויסגע־לאכט, און איינער האט מיר נאך דערלאנגט א פליק הינטערן אויער. עס האט זיך מיר זעהר געוואלט איהם העלפען, און איך האב זיך אומגע־קוקט, צי געהט ניט ווער פון די גרויסע יודען, איך וועל איהם בעטען און ביידע, איך מיט דעם גרויסען, וועלען מיר זאלקא'ן ווי עס איז אוועק־פיהרען אין זיין היים. נאר אט האב איך דערזעהן קלמן דעם אפיקורוס מיט נאך עפים א דייטשען און איך האב העזה געהאט צוצוגעהן צו זיי און זיי בעטען, חאטש די יונגליך אוועקטרייבען פון איהם. זיי זענען צוגעגאנגען, דערזעהן זאלקא'ן און האבען אנגעהויבען לאכען.

— ווי האלט איך שוין מיט אלע אונזערע פרומע צדיקים אזוי ווי מיט זאלקא'ן! האט קלמן געזאגט צו דעם דייטש, ווי דערלעב איך שוין ר' אריה דעם דין מיט ר' ברוך דעם שוחט אזוי צו זעהן זיך וואלגערנדיג שכור'הייט אין א רינשטאק!..

ער האט די קינדער ניט אוועקגעטריבען, און זיי האבען פאר איהם אין די אויגען געשטופט און געריסען זאלקא'ן, געלאכט, געלארעמט און געשריען הורא, אז עס האט זיך אודאי אין דער צעהנטער גאס געהערט. קלמן איז זיך מיט זיין דייטשען אוועקגעגאנגען, אין דער מינוט האב איך איהם מיט א אמת פיינד געהאט, און איך האב איהם געוואלט נאכשריי־ען: אפקורוס, אין שאול תחתיה! נאר פלוצלינג האב איך דערזעהן ר' מאיר יעקען שפרייזענדיג, געשפרייזט געוויס אין בית המדרש צו מנחה. ווי ער האט זאלקא'ן דערזעהן, האט ער באלד צוטריבען אלע יונגליך, און איך האב דערזעהן טהרערען אין ר' מאיר יעקעס אויגען.

— אוי קינדער, האט ער אזוי וויך, אזוי ריהרענד גערעדט, ווי האט איהר דאס אזא שלעכט הארץ אזא קראנקען אלטען יודען אזעלכע רשעות אבצוטהון? אהיים געהט בעסער, אהיים! גאט זאל אייך מוחל זיין, איהר ווייסט גאר ניט ווי גרויס אייער עברה איז!

אלע קינדער האבען טאקי באלד חרטה געהאט, און קיינער האט ר' מאיר יעקען א ווארט ניט געענטפערט. דערנאך האט זיך ר' מאיר יעקע אין דרייען איינגעבויגען צום שכור, איהם אנגעהויבען וועקען: ר' זאלקא, שטעהט אויף! ר' זאלקא, קומט מיט מיר אהיים! און אזוי לאנג, ביז ער האט איהם אויף די פים אוועקגעשטעלט. און וויפיעל האט זיך ר' מאיר יעקע אנגעמאטערט און אנגעליטען, דעם שכור'ן אונטער די הענד אהיים פיהרענדיג! זאלקא האט איהם געשלאגען, איהם געשפייט אין פנים, זיך געריסען פון איהם און אלי'ן געשריען: מאיר יעקע פרא אדם! און ר' מאיר יעקע אלי'ן: ר' זאלקא, ר' זאלקא!...

גרויסע יודען, וואס האבען פארבייגעהענדיג געזעהן מאיר יעקעס מיה און צרות, וואס ער האט פון דעם שכור, האבען געשריען: לאזט א הם אב, דעם שכור! א יוד, וואס איז אליין ניט חס אויף זיין כבוד, איז אסור לרחם עליו, און איהר זענט גאר ניט מחויב אזוי דאס לעבען אוועקצולעגען צו ליעב איהם!... נאר ר' מאיר יעקע האט געענטפערט:

— פערגעסט ניט, מיינע ליעבע יודען, אז אפילו א צוריסען בלעטיל פון א הייליגען ספר טאר מען אויך ניט לאזען זיך וואלגערן אויף דער ערד, בפרט צובראכענע לוחות! — איהר האט גאר ניט אזא פא־לאין א טהייערן, וואו ר' זאלקא'ן אוועקצולעגען... ווארום לוחות ושברי לוחות, אפילו די צובראכענע לוחות איבער די זינד פון עגל, ליגען אויך אין ארון הקודש!... קורע זיין מוז מען, אז מען זעהט אזא תלמיד חכם אין אזא מדרגה! וויינען דארף מען, אז מען זעהט צו וואס אמענש מיט אזא גרויסען קאפ קען קומען!...

און גאר ניט מאיר יעקעס קול האב איך געהערט אין די ווערטען עפים איז זיין ישטים אזוי ווייך, אזוי ריהרענד זיס געוועזען, עפים האבע, זיינע אויגען מיט אזא גוטסקייט און ליעבשאפט געקוקט, אז איך האב ערשט אין דער רגע גאר איין אנדערען מאיר יעקען דערזעהן, אדער איך האב דעם זעלבען פריהער גאר קיינמאל ניט געזעהן, ניט געהערט אפילו, און אין איין רגע איז אוועק מיין אמאליגער פחד פאר איהם, און איך האב געפיהלט אזא מין צוגעטהונקייט און ליעבשאפט צו איהם, ווי איך האב נאך קיינמאל אזוי צו איין אנדערען ניט געפיהלט.

און ניט נור אויף זאלקא'ן, וואס איז א מופלג געוועזען, איז ער אזוי חס געוועזען, נאר איך האב שפעטער כמעט דאס אייגענע ביי איין אנדער פאל ווידער געזעהן. עס איז געוועזען א מארק טאג, נעבען א

שענק איז געלעגען א שכורער גוי, און פראסטע בעלי עגלות האבען זיך גערייצט מיט איהם. ווי ער האט זיך נור געוואלט אויפהויבען האבען זיי איהם א שטויס געטהון און ער איז צוריק געפאלען, האט ער זיך שוין ווי עס איז אויפגעהויבען און געוואלט אוועקגעהן, האבען זיי איהם א פוס אונטערגעשטעלט און ער ליגט שוין ווידער אין בלאטע, פלוצלינג איז ר׳ מאיר יעקע צוגעגאנגען.

— אי יודען, האט ער געזאגט, פאסט עס פאר א יודען? וואס טהוט איהר?

— עס איז דאך א שכורער גוי! האבען די בעלי עגלות זיך אבגערופען.

— ניין! מיינע ליעבע יודען, אויף איהם איז אויך א רחמנות! האט זיי מאיר יעקע מוסר געזאגט. ער איז אויך א מענש, האט אויך א צלם אלקים אויף זיך, און ווער עס איז איהם מבזה, איז מבזה דעם צלם אלקים בכלל, און האט נאך איין עבירה פון חלול השם!

און ער האט איהם צו זיין וואגען צוגעפיהרט, געהאלפען איהם אויפ׳ן וואגען ארויפקריכען, איהם צורעכט געמאכט זיך אוועקצולעגען, און האט געבעטען א גוי אכטונג געבען, קיינער זאל איהם ניט טשעפען.

איינמאל, דאס איז א קוראט חול המועד סכות געוועזען, אין שטאדט איז עפיס ניט שטיל געוועזען, צי א חאלעריע, צי אזוי א שלעכטע קראנקהייט, נאר מען האט גערעדט, אז עס פאלען מענשען ווי די פליגען. און ווירקליך פלעג איך צו אפט די מטה מיט דעם ארון בעגעגנען, אט פיהרט מען א געשטארבענעם אין ארון, עס געהן צו דער לויה קוים א מנין יודען, איך געה אויך ביז׳ן טייך, וואש די הענד און וויל שוין אהיים געהן, נאר איידער די הענד ווערען נאך טריקען, דערזעה איך, מען טראגט די מטה אין דער הויך אויף די אקסלען. עס איז שווארץ אין נאס פון דעם עולם, וואס געהט צו דער לויה, עס רייסט דאס הארץ הערענדיג דאס געוויין און געיאמער פון די ווייבער וואס געהען הינטערן עולם, א פנים א גרויסער נגיד איז געשטארבען, קלער איך. אין דערהיים, איז מען אויך עפיס אבנעהיט, די מאמע ציטערט, ניט נור איבער מיר, אבער אויך איבער מיינע שוועסטער און זאגט אן, מען זאל זיין אבגעהיט, דאוונען אבער האב איך געמוזט געהן, ווער וועט דען דעם טאטען דעם אתרוג אוועקטראגען צו הלל, אז ניט איך? געהענדיג צוריק אהיים האב איך דערזעהן ווי ר׳ מאיר יעקע קריכט, ריכטיגער געזאגט: שפרייזט אריבער איבער א פארקען עפיס, איך בלייב שטעהן פערוואונדערט און קוק מיר איין וואוהין שפרייזט ער אזוי, אויפ׳ן הויף זענען אומגעגאנגען אסך היהנער, מיט איין שפרייז האט ער שוין אנגעהאפט א היהן און וויל שוין אריבער שפרייזען איבער׳ן פארקען צוריק, נאר אין דער רגע, לויפט פון שטוב ארויס א יודענע און הויבט אן שרייען:

— ר׳ מאיר יעקע, וואס טהוט איהר, גאט איז מיט אייך, דאס איז דאך מיין היהן!

— איך ווייס, איך ווייס, מרים׳ל, ענטפערט ער, איך קען אלע אייערע היהנער, די ווייסע, די סיערע, די שווארצע און די געפלעקטע, אט געהען זיי, צעהן, צוועלף, כן ירבו, איך פערגין אייך, פערניטצט זיי געזונדערהייט!

— אבער די וואס איהר האלט איז אויך מיינע! שרייט די יודענע.

— אייערע, אייערע, מרים׳ל, און טאקי אייער מצוה וועט עס זיין, אז דער חולה, וואס וועט זי עסען, וועט געזונד ווערען און צו כחות קומען!..

פאר וואס האט איהר אבער ניט געבעטען? טענה׳ט נאך די יודענע און פרובט זיך פארט די היהן ארויסרייסען פון מאיר יעקעס האנד.

— איך האב אייך ניט געוואלט ברענגען צו איין עבירה, האט מאיר יעקע געענטפערט, צו איין עבירה, מרים׳ל, פון ניט געבען צדקה, בעת גאט העלפט, מען האט און מען קען געבען, בפרט אין אזא צייט וואס געהט אין פקוח נפש.

— און גנב׳ן איז ניט קיין עבירה? האט נאך די יודענע געפרעגט.

— איין עבירה, א גרויסע עבירה, מרים׳ל, גאט זאל שומר ומציל זיין, נאר זעהט איהר מיינע ברייטע געזונדע פלייצעס? בעסער אויף זיי די עבירה, איידער אויף אייך, שוואכע אשה!... האט א י ה ר בעסער די מצוה פון פקוח נפש, און שמייסען זאל מען דעם הויכען, דעם גרויסען מאיר יעקען!

און ניט רעדענדיג מעהר איין ווארט און ניט הערענדיג דער יודענעס טענות איז ער מיט איין שפרייז צוריק אריבער איבער׳ן פארקען און אוועק מיט דער היהן גלייך צום שוחט.

און וויפיעל האב איך זיך אנגעהערט דערנאך דערצעהלענדיג פון ר׳ מאיר יעקעס מיה און מקריב זיין זיך פאר די קראנקע אין הקדש, וואו ער האט געטאגט און גענעכטיגט, וואו קיין ארבייט איז איהם ניט צו שווער געוועזען, קיין סכנה ניט צו גרויס און קיין מלאכה ניט צו נידריג! און וויפיעל מענשען האבען איהם געהאט זייער רפואה, זייער לעבען צו פערדאנקען!

אויך קלמנ׳ן האב איך אין דער ניט שטילער צייט אמאל געזעהן. ער איז זיך מיט זיין שטעקען ווי אלע מאל שפאצירען געגאנגען, פלוצלינג האב איך א הארצרייסענד געשריי דערהערט, א צושויבערטע יודענע איז פון א ארים נידריג שטיבל ארויסגעלאפען און האט געשריען: אוי, מיין קינד, א בחור פון פערצען יאהר איז מיר חרב! געקומען פון גאס און איהם איז ניט גוט געווארען, קומט אריין ר׳ יוד, האט גאט אין הארצען, זיצט א רגע׳לע נעבען איהם, איך וועל לויפען אין בקור חולים נאך א דאקטאר! און אז די יודענע האט קלמנ׳ן אנגענומען פאר דער האנד איהם אין איהר שטיבל אריינפיהרען, האט קלמן א געשריי געטהון: "אוועק, אוועק! ריהרט זיך ניט צו צו מיר, עס איז א אנשטעקענד קראנקהייט! איין אנדער יוד איז באלד צו, מיט דער יודענע אין שטיבל אריין, און קלמן איז זיך אוועקגעגאנגען אלץ רייבענדיג די האנד, וואס די יודענע האט זיך צוגעריהרט צו איהר.

(ענדע קימט).

די פאמיליענפאפירען.

זכרונות פון דוד המלך׳ס פאמיליע.

פון א. ש. פרידבערג.

(פערזעטצונג)

„א, איהר זייט איבעראיילינג, מיין פריינד! סטייטש, ערשט אייניגע וואכען ווי איהר זייט ביי אונז, און מיר קענען אייך נאך גאר ניט גרינדליך — און דא שדכנ׳ען זיך צוויי פון אונזערע בעסטע יונגע לייט צו רבקה׳ן, זיי זענען שוין אפילו בעשטעלט קינבטיגען סכות, עפענטליך צום געוועט צו טרעטען — און ווי קענט איהר אייך מיט זיי גלייכען, מיר קענען נאך אייך ניט און ווייסען אייער משפחה גאר ניט. ביי אלעם דעם אבער איז מיר די הויפטזאך, אויב איהר געפעלט מיין טאכטער, אויב יא — דאן וויל איך אייך ניט גאנץ אבזאגען און אייך צוגלייך מיט די צוויי אנדערע אויפנעהמען אין דעם געוועט. ווען איהר זייט געפעלען מיין טאכטער, און ווען איהר ווילט אייך שטעלען צום געוועט, קענט איהר נאך האפען; ווען אבער ניט — איז דאס בעסטע פאר אונז אלעמען, איהר זאלט גלייך מיין הויז פערלאזען".

איך שטעל מיך און ענטפער שטאלץ: וואס מיין פאמיליע אנבעלאנגט, זאלט איהר וויסען דאס איך בין איין אמת׳ער פרינץ פון דוד המלך׳ס הויז, אייער טאכטערס מיינונג, דוכט זיך מיר, איז ניט אזוי שלעכט פאר מיר — און וועגען געוועט מיט אנדערע חתנים, בין איך אפילו אין שפיעלזאכען ניט געוועהנט, אבער אפשר וועט מיין ליעבע מיר געבען קראפט בייצוקומען מיינע געגנער.

„ווען אזוי, קענט איהר אייך בערוהיגען. איהר מעגט האפען אויף דאס בעסטע, נאר מויל געהאלטען און ביז צו דער בעשטימטער צייט קיין ווארט דאריבער צו רעדען.

— איך זאג עס אייך צו, און זייד זיכער, איך וועל ווארט האלטען.

פאר סכות רופט מנוח זיין טאכטער צו זיך און פארשט איהר אויס וועגען מיר. זי איז מיט איהר פאטער גאנץ אפענהערציג. עס בלייבט איהם נור דורכצורעדען מיט די עלטעסטע פון דער געמיינדע און אויס־

ווירקען ביי זיי, מען זאָל אויך מיך פֿערשרייבען אין דער ליסטע פֿון די וועט־שטרייטער. דאָס איז געטהון, און איך וואַרט אויף דעם וועט־שטרייט מיט אַ ציטערנדען הארצען, דען ביז אַהער האָב איך ניט געהאַט די געלעגענהייט אַרויסצושטעלען מיין קערפּערקראַפֿט אָדער צו האַלטען געוועט אין פּאָעזיע. אָבער מיין חלום, וועלכען איך האָב געזעהן באַלד די ערשטע נאַכט פֿון מיין קומען קיין מאַלאַבאַר, האָט מיר געשטערקט מיין הערץ און האָפֿנונג. איך האָב אָנגעהויבען אַלע אָבענד צו געהן אין פֿעלד און טראַכטען וועגען אַ טהעמאַ פֿאַר איין שענעס ליעד. רבקה'ס ליעבע געזיכט ערמונטערט מיך פֿיעל און גיט מיר גוטען מוטה. די ליעבע און די נאַטור, אַט די ביידע גוטע מַלְאָכִים וועלכע בעהערשען די וועלט, גיבען מיר קראַפֿט צו האָפֿען אויף איין גליקליכעס ענדע.

עס קומט דער ליעבער יום טוב. אויף אַלע דעכער זענען אויפֿגעשטעלט סכּות. די גערטנער און וועלדער האָבען דערצוגעגעבען זייער בעסטע ציערונג, און יעדע סכּה איז געווען ווי איין קליינער פֿרעכטיגער גאָרטען, איינגעפּוטצט מיט אַלערליי פֿרוכטען און פֿלאַנצען, בלומען און בליטהען; אויך פֿערשיעדענע קינסטליכע פֿערזילבערטע און פֿערגאָלדעטע שניצונגען אויף אַלע ווענט פֿון אונטען ביז אויבען, ביז צום דעק אַרויף — פֿעראייניגען זיך ווי איין צויבערפֿאַלע ראַהם צום סְכָך, וועלכער בעשטעהט פֿון פֿערפֿלאָכטענע צווייגען, צווישען וועלכע די סכּה איז אויפֿגעשטעלט און פֿון וועלכע עס הענגען אַראָב צייטיגע שענע פֿרוכטען, וואָס פֿערברייטען זייער זיסען רֵיחַ און וועקען דעם חֵשֶׁק זיי אָבצורייסען און גלייך פֿערשלינגען. אין מיטען דעקע הענגט אַראָב איין זילבערנער אָדער קופּערנער לייכטער, גלענצענד און בלאַנקענד. אויף די רעהרען הענגען קריסטאַלענע פֿיעלקאַנטיגע פּוטצערייען אין פֿערשיעדענע פֿאָרמען, און ביי דער נאַכט, ווען די ליכט ברענען, בלישצעט אַלעס אין זיי ווי אין קליינע שפּיעגלען, און צוגיסט אַרום אַ זיסען צויבער.

אַם ערשטען טאָג יום־טוב פֿאַר מיטאָג זענען אַלע צוזאַמענגעקומען אין יענעם וועלדיל. דאָרט איז געוועזן אויפֿגעשטעלט אַ פֿיערקאַנטיגע בּימָה (אַלמעמאָר) בעפּוצט מיט די שענסטע בלומען און בעדעקט מיט גרינעם גראָז, אין די פֿיער ווינקעלן, די פֿיער מִינִים: לוּלָב, אֶתְרוֹג, הֲדַס און עֲרָבָה. ביי דער בּימָה פֿון מַעֲרָב זייט שטעלט זיך איינער פֿון דער געמיינדע מיט דעם פָּנִים צו מִזְרָח, מיט דער סֵפֶר תּוֹרָה אין דער האַנד, צוויי אַנגעזעהנע עלטערע לייט פֿון ביידע אַנדערע זייטען, פֿון דָרוֹם און צָפוֹן, איינער געגען דעם אַנדערן און די בּימה אין מיטען. די ספר תורה ווערט מיט גרויס פּאַראַד אויף די בּימה געלעגט. דער ערשטער לייענט אין איהר די פַּרְשָׁה פֿון די יָמִים טוֹבִים. נאָכדעם ווערט די ספר תורה צוריק צוזאַמען געוויקעלט און אויף דעם אָרם גענומען, דאָ האַלט דער קוֹרֵא זעהר אַ פֿיינע דְרָשָׁה וועגען דעם עִנְיָן פֿון דעם טהייערן יום טוב, דאַן ערגיעסען זיך אַלע הערצער אין איין שטילער תְּפִלָּה, און נון גריסען זיך אַלע הערצליך און מען געהט זיך פֿונ'אַנדער, יעדער מיט זיין פֿאַמיליע אין זיין סֻכָּה, אין קליינעם גַן־עֵדֶן.

דעם צווייטען טאָג, נאָך דער מיטאַגסרוהע, בְּעֵת די היץ פֿון דער זון האָט זיך אָבגעלייגט, זענען אַלע אַרויס אויף אַ פֿרייען פּלאַץ. אַרום דעם פּלאַץ זענען געווען איניגע שורות פֿון בענק, די פֿאָרדערע ניעדריגער, די הינטערע אַלץ העכער — ברייטע בעקוועמע בּיינק פֿאַר די פּובּליקע. אויבען אָן דריי אויפֿגעפּוצטע ערטער פֿאַר די עלטעסטע, וועלכע זענען בעשטימט צו זיין די ריכטער אינ'ם שטרייט. אין מיטען איין גרויסער קרייז בעשאָטען מיט זאַמד. דאָס איז די סצענע פֿאַר די וועט־שפּיעלער. אַלע ווערען שטיל בְּעֵת איינער פֿון די עלטעסטע הויבט זיך אויף פֿון זיין אָרט און רופֿט אויס די נעמען פֿון די יונגע לייט וואָס טרעטען אַרויס צום וועט־שטרייט. זיי זענען געווען דריי: אֶלְעָזָר, רְאוּבֵן און עֲזַרְיָה. מיין האַרץ קלאַפּט זיך שטאַרק ווען איך הער אויסרופֿען מיין נאָמען, שיער וויל איך זיך ענטזאַגען פֿאַר אַנגסט, טאָמער וועל איך אויסגעלאַכט ווערען. אָבער רבקה'ס אויגען גיבען מיר מוטה. איך מאַך מיר איין האַרץ און טרעט אַריין אין קרייז.

צוערשט זאָל מען זיך ראַנגלען. די ריכטער ווילען וואַרפֿען גוֹרָל ווער עס זאָל אַרויס דער ערשטער. איך אָבער זאָג מיך אָב מיט אַ בעשיידענער מינע: „איך קען דעם כָּבוֹד פֿאַר זיך ניט פֿערלאַנגען, ווייל איך בין אַ פֿרעמדער און די צוויי אַנדערע זענען היעגע, דאַרום קומט זיי דער כּבוד די ערשטע צו זיין". אין האַרצען אָבער טראַכט איך מיר: „זאָלען זיי זיך נור גוט אויסמיטשען און ערמידען אין זייער שטרייט, אפשר וועט מיר נאָכדעם לייכט זיין ביידע בייצוקומען".

עס טרעטען אַרויס די ביידע בָּחוּרִים. אלעזר איז הויך געוואַקסען און שטאַרק ווי אַ טאָסנע; ראובן קליין אָבער פֿלינק און מיט אייזערנע ביינדליך. אַ לאַנגע צייט האָבען זיי זיך געדרעהט און געוואָרפֿען ווי שלאַנגען, באַלד אָבגעשפּרונגען, באַלד ווידער זיך אויף איינאַנדער געוואָרפֿען, יעדער האָט געפּרובט אַלע מיטעל בייצוקומען און אַנדער צו וואַרפֿען דעם אַנדערען, עס האָט אַ לאַנגע צייט געדויערט און ביידע האָבען גלייך אויסגעהאַלטען. נאָכדעם ווי זיי האָבען זיך עטוואָס אָבגערוהט פֿון דער שווערער מיה, וואַרפֿט מען גורל ווער פֿון זיי זאָל פֿריהער מיט מיר זיך ראַנגלען. דער גורל פֿאַלט אויף אלעזר'ן. איך ווייס גאַנץ גוט דאָס ער איז פֿיעל שטאַרקער ווי איך. עס בלייבט מיר נור זיך צו פֿערלאָזען אויפֿ'ן שֵׂכֶל, דען ווי עס ווייזט מיר אויס בין איך היטרער פֿאַר איהם, אפשר וועט דאָס מיר העלפֿען.

ער האָט מיך אַרומגענומען מיט זיינע שטאַרקע הענד ווי מיט אייזערנע רייפֿען, און אַזוי שטאַרק צום האַרצען צוגעדריקט דאָס איך האָב געמיינט, ער קוועטשט מיר שוין די נְשָׁמָה אַרויס. און נון בייגט ער זיך אַריבער מיט זיין אויבערשטען האַלבען קערפּער און שפּאַרט מיך אַזוי צוריק דאָס איך האָב שוין אָנגעפֿאַנגען זיך אַריבער צו בויגען, נאָך איין אויגענבליק און ער וואַרפֿט מיך אַנידער. דאָס בעמערקענדיג האָט רבקה אַ געשריי געטהון, פֿון דעם געשריי האָט זיך אלעזר ניט ווילענדיג אַרומגעקוקט. אין דער סעקונדע האָב איך איהם מיט אַלע קרעפֿטען אַזוי אַ קלאַפּ געגעבען אין די לענדען, אַז ער איז צומישט געוואָרען און פֿערלאָרען דאָס גלייכגעוויכט, איך האָב איהם אַנידער געוואָרפֿען, ער האָט זיך אויסגעצויגען ווי אַ שלייען, און דאָס גאַנצע פּובּליקום האָט צו מיר „בראַוואָ" גערופֿען.

נון קומט ראובן. אָהן קראַפֿט זענען מיר ביידע גלייך, אָבער ער איז פֿלינקער, אַ לאַנגע צייט האָבען מיר זיך געבאָרעט און נאָר נישט אויסגעפֿיהרט, ענדליך האָב איך איהם איבער געהיטרעוועט. איך מאַך זיך ווי מיד און הויב אָן זיך אַראָבצולאָזען. מיין געגנער מיינט ער איז שוין מיט מיר פֿאַרטיג, אָבער ער האָט אַ גרויסען טָעוּת, זיך אַראָבלאָזענדיג האָפּ איך איהם ביי די פֿיס און שטויס איהם מיט מיין קאָפּ האַסטיג צוריק — ער פֿאַלט אַנידער און דאָס פּובּליקום גיבט מיר נאָך אַ גרעסערן „בראַוואָ" ווי פֿריהער.

נאָך אַ האַלב שָׁעָה רוהע פֿאַנגט זיך אָן דאָס געוועט אים לויפֿען.

עטוואָס ווייטער פֿון דער סצענע איז געווען איין גלייכער קיילעכיגער פּלאַטץ פֿון פֿינף טויזענד טריט. אין אָנהויב פּלאַטץ שטעהט אַ קליין טישיל, אויף איהם אַ זילבערנע שיסעל, די שיסעל דאַרף נעהמען דער לויפֿער, וועלכער קומט אָן פֿריהער ווי אַלע, און צוטראָגען צו די דריי ריכטער וועלכע זיטצען אויבען אָן. מען גיט אַ צייכען און מיר דריי הויבען אָן גלייך צו לויפֿען. מיינע ביידע קאָנקורענטען בעאיילען זיך צו לויפֿען פֿון אַלע קרעפֿטען. איך אָבער האַלט מיך רוהיג און לויף רעגעלמעסיג אָהן אָנשטרענגונג, אָהן מאַטערניש, אָהן ערמידונג. אלעזר, וועלכער איז געווען שווערלייביג, איז געוואָרען באַלד ערמידעט, ער האָט זיך געמוזט אָבשטעלען, דען ער האָט פֿערלאָרען דעם אָטהעם; ראובן איז אויך ענדליך מאַט געוואָרען און קען קוים די פֿיס ריהרען. דאָ ערשט הויב איך אָן צו לויפֿען מיט אַלע כּחות, ענדיג דעם קרייז פֿריהער און קום דער ערשטער צום שיסעל, נעהם די שיסעל אויפֿ'ן קאָפּ און קום אַזוי פֿאַר די ריכטער, וועלכע רופֿען „וויוואַט!" דאָס גאַנצע פּובּליקום רופֿט מיט זיי און בעגריסט מיך אַלס ז י ע ג ע ר.

נאָך איין רייט־געוועט דאַרף זיין מאָרגען פֿריה, און דאַן — איין זינג — געוועט, דעמזעלבען טאָג אָבענד.

דאָס מאַנעזש, ד"ה: דער רייט־קרייז איז בְּעֵרֶך אַ האַלב מייל לאַנג, די ערטער פֿאַר די ריכטער און פֿאַר דעם פּובּליקום זענען אַזוי ווי ביים לויף־געוועט. נאָר אויפֿ'ן שיסעל ליעגט יעטצט אַ גאָלדענער רינג, אַלס עהרענלאָהן פֿאַר דעם זיעגער. די דריי רייט־פֿערד זענען גלייך יונג

און שטאַרק, פֿון דעריזעלבען גרויס און פֿאַרבע. מען גיט אַ סיגנאַל און מיר דריי הויבען אָן גלייך זיך צו יאָגען רייטענדיג. ראובן האָט אונז איבערגעיאָגט און איז אַלײן ווייטער פֿון אונז אַוועק געריטען. אָבער ווייל ער האָט זיין פֿערד אָהן רחמנות געשמיסען האָט דאָס פֿערד אָנגעפֿאַנגען אויסצובריקען ביז עס האָט איהם פֿון זיך אַראָבגעוואָרפֿען. ראובן האָט זיך אפילו באַלד צוריק אַרויפֿגעהאַפּט, אָבער דערווייל האָבען מיר איהם איבערגעיאָגט. אלעזר האָט געהאַלטען אויף איין קלייניגקייט ווייטער פֿון מיר, ניט מעהר ווי די לאַנג פֿון זיין פֿערד. ווי מיר זענען געקומען נעהנטער צום ציעל האָב איך מיט אַ מאָל אַ שפּרונג געטהון אויף זיין פֿערד און פֿון דאָרט איבער ביידענס קעפּ גלייך צום טישעל און דער רינג איז ביי מיר אין דער האַנד געבליעבען.

„זאָל לעבען דער גאַסט!“ — שרייט דער עולם פֿון אַלע זייטען — ער איז ניט נור דער שטאַרקערע, ער איז דער פֿלינקסטער און קליגסטער פֿון אַלעמען!

קומענדיג אַהיים האָט מיך מנוה מיט פֿרייד אַרומגענומען און געהאַלזט. און רבקה האָט אויף מיר געקוקט מיט ליעבע און צערטליכקייט.

אָבער דער הויפּט־שטרייט דאַרף נאָך זיין, דאָס זינג־געוועט. דאָ העלפֿט שוין ניט קיין גְבוּרָה, דאָ מוז זיין נור גייסט און טאַלענט. אָבער מיינע ערשטע נִצְחוֹנוֹת האָבען מיר געגעבען מוטה און האָפֿנונג דאָס איך וועל אויך אין דעם אויספֿיהרען און בלייבען זיעגער.

געגען אָבענד האָבען מיר אַלע זיך פֿערזאַמעלט אין אַ קליינעם קרייז אויפֿ'ן פּלאַץ. אין מיטען איז געשטאַנען אַ בִּימָה פֿאַר די וועטזענגער, אויך דאָס מאָל האָב איך אָבגעגעבען כָּבוֹד מיינע געגנער, זיי זאָלען זינגען פֿריהער פֿאַר מיר. צווישען יענע צוויי איז געפֿאַלען דער גוֹרָל אויף אלעזר'ן. ער שטעלט זיך אויף דער סצענע און זינגט אַ ליעד פֿון תּנ"ך וועגען דער בַּת יִפְתָּח. דאָס ליעד איז ריהרענד און פֿול געפֿיהל, די שטים איז גענוג שען, דאָך זענען די ריכטער געבליעבען שטיל און דאָס פּובליקום שטים. „אַלטע מַעֲשִׂיּוֹת!“ הערט זיך אַ קול פֿון עוֹלָם און שטיל און שטום, נאָר מיט אַ טיעפֿען זיפֿ'ן געהט אלעזר אַראָב פֿון דער סצענע און טרעט אָב דעם אָרט פֿאַר דעם צווייטען. ראובן טרעט אויף און זינגט אַ פֿאַנטאַזיע וועגען קַיִן און הֶבֶל. קין איז געשטאָרבען, קומט אויף יענער וועלט און בעגעגנעט דעם גייסט פֿון זיין נעהרג'טען ברודער. ער בעט איהם מְחִילָה און בעווייזט זיין גאַנצע חֲרָטָה אויף דעם וואָס ער האָט איהם דערשלאָגען. די שֵׁדִים און מַלְאֲכֵי חַבָּלָה קומען אום איהם צו שלעפּען אין גֵיהִנָם. אָבער הבל דערבאַרמט זיך איבער זיין אומגליקליכען ברודער, איז איהם אין גאַנצען מוחל, און בעט ביי גאָט ער זאָל איהם זיין גרויסע זינד שענקען, גאָט ווייזט זיין רַחֲמָנוּת און בעגנאַדיגט איהם און אַלע מַלְאָכִים זינגען שִׁירָה און פֿרעהען זיך מיט דעם פֿריעדען פֿון די פֿיינדליכע ברידער.

(פֿאָרטזעטצונג קומט)

נייע ביכער.

דער דריטער ציוניסטען־קאָנגרעס אין באַזעל נאָך אייגענער בעטראַכטונג בעשריבען פֿון מק"ל. פֿערלאַג „עזרא“, בערדיטשוב 1899.

הערר מק"ל בשרייבט דעם קאָנגרעס „נאָך אייגענער בעטראַכטונג“ און אונטער דיעזער „בעטראַכטונג“ האָט ער פֿערשטאַנען — ווי עס ווייזט אויס — צו דערצעהלען נור דאָס וואָס איהם געפֿעלט און אַזוי דערצעהלען וויעדער ווי איהם פּערזענליך געפֿעלט און פֿיעל פֿערשווייגען וואָס ער רעכענט אַז עס איז איבריג דאָס פֿאָלק זאָל עס אויך וויסען!

הערר „מק"ל“ בעגניגט זיך ניט מיט'ן דערצעהלען אַליין וואָס עס האָט זיך אָבגעטהון אין באַזער בְּעֵת דער קאָנגרעס איז געוועזען; ער הויבט אָן זיין ביכיל מיט „אַ בליק צוריק“; אין דעם „בליק“ בעקלאָגט זיך ה. מק"ל וואָס דאָס פֿאָלק האָט אין די לעצטע צוויי יאָהר גאָר ניט געטהון, האָטש דער גאַנצער „קוק פֿון דעם נייען ציוניזם איז געוועזן“ אַז דאָס פֿאָלק זאָל „זיך נעמען צו זיין בעפֿרייאונג מיט אייגענעם מוטה, מיט אייגענעם כח“. ווי איהר זעהט איז ה. מק"ל אויף דער ערשטער זייטע פֿון זיין ביכיל ווי אַ פֿאָלקס מענש, אַ דעמאָקראַט; ער פֿערלאַנגט אַז דאָס פֿאָלק זאָל זיך אַליין העלפֿען, ד. ה. אַז דאָס פֿאָלק דאַרף זיך ניט פֿערלאָזען אויף איינצעלנע מענשען און טאַקי צוליעב דעם, דערצעהלט אונז ווייטער הערר מק"ל, „האָט מען די גאַנצע פֿערבינדונג, דעם קאָנגרעס מיט די אֲגוּדוֹת אין אַלע שטעדט, די אֲסִיפוֹת מיט אַלע רעדען און דְרָשׁוֹת מְיַסֵד געוועזען (זייטע 4—3). עס זאָל, דאַכט זיך, גאַנץ קלאָר זיין אַז אויב צוליעב „דעם צוועק“ האָט מען די אַלע זאַכען מיסד געוועזען, אַז אויב דער קאָנגרעס דאַרף זיין אַ מיטעל „אויפֿצוּוועקען“ דאָס פֿאָלק פֿון זיין לעטאַרגישען שלאָף“ ד. ה. אויב דער קאָנגרעס איז פֿאַר דעם פֿאָלק קען דאָך דער קאָנגרעס ניט געהערען איינציגע פּערזאָנען! און די דעלעגאַטען אַלס פֿאָלקס־פֿערטרעטער דאַרפֿען און מוזען צווינגען אַז אַלע פֿראַגען זאָלען ענטשיעדען ווערען נאָך דער מעהרהייט פֿון די דעלעגאַטען און ניט אַזוי ווי איינעם געפֿעלט! און ה. מק"ל פֿאָדערט טאַקי אויף דער צווייטער זייטע פֿון זיין „בליק“ אַז יעדער יוד „זאָל זאָגען אַ דֵעָה“, זאָל זיך מיט אַלעמען אינטערעסירען, נאָר דאָס אַלעס איז אויף די ערשטע זייטען — באַלד פֿערגעסט ה. מק"ל אַלעס וואָס ער אַליין האָט געשריבען, אַז דאָס פֿאָלק דאַרף זיך אַליין העלפֿען און אַליין ענטשיידען די פֿראַגע פֿון זיין לעבען און געהט איבער צו גאָר אַנדערע געדאַנקען, וואָס זענען אַ הֵיפֶּךְ פֿון דעם, וואָס ער האָט פֿריהער געזאָגט, ווי לְמשל אַז דאָס פֿאָלק דאַרף זיך ניט מישען אין זיינע זאַכען, עס מעג זיך פֿערלאָזען אויף זיינע פֿיהרער, „דאַרף פֿאָלגען עלטערע“ וְכַדוֹמֶה.

אין צווייטען קאַפּיטעל „שטימונגען פֿאַר'ן קאָנגרעס“ בעפֿאַלט מק"ל די געוויסע „בריף“. דאָס זענען די בריעף אין וועלכע דר. כ. ב. האָט קריטיזירט דעם צווייטען ציוניסטען־קאָנגרעס, ער האָט אין זיי אָנגעוויזען וואָס פֿאַר אַ מִינִים פֿאָלקס־פֿערטרעטער מיר האָבען אַהין געשיקט ווי אַזוי די אויסלענדישע ציוניסטען קוקען אויף די רוסישע ציוניסטען „פֿון אויבען אַראָב“ א. ז. וו. ער האָט ווייטער געפֿאָדערט מען זאָל פֿאַר דעם דריטען קאָנגרעס קלויבען דעלעגאַטען, ניט גלאַט אַזוי שיקען דעם וואָס האָט אַ סך געלד א. ז. וו. אָבער די דאָזיגע בריף האָבען קיין רוהע געגעבען אַ טהייל פֿון אונזערע ציוניסטען וועלכע קענען קיין קריטיק ערטראָגען און הערר מק"ל האָט דאָ אין זיין בראָשיורע געפֿונען אַ אָרט זיך אָפּצורעדען די גאַל! און דאָ טראַכט פּשוט ה. מק"ל אויס אַ מעשה וואָס לֹא הָיָה וְלֹא נִבְרָא! ער רעדט עפּיס פֿון אַ „שִׂנְאַת־אַחִים“ וואָס די בריעף האָבען אָנגעמאַכט! דאָס איז אָבער אין גאַנצען פֿאַלש! די „איראָפּעאישע“ יודען זענען געוואָהנט צו קוקען אויף אַ רוסישען יודען ווי אויף אַ שנאָרער; דאָס איז נאָך פֿון דער צייט זייט די גרויסע עמיגראַציאָן נאָך אַמעריקא און ענגלאַנד האָט זיך אָנגעהויבען, ווען אין בראָדי און אין אַנדערע שטעדט האָבען זיך אין די גאַסען ממש געוואַלגערט טויזענדער יודען מיט זייערע ווייבער און קינדער. די „אויסלענדישע“ ציוניסטען האָבען זיך אויך געמאַכט אַזאַ מין פֿאָרשטעלונג פֿון די רוסישע ציוניסטען; איך וויל דאָ זיי ניט בעשולדיגען, איך דערצעהל נור אַ פֿאַקט. דערצו נאָך זענען די „אויסלענדישע“ מעהרסטענטהיילס פּאָליטיש ערצויגען און פֿיעלע רוסישע ציוניסטען האָבען ביז צום קאָנגרעס זאָגאַר קיין פֿאָרשטעלונג געהאַט פֿון אַ קאָנגרעס און פֿון אַ פּאַרלאַמענטאַרישער אָרדענונג און טאַקי דערפֿאַר האָבען מיר געזעהען אַז אויף די קאָנגרעסען, איבערהויפּט אויף די פֿריהערדיגע, ווי אונזערע אויסלענדישע ברידער האָבען זיך ניט כְּלַל ברידערליך מיט אונז בענומען!

דער דר. כ. ב. האָט אין זיינע „בריעף“ אויף אַזאָלכע זאַכען אויפֿמערקזאַם געמאַכט, ווען אויך ניט גאַנ'ץ דייטליך. נאָר פֿון שנאת־אחים איז דאָ כלל קיין רעדע און אַז ה. מק"ל נעמט זיך דאָס רעכט דעם דר. כ. ב. אין אַזאַ אונריינער זאַך הוֹשֵׁד צו זיין — איז עס ניט אַנדערש ווי דאָס, אַז ה. מק"ל, ווי אַ טהייל אַנדערע ציוניסטען זענען שטאַרק ברוגז דערפֿאַר וואָס אַ טהייל ציוניסטען, אמת'ע דעמאָקראַטען זענען איבערגעגעבען דעם פֿאָלק מיט לייב און זעעלע, און ביי זיי איז קיין הייליגערע זאַך פֿאַראַנען ווי דאָס פֿאָלק, די גרויסע מאַסע! פֿאַרוואָס זשע רעדט ה. מק"ל אַזוי פֿיעל פֿון פֿאָלק! אויב הערין מק"ל געפֿעלען נור די בראַוואָ־ציוניסטען, די האָך־ציוניסטען, דאָס זענען די וועלכע וויסען נור צו שרייען „בראַוואָ!“ „האָך!“ און ווידער „האָך“, אויב ה. מק"ל פֿערלאַנגט אַז מען זאָל קומען נאָך באַזעל זיך אָפּגעבען כָּבוֹד איינער דעם צווייטען,

מען זאָל זיך דאָרט אויסלערנען קלאַפּען מיט די הענד שעה'ן ווייז און ניט ווערען מיעד, אויב די אמת'ע פֿאָלקספֿערטרעטער וועלכע שרייען ווענינער „פֿאָלק", „פֿאָלק" נאָר אַרבייטען און זיין פֿונ'ם פֿאָלק, אויב די דאָזינע דעלעגאַטען רופֿט אָן ה. מק"ל „חדר יונגליך וואָס זענען ערשט אַראָב פֿון דער שמאָס־באַנק", וואָס „קריכען עלטערן אין די אויגען" (זייטע 5) אויב אַלזאָ אויפֿ'ן קאָנגרעס דאַרף הערשען עפּיס אַ מין אַחדות ווייל, אפשר וועלען די קריסטען מיט אונז ניט צופֿרידען זיין — פֿאַר וואָס ז'שע אַלזאָ רופֿט אָן ה. מק"ל דעם קאָנגרעס אַ „פֿאָלקספֿערטרעטונג"? וואו אין דער וועלט עקזעסטירט אַ „פֿאָלקספֿערטרעטונג", אין וועלכער עס זאָל הערשען אחדות? וואו? אַך, אחדות איז אַזאַ שען וואָרט! נאָר האָט איהר געזעהן אַ מאָל אַ זייפֿען בולבע, אָט דאָס איז „אחדות"! ניט אחדות דאַרפֿען מיר, נאָר פֿערשטענדיגונג! מיר פֿערשיעדענע ציוניסטען מוזען אונז פֿערשטעהען, מיר מוזען זיין סַבְלָנִים און יעדער דאַרף עהרליך דורכפֿיהרען זיין ציוניזם, מיר דאַרפֿען אין איינעם אַרבייטען; דאָס איז מעגליך און דערצו דאַרפֿען מיר זיך שטרעבען. „אחדות" אָבער איז אַאונמעגליכע זאַך! דאָרטען וואו עס הערשט לעבען דאָרט מוז זיין אַ מִלְחָמָה! אַ בעוועגונג! דאָס איז אַ מלחמה לשם שמים! אויב ה. מק"ל פֿערלאַנגט אָבער אויפֿ'ן קאָנגרעס אחדות מוז ער פֿערלאַנגען אַז „מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" פֿאַר אַ בייכיגען, שענעם ציוניסטען דאָס היטעל אויפֿהעבען. די דירעקטאָרען די לעבענס־לענגליכע אַקציעס אַוועקגעבען; און אויב דאָס איז ניט אין די אינטערעסען פֿון פֿאָלק? נו, וואָס מאַכט עס אויס! די דירעקטאָרען זענען פֿאָרט שענע יודען!...

הערר מק"ל זאָל נור האָטש האָבען וואָס עס איז דֶרֶך אֶרֶץ פֿאַר'ן פֿאָלק ד. ה. אייגענטליך פֿאַר אַלע רוסישע ציוניסטישע־פֿעראיינען, וואָלט ער ניט געשריעבען אַז די זיעבען דעלעגאַטען וועלכע זענען געוועזען געגען דעם אַז מען זאָל אַוועקגעבען לעבענסלענגליכע אַקציעס, אַז דיעזע 7 פֿערדיענען זיין „פֿעראַכטונג"! הערר מק"ל זאָל געוועזען פֿערשטעהן די לאַגע דאַמאָלס ווען די 7 האָבען אויפֿגעהויבען די האַנד געגען, וואָלט ער געוואוסט אַז דאָס איז נור געוועזען אַ מין דעמאָנסטראַציאָן און ניט אַ הַסְכָּמָה אַז הערצל זאָל זיך אָפּזאָגען; דאָס הייסט איינפֿאַך פֿערליימדען יודישע פֿאָלקספֿערטרעטער! נאָר ה. מק"ל וויל נור אחדות! ער וויל ניט דערלאָזען קריטיק ווייל — ווייל ער האָט מוֹרָא פֿאַר איהר! הערר מק"ל ווייסט גאָר ניט אַז די קריטיק פֿון רעכענשאַפֿטסבעריכט א. ד. ג. ב־ענגט פֿיעל מעהר נוצען אַלס דאָס בראַוואָ־שרייען! און הערר מק"ל האָט זיך אַזוי פֿערליעבט אין דעם בראַוואָ־שרייען אַז, דערצעהלענדיג ווי דר. הערצל איז אַרויף אויף דער בִּימָה האָט מען עטליכע מינוט געקלאַפּט און געשריען בראַוואָ! „האָך!" א. ד. ג. שרייעט ה. מק"ל אויס: „אונזער פֿאָלק פֿיהלט אַ פּנים וואָס דער מענש (הערצל) איז פֿאַר איהם". איהר זעהט? דאָ, אַז מען קלאַפּט און שרייעט עטליכע מינוט זענען די דעלעגאַטען „אונזער פֿאָלק" און ווי באַלד נור אַ טהייל דעלעגאַטען ווילען ווירקליך פֿערטהיידיגען די פֿאָלקס־אינטערעסען ווערען זיי „חדר־יונגליך"!

ווי ווייט הערר מק"ל האָט כלל — זייענדיג אין באַזעל — דעם קאָנגרעס ניט פֿערשטאַנען זעהען מיר ווי אַזוי ער דערצעהלט אונז איבער דעם סקאַנדאַל וואָס איז געוואָרען ביי דער ציפֿערן־פֿראַגע עס איז שוין יעדען בעקאַנט אַז די רוסישע ציוניסטען האָבען ניט געלאָזט, פּשוט מיט געוואַלד, רעדען איבער ציפֿערן; איינער אַ אָדעסער הייסער ציוניסט האָט געזאָגט אַז „בענקליך וועלען פֿליהען" אויב מען וועט נור רעדען וועגען אינזעל ציפֿערן, די רוסישע ציוניסטען זענען געוועזען מיט דעם סקאַנדאַל פֿאָלקאָמען אונגערעכט! נאָר מען דאַרף אָבער זוכען די אמת'ע סִבּוֹת פֿאַרוואָס האָבען זיי אַזאַ געוואַלד געמאַכט און מען דאַרף ניט ווייט זוכען: זיי האָבען פֿיעל מאָל ערקלערט אַז זיי פֿיהלען זיך ניט בערעכטיגט אַלס ציוניסטען צו רעדען וועגען ציפֿערן, הערר מק"ל אָבער ערקלערט די גאַנצע געשיכטע מיט דעם „שנאת־אחים" אַז נור דערפֿאַר ווייל הערר טריעטש איז אַ „אויסלענדישער" האָבען די רוסישע ציוניסטען זיך אַזוי בענאָנגען, דאָס איז גענצליך פֿאַלש און דאָס הייסט ווידער פֿערליימדען די רוסישע דעלעגאַטען!

אויף זייטע 24 איז הערר מק"ל ניט צופֿריעדען מיט די דעלעגאַטען וועלכע האָבען געפֿאָדערט אַז מען זאָל דעם קאָנגרעס דערצעהלען וועלכע גרויסע דיענסטע געוויסע ציוניסטען האָבען ערוויזען; הערר מק"ל זאָגט מיט רעכט „אַז אמת'ע פֿאָלקס־אַרבייטער זענען צופֿריעדען מיט זייער אַרבייט אַליין, און דאַרפֿען קיין שום לויב ניט פֿון קיינעם". נאָר וואָס פֿערשווייגט אָבער ה. מק"ל? ער פֿערשווייגט אַז די אַלע וואָס האָבען פֿערלאַנגט אַז מען זאָל פֿון זיי רעדען ד. ה. כָּבוֹד אָפּגעבען זענען געווען נור אויסלענדישע ציוניסטען און ווייטער, אַז אַ רוסישער ציוניסט איז עס געוועזען — הערר דר. כהן־בערנשטיין — וואָס האָט אויפֿמערקזאַם געמאַכט אַז די רוסישע ציוניסטען פֿערלאַנגען ניט מען זאָל פֿון זייער אַרבייט דערצעהלען, ווייל ביי זיי איז די ציוניסטישע אַרבייט פֿערעכענט פֿאַר אַ חוב קדוש! הערר מק"ל פֿערשווייגט אויך אַז הערר מאַרמאָרעק איז אייגענטליך שולדיג געווען אין דעם אַלעם. דען לייענענדיג זיין בעריכט איבער דער „ריעזען־אַרבייט" (נאָך ה. מק"ל'ס מיינונג) פֿון דעם אַקציאָנס־קאָמיטעט האָט ער — מאַרמאָרעק — דערמאָנט אַ טהייל ציוניסטען אום זיי כבוד אָפּצוגעבען. נאָר — הערר מק"ל ווייסט וואָס צו דערצעהלען און וואָס צו פֿערשוויינען.

יעדער ווייסט אַצונד אַז כִּמְעַט דער גאַנצער קאָנגרעס איז ניט געוועזען צופֿריעדען מיט דעם וואָס הערצעל האָט געצוואונגען אַז מען זאָל אָננעמען זיין אַנטראַג וועגען די 7 לעבענסלענגליכע אַקציעס; אויב די „הערצליסטען", ביי וועלכע הערצל'ס אַ וואָרט איז הייליג, זענען געוועזען דאַמאָלס שטאַרק אויפֿגערעגט, ווייל זיי האָבען ניט געוואָלט זיין גענצליך „כַּחוֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר" ד. ה. אַ שפּיעלעכיל ביי הערצל'ן ווי אַזוי גרויס ער זאָל ניט זיין — און הערר מק"ל? הערר מק"ל דערצעהלט אונז אַז דאַמאָלס ווען „דער גאַנצער עולם איז געוועזען העכסט אָנגעשטרענגט און האָט געשלונגען די ווערטער פֿון די רעדנערס", ווען יעדער האָט געפֿיהלט אַז די מינוט איז זעהר מְסוּכָּן" (זייטע 34) האָט ער — הערר מק"ל — זיך בעשעפֿטיגט מיט חָכְמַת הַפַּרְצוּף און האָט אויף הערצל'ס פּנים אין בערגעלעזען „זיין אייזערנען, ניט צום בייגענדיגען ווילען" (דאָרט), אודאָך מיינט ה. מק"ל אַז מיר דאַרפֿען „אַוודאי נור דאַנקען דאָקטאָר הערצעל פֿאַר זיין מוטה און אייזערנעם ווילען וועלכער שטעהט פֿאַר קיין זאַך ניט אָב" (זייטע 33). הערר מק"ל ערלויבט הערצלען „צו טהון איין עבירה אַ קעגען קאָנגרעס"! רבש"ע! איז דער קאָנגרעס ווירקליך „דאָס יודישע פֿאָלק" ווי הערר מק"ל רופֿט איהם, טאָ ווי אַזוי קען מען איין מענשען ערלויבען צו טהון אַ עבירה, צו האַנדלען נעגען ווילען פֿון פֿאָלק?

אָבער הערר מק"ל איז אויך איינער פֿון די בראַוואָ־ציוניסטען וואָס זאָגען אַז מיר מוזען נאָכזאָגען אַלעס וואָס הערצל וויל — עס איז דערום לייכט צו פֿערשטעהען מקל'ס געדאַנקען, נאָר מיר מוזען אָבער איהם דערמאָנען אַז צו בעשימפּפֿען די פֿאָלקספֿערטרעטער וועלכע האָבען געוואָלט ביינען הערצל'ס „אייזערנעם רָצוֹן" פֿאַר'ן פֿאָלקס־רצון — הייסט בעשימפּפֿען דאָס פֿאָלק!

בערן, י. וואָרטסמאַן, סטוד. פֿיל.

ליטעראַרישע נייעס.

אַ נייער אַלבום פֿון מיימון. עס איז ערשיענען איין ליטעראַרישער אַלבום פֿון אַקאַדעמיקער מ. ל. מיימון. די בילדער שטעלען פֿאָר טיפּען פֿון פֿערשיעדענע בעקאַנטע ראָמאַנען פֿון יודישען לעבען. איין בילד פֿון „אהבת ציון" (מאפו) שטעלט פֿאָר דאָס ערשטע טרעפֿען זיך פֿון אמנון מיט תמר. אין צווייטען בילד „אין טיעפֿעניש פֿון ים", גענומען פֿון י. ל. גאָרדאָנס פאעמע, ווערט פֿאָרגעשטעלט ווי די צוויי פֿרויען וואַרפֿען זיך אין ים. ווייטער זענען דאָ בילדער פֿון „ראבבי פֿאָן באַכאַראַך" — היינע, „אוריאל אקאסטא", „שפינוזאַ", „נתן החכם", „דער פֿערבלאָנדזעטער אין לעבענס וועג", פֿון התועה — סמולנסקין א. ז. וו.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau.

ניט אמת

וואס אייניגע האבען אויסגעטראכט, אז אלע אמעריקאנישע זארג׳ן ביכער זענען ניט וויכטיג. די ביכער וואס איך האב יעצט ערהאלטען פון אמעריקא און זענען דא געצייכענט זענען אפראטעסט פיר די געגנער פון אמעריקאנישע זאר-גאנישע ביכער, די ביכער זענען פערפאסט פון די גרעסטע אייראפעאישע שרייבער ווי גראף טאלסטאי, עמיל זולא, הוגא, לעסינג, דאקטאר לעה-מאן, עדוואר ד קעללי א. ז. וו. די ביכער בעלעהרען יעדען, האבען אין אינטערעס פאר יעדען, און ענטדעקען די וועלט מיט איהרע אלע געהיימניסע, און מיר מעגען דאנקען די אמעריקאנישע זארגאנישע שרייבער פיר אזעלכע וויכטיגע ביכער. און איך ביכהענדלער יצחק פינק בווילנא פערהאף צו בע-קומען דעם בעסטען דאנק פון דאס געעהרטען פובליקום וואס איך האב יעצט פערשאפט די וויכטיגע ביכער:

1) אננא קארעני נא
2) די פערפיהרונג
3) מיין פריינדס פרוי
4) איוואן איליאיטש טויט
5) איך און מיין מאן
6) איוואן דער נאר
7) קרייצער סאנאטא
8) אונר נאך 10 זארטען פון טאלסטאי.
9) די מענשליכע בעסטיעס
10) מאדערנע תתונות
11) עמיל זאלאים לעבענס-בעשרייבונג
12) די קליינע מענשעליך
13) די ריעזען
(12–13: י. סוויפט.)
14) פליה מאשין אלווערן
15) נאטהאן דער ווייזע. לעססינג.
16) ארייזע צום זיד-פאל. ע. קעללי.
17) פערבאטונג צו הייראטען אייניגע פרויען דר. לעהמאן.
18) קעמע׳יען דאמע.
19) למדו הטיב.
20) אמעריקאנישע העלרען 30 בויגען
21) די ליעבע
22) היפנאטיזמוס
23) דער טערקישער משיח
24) חלק לעולם הבא מ. נארד ו
25) ווילדע מענשע. פ. רענס
26) שווארצער קינסט
27) טרילבי
(26–27: א. טאנענבוים)
28) אגאסט פין יענער וועלט
29) אשפאציר דורך דעם גיהנם
30) בייס טהיר פון גן-עדן
31) וויכנאדו׃אשא די שדכנטע
32) מורא׳דיגע טעג.
33) בעטלער — גרעפין 32 בויגען.
34) קאלומבוס. הארקאווי
35) הארקאווים ענגלישע לעזע ביך.
36) די נייעסטע ענגלישע מעטאדע פון דר. אהן.
37) קליינער ענגלישמאן א. הארקאווי.

אויך בעקומט מען ביי מיר:

1) דער יודישער מוזשיק. ספעקטאר.
2) די יודישע וועלט. ספעקטאר.
3) שבט יהודה זרגון.
4) מצב ירושלים אדער דאס בית המקדש זרגון.
5) די קליאטשע. אבראמאוויץ.
6) די טאקסע. אבראמאוויץ.
7) חומש, רוסיש מאנדעלשטאם.

פיעלע סארטען ליעדער, טהעאטער-שטיקע, נאטען פיר פיאנא און פידעל אויך פיר ציוניסטישע ליעדער, און פיעל זארטען בילדער אויסלענדי-שע, אויך אלע זארטען אמעריקאנער ביכער וואס איך האב געדרוקט אין די אנאנסען אין „יוד" אונטערן נאמען גאנץ אמעריקא.

אלעס בילינגער ווי איבעראל.

אדרעסע:

יצחק פונק, בוכהענדלער, אין ווילנא.
JSAAK FUNK, WILNO.

געזעלשאפט „כרמל“ ווארשא

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ רוסלאנד

פון נאטירליכע וויין און קאניאק

וועלכער ווערד אויסגעארבייט

אין די וויינגערטנער

פון די

יודישע קאלאניעס

אין

ארץ ישראל

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

„צו לויבען דעם כרמל-וויין און קאניאק איז גאנץ איבריג, ווייל זייא זענען שוין אנערקאננט פון די גראָבסטע פאכלייטע פיר איינציג נאטירליך און ריין און קענען קאָנקורירען מיט דיא בעסטע פראנצאָזישע און אנדערע אויסלאָנדישע פיינסטע סאָרטען“.

הויפט-קאָנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נ׳ 21, טעלעפאן נו׳ 1433.

אדרעססע פיר בריעף: Товаричество Кармелъ Варшава. פיר טעלעגראממען: Варшава Кармелъ.

אבטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין אדעססא רישעליעווסקאיא אין דעם הויז פון ה׳ בארבאש:

אדרעססע פיר בריעף: Товарищество Кармелъ Одесса. פיר טעלעגראממען: Одесса Кармелъ.

צו אדרעססער ראיאן געהערען די גובערניעס: חערסאן, קישיניעוו, יעקאטעריגאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאווקאז

אונזערע וויינע און קאניאקע בעקומט מען אין אלע וויינהאנדלונגען

כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר אונזערע וויינען און קאָניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאָמבע פון „כרמל“.